

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PIEAUGUŠO PEDAGOĢISKĀS IZGLĪTĪBAS CENTRS

**ZENTAS MAURIŅAS PERSONĪBAS UN ESEJU
APGUVE LITERATŪRAS STUNDĀS 10. KLASĒ
MAZĀKUMTAUTĪBU SKOLĀ**

DIPLOMDARBS

Autore: **Madara Eversone**
Studenta apliecības Nr.: me05003
Darba vadītāja: **Dr. paed. Elita Stikute**

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Diplomdarba „Zentas Mauriņas personības un eseju apguve literatūras stundās 10. klasē mazākumtautību skolā” mērķis ir izstrādāt metodiskās sistēmas variantu Zentas Mauriņas personības un eseju apguvei 10. klasē mazākumtautību skolā, kā arī veicināt kultūras un vispārcilvēcisko vērtību aktualizāciju mazākumtautību skolā latviešu literatūras stundās.

Darba saturu veido piecas nodaļas un pielikumi. Pirmajā nodaļā pamatoti autores uzskati par literatūras mācību priekšmeta specifiku mazākumtautību skolā, aplūkojot arī teorētiskās atziņas par literatūru kā mākslas priekšmetu. Otrā nodaļa veltīta Z. Mauriņas personības un daiļrades izpētei literatūras mācību kontekstā mazākumtautību skolā, raksturojot Z. Mauriņas personībai un esejām raksturīgo. Trešā nodaļa veltīta pētījumā iesaistīto skolēnu izpētei un mācību materiāla sagatavošanai. Ceturtajā nodaļā atklāta Z. Mauriņas personības un eseju apguvei veltīto stundu norise. Piektajā nodaļā autore veikusi skolotāja un skolēnu sadarbības rezultātu analīzi un izvērtējumu.

Atslēgas vārdi: literatūra, mazākumtautību skola, Zentas Mauriņas personība un esejas, kultūra, vērtības.

ABSTRACT

The goal of the diploma paper “the Acquisition of Zenta Mauriņa’s Personality and Essays in Literature Lessons in Grade 10 in the Minority School” is to develop a methodological variation for the acquisition of Zenta Maurina’s personality and essays in Grade 10 in the minority school and make cultural and human values more topical in Latvian literature lessons in the minority school.

The diploma paper consists of five chapters and appendices. The first chapter substantiates the author’s view on the specifics of literature in the minority school and presents a theoretical overview of literature as a subject. The second chapter researches Zenta Mauriņa’s personality and writings within the context of literature classes in the minority school, describing the most characteristic traits of Zenta Mauriņa’s personality and essays. The third chapter is dedicated to a research of students involved and preparing study materials. The fourth chapter describes the classes on the acquisition of Zenta Mauriņa’s personality and essays. The fifth chapter analyzes the author’s cooperation with students and assesses it.

Key words: literature, minority school, Zenta Mauriņa’s personality and essays, culture, values.

SATURS

Ievads.....	6
1. Literatūras mācību priekšmets mazākumtautību skolā.....	9
2. Zentas Mauriņas personība un daiļrade literatūras mācību kontekstā mazākumtautību skolā.....	13
2.1. Ieskats Zentas Mauriņas personībā un daiļradē.....	16
2.2. Zentas Mauriņas eseju raksturojums.....	31
3. Literatūras skolotājas sagatavošanās darbam klasē.....	37
3.1. Jauniešu vecumposma īpatnības un pētījumā iesaistīto skolēnu raksturojums.....	37
3.2. Zentas Mauriņas personības un eseju apguvei veltītā mācību materiāla izstrāde un tematiskais plānojums.....	49
4. Zentas Mauriņas personībai un esejām veltīto stundu norise.....	57
5. Skolotājas un skolēnu sadarbības rezultātu izvērtējums.....	74
Secinājumi.....	80
Izmantotā literatūra un avoti.....	82
Pielikumi.....	86
1. pielikums. Anketa skolēniem.....	86
2. pielikums. Skolotājas veidotā prezentācija „Zenta Mauriņa spēcīga un savdabīga personība latviešu un pasaules kultūrā”.....	88
3. pielikums. Radošais CV (curriculum vitae).....	91
4. pielikums. Esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves papildītājs” fragmenti.....	94
5. pielikums. Esejas „Pavasara dvēsele” (Friča Bārdas piemiņai) fragmenti.....	95
6. pielikums. Esejas „Baltās drānas – latvieša pasaules uzskats” fragmenti.....	96
7. pielikums. Eseju krājuma „Sirds mozaīka” fragmenti.....	98
8. pielikums. Darba lapa esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves papildītājs” analīzei.....	107
9. pielikums. Darba lapa esejas „Pavasara dvēsele” (Friča Bārdas piemiņai) analīzei.....	110
10. pielikums. Norādījumi un vērtēšanas kritēriji prezentācijas sagatavošanai literatūrā.....	113
11. pielikums. Grupu darba vērtēšanas kritēriji.....	115
12. pielikums. Z. Mauriņas domu un atziņu lādīte.....	116
13. pielikums. Skolēnu sagatavotās prezentācijas par Z. Mauriņas dzīves gājumu.....	117
14. pielikums. Z. Mauriņas garīgās higiēnas baušļi.....	120
15. pielikums. Skolēnu ilustrācijas esejai „Pavasara dvēsele” (F. Bārdas piemiņai).....	121

16. pielikums. Plakāts „Latvietis” 21.gadsimta cittautieša un Z. Mauriņas skatījumā un domu karte „Krievu tautas pasaules uzskats”.....	122
17. pielikums. Skolēnu veidotie īsie raksti „Krievu tautas pasaules uzskats”.....	123
18. pielikums. Grupu darbs ar eseju fragmentiem no krājuma „Sirds mozaīka”.....	124
19. pielikums. Skolēnu esejas „Mans guvums no Z. Mauriņas esejām”.....	126
20. pielikums. Skolēnu iegūto vērtējumu kopsavilkums Z. Mauriņas personības un eseju apguves stundās.....	128
21. pielikums. Skolotājas un skolēnu savstarpējās sadarbības izvērtēšanas anketa.....	129

IEVADS

Mūsdienās dzīves attīstība bieži apsteidz cilvēku domāšanu. Tehnoloģiskie sasniegumi, ekonomiskā attīstība un globalizācija aizvien vairāk ietekmē sabiedrības vērtību sistēmu, kultūras un izglītības attīstību valstī. Tiek uzskatīts, ka mūsdienās nav labvēlīgi apstākļi humanitārās domas attīstībai. Profesors Artūrs Priedītis uzskata, ka mūsdienu latviešu sabiedrība maz interesējas par kultūras procesiem un attīstību – mazinās garīgās jūtas par savām tradīcijām, valodu un kultūru (Priedītis 2006: 12-13). Kultūra mūsdienu sabiedrībā būtu jāizvirza priekšplānā, lai novērstu sabiedrības vērtību degradācijas pakāpi. Kultūra neapšaubāmi ir kā nacionāla, tā arī vispārcilvēciska vērtība. Kultūra atšķir cilvēku no dzīvnieku pasaules, tikai cilvēks pats rada kultūru, tāpēc arī jaunākās paaudzes jārosina saglabāt kultūras vērtības, atgādinot, cik svarīgi ir arī audzināt sevi par kultūras cilvēku.

Mūsdienu jaunatne arvien mazāk ir ieinteresēta garīgajās un kultūras vērtībās, to pilnveidošanā un kopšanā. Literatūras skolotājam ir aizvien lielākas grūtības rosināt jauniešus apgūt daiļdarbus vērtīborientējošā aspektā un iesaistīt skolēnus kultūras apritē. Pedagoģijas doktors Jānis Rudzītis izvirza mūsdienu pedagoģijas procesā kulturizācijas aspektu – kultūras vērtību apguvi un darbības, ar kurām cilvēki mēģina noteiktā aspektā veicināt citu cilvēku personības attīstību (Rudzītis 2000: 98-99). Savukārt literatūras skolotājam mazākumtautību skolā ne tikai jāspēj virzīt skolēnu domāšanu literatūras vērtīborientējošā apgūvē, bet arī jāprot integrēt minoritāšu skolēnus Latvijas sabiedrībā un kultūrā, radot pozitīvu attieksmi pret latviešu literatūru un kultūru. Dr. paed. Latvijas Universitātes docente Māra Dirba uzskata, ka efektīva saskarsme ir iespējama tikai tad, ja ieklausāmies un vēlamies saprast citu kultūru. Saprātnes tilta metafora – paejam viens otram solīti pretī, mijam vērtības, attieksmes, prasmes un zināšanas, bagātinām viens otru (Dirba 2006: 5). Literatūras mācību stundas skolā ir viena no iespējām, kā iepazīt citu tautu kultūru un literatūru, mācīties izprast katras tautas individuālo pasaules uztveri un vērtības. Literatūras skolotājs ir arī tas, kas rosina un virza skolēnus uz vispārcilvēcisku un humānu vērtību izpratni.

Filozofe Maija Kūle uzskata, ka katra laikmeta kultūrā ir personības, kuras sevī uzsūc pastāvošo kultūras situāciju un ar saviem darbiem uztur to dzīvu, ļaujot pastāvošajām vērtībām izpausties (Kūle 1998: 142). Tāda personība ir Zenta Mauriņa, kura savā daiļradē aktualizē vispārcilvēcisku un kultūras vērtību nozīmi ikviena cilvēka dzīvē. Arī rakstnieces dzīvesbiedrs Konstantīns Raudive ir teicis, ka neatkarīgi no tā, ko Zenta Mauriņa rakstījusi, viņa vienmēr ir saistījusi kulturālas un smalkas dvēseles un tās pildījusi ar apbrīnu (Raudive 1939: 82).

Zentas Mauriņas esejās paustās atziņas un apliecinātās vērtības ir kā ūdens izslāpušajiem – īsas, trāpīgas, tās nekad nenovecos – jo palīdz izprast katram cilvēkam sevi, sakārtot savu iekšējo pasauli, mudinot ticēt labajam, mīlēt dzīvi un saglabāt ideālus. Esejas aicina kopt savu garu, dvēseli un bagātināt savu kultūru ne tikai ar savas kultūras pērlēm, bet arī cittautu.

Iepazīstoties ar Zentas Mauriņas personību un esejām literatūras stundās mazākumtautību skolā 10. klasē, skolēni tiek rosināti aktualizēt kultūras un vispārcilvēcisku vērtību nozīmi viņu dzīvē. Zentas Mauriņas eseju apguve palīdzēs rast skolēniem savam jauniešu vecuma posmam aktuālas atbildes uz jautājumiem par dzīves jēgu, savu sūtību pasaulē, skaidros cilvēku savstarpējo attiecību nepieciešamību, mīlestības un draudzības nozīmi ikviena cilvēka dzīvē, kā arī akcentēs izglītības un kultūras nozīmi savas personības pilnveidē. Mazākumtautību skolas skolēniem īpaši akcentējams viens no Zentas Mauriņas darbības galvenajiem mērķiem – dažādu tautu kultūru mijiedarbības, dialoga un sadarbības nepieciešamība, tolerantas attieksmes veidošana pret citu tautību pārstāvjiem. Zenta Mauriņa skatīja Latviju un latviešu literatūru no sava laika Eiropas augstumiem, atgādinādama mums, ka mēs neesam vieni šajā pasaulē, bet pasaulei – ka esam arī mēs (Cimdiņa 1998: 7). Ar savu humānismu, toleranci un inteliģenci Zenta Mauriņa iedvesmo skolēnus iedziļināties savā un citu tautību identitātē, rosina izpratni, prasmi risināt kultūrdialogu, apzināties savas kultūras īpatnības, izprast citai tautai un kultūrai raksturīgo. Zentai Mauriņai uzmanības centrā ir cilvēks, viņa pasaules uzskats un vērtību pasaule. Rakstnieces esejas aicina jauniešus veidot sevi kā suverēnu personību – brīvu no politiskiem, nacionāliem un šauri egoistiskiem aizspriedumiem (Mucenieks 2006: 76).

Apgūstot Zentas Mauriņas personību un esejas literatūras stundās mazākumtautību skolā, skolēni arī tiks aicināti izprast rakstnieces personības un daiļrades nozīmi savas personības attīstībā un pilnveidošanā. Iepazīšanās ar Zentas Mauriņas spilgto un savdabīgo personību, kā arī viņas dzīves traģika ir lielisks piemērs, kas apliecina personības neizsmeļamās iespējas pastāvēt un radīt, arī esot nesaderībā ar laikmetu un vidi, kurā jādzīvo. Rosinot skolēnus apzināties personību kā kultūras vērtību, aicinot izprast arī rakstnieces personībai nozīmīgas vērtības – draudzību, mīlestību, humānismu, izglītību, savas personības pilnveidi, u.c. Zentas Mauriņas esejas rosina cilvēkus iedrīkstēties dzīvot saskaņā ar savu pārlicību un iekšējo būtību, aicina apzināties trūkumus un izkopt savas spējas, jo personības izaugsmes pamatā ir nerimstoša pašattīstība (Mucenieks 2006: 75-77).

Pētījuma problēma – kā aktualizēt kultūras un vispārcilvēcisko vērtību nozīmi mazākumtautību skolā latviešu literatūras stundās, iepazīstot Zentas Mauriņas personību un daiļradi.

Pētījuma mērķis – izstrādāt metodiskās sistēmas variantu Zentas Mauriņas personības un eseju apguvei 10. klasē mazākumtautību skolā.

Lai īstenotu pētījuma mērķi, tika izvirzīti šādi **uzdevumi**:

- 1) padziļināti pētīt un izziņāt literatūrzinātnisko literatūru par Z. Mauriņas personību un daiļradi, īpaši akcentējot rakstnieces devumu esejistikā;
- 2) izziņāt psiholoģisko, pedagoģisko literatūru par pētāmās klases jauniešu vecumposma īpatnībām, kā arī metodisko – par literatūras kā mākslas priekšmeta apguves specifiku;
- 3) izstrādāt vienu no metodiskās sistēmas variantiem Z. Mauriņas personības un eseju apgūvē, kas radītu izpratni par Z. Mauriņas personības dižumu un traģiku un vispārcilvēciskajām un kultūras vērtībām viņas esejās;
- 4) veikt mācību izmēģinājumdarbību literatūras stundās 10. klasē mazākumtautību skolā;
- 5) apkopot un izvērtēt skolotājas un skolēnu sadarbības rezultātus.

Lai sasniegtu mērķi un uzdevumus, tiek izvēlētas šādas **pētīšanas metodes**:

- 1) zinātniskās, psiholoģiskās, pedagoģiskās un metodiskās literatūras studijas pētāmajā problēmā;
- 2) skolēnu anketēšana un novērošana;
- 3) pedagoģiskā izmēģinājumdarbība;
- 4) skolotājas un skolēnu sadarbības rezultātu analīze.

Pētījuma bāze: Rīgas x x vidusskolas 10. klase.

Pētījuma norises laiks: 2013. gada 11. aprīlis – 2. maijs.

1. LITERATŪRAS MĀCĪBU PRIEKŠMETS MAZĀKUMTAUTĪBU SKOLĀ VIDUSSKOLĀ

Latvija šobrīd ir daļa no Eiropas Savienības, bet plašāk – daļa no pasaules, kurā sadzīvo un mijiedarbojas simtiem dažādu kultūru. Tiek prognozēts, ka turpmākā Eiropas un Latvijas nākotne neapšaubāmi veidosies kā polietniska un multikulturāla sabiedrība (Priedītis 2006: 4). Latvija jau vēsturiski bijusi multikulturāla zeme, kurā līdzās sadzīvojuši latvieši, krievi, poļi, zviedri, ebreji u.c. tautas, bet mūsdienās Latvijas etnisko situāciju ietekmējušas padomju mantojuma atstātās sekas. Tāpēc, mūsdienu Latvijā dzīvojot, nevar nerēķināties ar citu nāciju un kultūru klātbūtni, jo sevišķi, ja ikdienas gaitas paiet kontaktējoties ar dažādu tautību pārstāvjiem, kā tas notiek, strādājot mazākumtautību skolā.

Lai arī pēdējo divdesmit gadu laikā kopš Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas ir pietiekami daudz publikāciju, pētījumu, informācijas, kā arī valsts politikas nostādņu sabiedrības integrācijas jautājumos, t. sk., arī mazākumtautību skolu izglītības reforma, kura tiek vērtēta pozitīvi (<http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/informacija-medijiem/6417.html>), tomēr realitātē joprojām pastāv problēmas un komunikācijas prasmes starp krievu un latviešu tautību pārstāvjiem, bieži negatīva attieksme vienai nācijai pret otru vērojama tieši skolās – gan latviešu, gan krievu. Tāpēc arvien biežāk tiek akcentēta dialoga veidošanas nozīme starp dažādu tautību un kultūru pārstāvjiem. Nereti prasme komunicēt ārpus savas nācijas ir samērā vāja, un tā nav tikai valodas barjeras problēma, bet vēl joprojām 21. gadsimta sabiedrībā pastāv neiecietība, stereotipi un aizspriedumi pret citu nāciju pārstāvjiem (Hanovs u.c. 2012: 1). Arī pētījumā „Daudzveidība ienāk latviešu skolās” (Austers u.c. 2006: 8) tiek akcentēts, ka sabiedrībā vēl joprojām ir aktuāls vēsturiski izteiktais dalījums „tīras latviešu skolas”, „tīras krievu skolas”, kas neveicina sabiedrības integrāciju.

Tāpēc arī situācija mūsdienu Latvijas izglītības sistēmā un mazākumtautību skolās vēl ir diezgan tālu no modeļa, kas veicinātu pāreju uz lielāku latviešu mācībvalodas proporciju mazākumtautību skolās, lai gan viens no Izglītības un zinātnes ministrijas mērķiem jau kopš 20. gadsimta vidus ir vienotas vispārējās izglītības izveide, kas pakāpeniski tikusi realizēta (Austers u.c. 2006: 5). Šobrīd saskaņā ar Izglītības likuma 41. panta trešo daļu ir noteikts, ka: „Vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību izglītības programmā mācību saturu valsts valodā apgūst ne mazāk kā trijās piektdaļās no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot latviešu valodu, literatūru un svešvalodas” (MK noteikumi nr.1006 Rīgā 2011. gada 27. decembrī), tas liecina, ka pašos pamatos situācija ir līdzīga kā skolās ar latviešu mācībvalodu, tikai mazākumtautību skolās dzimtā valodā un literatūrā stundu skaits ir lielāks.

Ar 2011./2012. mācību gadu mazākumtautību skolās vidusskolas posmā latviešu valodas un literatūras programma ir tāda pati kā skolās ar latviešu mācībvalodu. Līdz 2011./2012. gadam vidusskolas posmā latviešu valoda un literatūra netika nodalīta, kaut gan literatūra saskaņā ar mācību priekšmeta standartu (MK noteikumi nr.715 Rīgā 2008. gada 2. septembrī, 23. pielikums) ir mākslas priekšmets, bet latviešu valoda pieder pie valodu jomas priekšmetiem. Šobrīd latviešu valoda un literatūra vienā priekšmetā mazākumtautību skolās tiek apgūta pamatskolas posmā, taču lielāks uzsvars ir uz latviešu valodas apguvi un pilnveidi, tāpēc, nonākot vidusskolas posmā, mazākumtautību skolēniem nav pietiekamas zināšanas latviešu literatūrā, jo pamatskolas posmā latviešu valoda un literatūra netika nodalīta.

Literatūras skolotājs mazākumtautību skolā ir ne tikai latviešu literatūras pazinējs, bet arī latviešu valodas un kultūras nesējs. Tā ir liela atbildība – gan no skolotāja personības, gan prasmes sniegt zināšanas latviešu valodā un literatūrā minoritātēm veidojas priekšstats par latviešu tautu kopumā. Tāpēc jo īpaši svarīgi ir prasme mācību stundās atlasīt mācību materiālu, izmantot daudzveidīgas mācību metodes un padarīt mācību procesu mūsdienīgu, iesaistot vairāk tajā skolēnus. Pedagoģijas doktors un metodiķis J. Rudzītis ir akcentējis: „Literatūras skolotājs ar savas personības ietekmi un daudzveidīgiem pedagoģiskiem līdzekļiem rosina skolēnu pašu aktīvu mākslinieciskas izziņas darbību, lai ikviens no tās dalībniekiem kļūtu par darbības subjektu apmaiņā ar garīgajām vērtībām.” (Rudzītis 2000: 63)

J. Rudzītis uzsvēris, ka skolotājam nepieciešams pārvaldīt pedagoģiskās saskarsmes mākslu, lai radītu labvēlīgu psiholoģisko klimatu klasē, optimizētu mācību darbu, attiecības starp mācību procesa dalībniekiem (Rudzītis 2000: 89). Literatūras skolotājs mazākumtautību skolā nedrīkst varmācīgi, piespiedu kārtā likt skolēniem apgūt latviešu valodu, literatūru un kultūru, bet vajadzētu rosināt skolēnus dialogam starp latviešu un cittautu kultūru, rosināt tolerantai, cieņpilnai attieksmei pret latviešu tautu un kultūru, pilnveidot skolēnu saskarsmes prasmes, kā arī aktualizēt cittautu kultūrai būtisko, parādot kopīgo un atšķirīgo savā un latviešu tautas kultūrā. Metodiķis J. Rudzītis akcentē arī pedagoga nozīmi skolēnu pašaktualizācijā un pašpilnveidā, uzskatot, ka skolotājam jācenšas panākt, lai katrs skolēns daļu no literatūras mācību satura apgūtu sev nozīmīgu vērtību līmenī (Rudzītis 2000: 67).

Bieži vien cittautiešu nevēlēšanās, dažkārt pat naidīgā attieksme apgūt latviešu valodu un literatūru rodas nepietiekamo zināšanu dēļ gan latviešu valodā, literatūrā, vēsturē un kultūrā. Literatūras skolotājam veiksmīgi jāprot risināt kultūru dialogu literatūras stundās. Pēc A. Priedīša domām, kultūru dialogs ir forma, kā likvidēt domstarpības, nesaskaņas, konfliktus un panākt kompromisu, vienošanos, izlīgumu. Akcents tiek likts uz kultūras apmaiņu starp dažādu nāciju pārstāvjiem – iepazīstināt ar savas valsts tradīcijām, vēsturi un kultūru (Priedītis 2006: 8). Tāpēc dialoga veidošanai ir liela nozīme, jo tas, pēc diplomandes domām, visvairāk

spēj realizēt mazākumtautību integrāciju latviskā kultūrvīdē, radot iespēju savstarpēji bagātināties, izglītoties un paplašināt kultūru kontaktus. Arī profesore A. Cimdiņa ir aktualizējusi dialoga nozīmi: „Pastāv uzskats, ka 20. gadsimta kultūras pamatiezīme ir dialoga un interpretācijas aktualitāte, dialoga nepieciešamība starp laikmetu un laikmetu, tautu un tautu, kultūru un kultūru, paaudzi un paaudzi, cilvēku un cilvēku, arī starp grāmatu (tekstu) un lasītāju.” (Cimdiņa 2007: 26)

Lielā mērā no skolotāja prasmes pastāstīt par autoru un viņa daiļradi atkarīga arī skolēnu attieksme pret to, piemēram, iepazīstot Z. Mauriņas personību, vērtīgi akcentēt viņas mīlestību pret krievu literatūru, vēlēšanos ienest Latvijas kultūru Eiropā un otrādi, vēlmi nojaukt robežas starp tautām un kultūrām. Stāstot par Z. Mauriņu, vajadzētu akcentēt to, ka Z. Mauriņa visu savu dzīvi nav bijusi piederīga nevienai politiskai partijai, organizācijai, konfesijai. Mietpilsoniskums un gara šaurība viņai bija absolūti pretīgi.

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standartā noteikts, ka literatūra ir mākslas priekšmets, tās mērķis ir sekmēt skolēna emocionālo, radošo un intelektuālo spēju attīstību, radot izpratni par literatūras daudzveidību, kā arī radīt ieinteresētību folkloras un literatūras mantojuma izzināšanā (MK noteikumi Nr. 715. Rīgā 2008. gada 2. septembrī, 23. pielikums). J. Rudzītis uzsver, ka literatūras kā vārda mākslas galvenais uzdevums ir veicināt katra skolēna harmoniskas personības veidošanos un attīstību, īpaši emocionālās pasaules attīstību, vērtīborientācijas veidošanos, mākslinieciskās pašaktivitātes izraisīšanos. Tāpēc tās apguve skolā saistāma ar kultūras apriti, topošās personības integrēšanos vērtībās, ko balsta tādi jēdzieni kā humānisms, demokrātija, nacionālā pašapziņa, rūpes par savas tautas kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstīšanu, kā arī atvērtība pret citām tautām un kultūrām. J. Rudzītis akcentē, ka cilvēks rada kultūru, un kultūru rada cilvēku kā personību (Rudzītis 2000: 50; 69; 87). Tātad viens no literatūras mācību priekšmeta galvenajiem mērķiem ir vērtībizglītība, savukārt skolotājam mazākumtautību skolā visu laiku jāpatur prātā un jācenšas realizēt arī kultūrdialogs.

Pedagoģijas doktore un metodiķe Elīta Stikute, pētot latviešu literatūras didaktikas vēsturisko attīstību (Stikute 2011), arī izcēlusi dažādu literatūras metodiķu atziņas par literatūras kā mākslas priekšmeta un daiļdarbu apguves problemātiku, kas aktuāla mūsdienu skolā un sabiedrībā. Literatūras priekšmeta īpašo vietu mācību saturā ir akcentējis arī profesors Pauls Jurevičs, uzskatot, ka tā jāmāca kā mākslas priekšmets, kuram ir milzīga ietekme uz cilvēka dzīvi: „Literatūra ir dvēseļu suģestijas līdzeklis, tā rada skolēnus dziļu un patiesu pārdzīvojumu.” (Stikute 2011: 43) Līdzīgi kā P. Jurevičs arī citi metodiķi jau 20. gadsimta pirmajā pusē Latvijā ir norādījuši literatūras mācību priekšmeta īpašo lomu, akcentējot, ka literatūra ir brīnišķīgs līdzeklis skolēnu garīgās dzīves vispusīgai veidošanai,

kur daiļdarba mācīšanā galvenais uzdevums ir radīt skolēnos dziļu un patiesu pārdzīvojumu. Tiek akcentēts, ka laba literatūras stunda audzina inteliģenci un liek skolēnam izvērtēt sevi, kā arī rada izpratni par ētiskām un estētiskām vērtībām. Metodīķe E. Stikute ir pētījusi arī rakstnieka un publicista Jāņa Grīna uzskatus par literatūras mācību nozīmi, kurā viņš uzsver, ka literatūras un daiļdarba pētīšana ir reizē arī cilvēka dvēseles stāvokļa studijas, kur svarīgākais par visu ir pārdzīvojums, pašatklāsmē un līdzradīšana. J. Grīns uzskatījis, ka bieži skolās tiek aizmirsts literatūras kā mākslas priekšmets, jo skolotājs stundās akcentē literatūras vēstures un teorijas kursu, kas noderīgs arī citos mācību priekšmetos (Stikute 2011: 43-45).

Metodīķis J. Rudzītis arī uzskata, ka daiļdarba apgūvē akcents nav tik daudz uz literatūras vēstures un teorijas zināšanām, cik uz daiļdarbu apgūvei nepieciešamo spēju attīstīšanu. Literatūras mācību priekšmetā ietilpst galvenokārt daiļdarbi kā vārda mākslas darbi un ar tiem saistītais mākslinieciskais potenciāls. J. Rudzītis uzsver, ka „ja to ignorē, literatūra skolā kļūst par vispārīzglītojošu mācību priekšmetu un nepatur vārda mākslas specifiku. Tā gan saglabā izglītošanas, bet zaudē mākslinieciskās audzināšanas (vērtīborientācijas) iespējas.” (Rudzītis 2000: 52) Protams, ka vienlīdz svarīgas ir arī literatūras teorijas un vēstures zināšanas pilnvērtīgā mācību priekšmeta apgūvē, tomēr literatūras skolotājam nevajadzētu aizmirst par literatūras kā mākslas priekšmeta būtību.

Daiļdarba kā mākslas apgūvē svarīga ir arī mākslinieciski ievirzīta izziņas darbība un ar to saistītās dzīves un mākslas vērtības. Daiļdarbs var ietekmēt tā uztvērēja visu personību, īpaši tās vērtīborientāciju – personības kodolu. Taču galvenais daiļdarba kā vārda mākslas apgūvē ir personības iesaistīšanās kultūras apritē, ko var interpretēt kā lasītāja dialogu ar autora radīto „otro realitāti”, mākslinieciski ievirzītu izziņas darbību un ar to saistītu dzīves un mākslas vērtību atklāšanu. J. Rudzītis akcentē, ka „daiļdarba uztverē, analizē un interpretācijā priekšplānā izvirzās individuālās mākslinieciskās vērtības, kas saglabā saistību ar vispārcilvēciskām un nacionālām vērtībām.” (Rudzītis 2000: 53-55).

Tomēr nav vienotas receptes un sistēmas, kas noteiktu kritērijus, kā mācīt latviešu literatūru mazākumtautību skolā un kā skolotājam organizēt savu darbu. Jāpiekrīt J. Rudzīša viedoklim, ka pasaulē nav vienotas pedagoģijas, izglītības zinātnes, pedagoģiskās psiholoģijas, mākslas, kultūras būtības izpratnes, tāpat kā nav vienas vienīgas patiesības monopola (Rudzītis 2000: 46). E. Stikute arī akcentējusi, ka mūsdienu literatūras didaktikā vēl joprojām notiek diskusijas, kā mācīt literatūru. Mūsdienu laikmetā, kad strauji mainās un deformējās vērtības, radikāli mainās skolēnu attieksme pret literatūru, īpaši klasisko, pret daiļdarbu lasīšanu (Stikute 2011: 236). Diplomande secina, ka neatkarīgi no tā, kur skolotājs strādā un ar kādas tautības skolēniem, skolotājam, kā to akcentējis J. Rudzītis, vajadzētu palīdzēt kļūt skolēnam tik labam, cik labs vien viņš spēj būt (Rudzītis 2000: 55).

2. ZENTAS MAURIŅAS PERSONĪBA UN DAIĻRADE LITERATŪRAS MĀCĪBU KONTEKSTĀ MAZĀKUMTAUTĪBU SKOLĀ

Z. Mauriņa ir izcila personība 20. gadsimta latviešu kultūrā, viņa ir arī viena no svešvalodās visvairāk tulkotajām un pasaulē zināmākajām latviešu autorēm. Jaunākajām paaudzēm Z. Mauriņas personība ir izcils piemērs, ka ar gara spēku var uzvarēt fizisko nevarību un gausumu, ka viss ir atkarīgs no cilvēka gribas, rakstura stingrības, kurš jāaudzina visu mūžu. Z. Mauriņa visu savu mūžu ir izglītojusies un izglītojusi, centusies apgaismot cilvēkus un cīnījusies pret gara tumsību. Viņa valdzina ar savu toleranci, spēju stāvēt pāri ideoloģijām, konfesijām un laikmetiem. Professore Ausma Cimdiņa akcentē, ka Z. Mauriņa sugestē ar to, ka „ceļu uz Eiropas sirdi spējusi atrast tik dažādu tautu kultūrās, arī to tautu, ar kurām latvietim saistās varbūt vislielākie pāri nodarījumi. Viņa ir viens no iejūtīgākajiem un pazemīgākajiem cilvēkiem latviešu kultūrā un varbūt tieši ar to pelnījusi apbrīnu un mīlestību.” (Cimdiņa 1998: 121) Šo A. Cimdiņas viedokli būtiski akcentēt arī skolēniem mazākumtautību skolā, jo nedrīkst literatūru kritizēt, nelasīt, pat ienīst, ja kādu tautu vēsturiskās situācijas rezultātā ir radušās domstarpības, tāpēc jau literatūra nekļūst mazvērtīgāka.

Šobrīd mēs dzīvojam tādā laikā, kad izcilās rakstnieces, esejistes un filozofes Z. Mauriņas vārds lielākai sabiedrības daļai ir zināms, bet vēl salīdzinoši nesen, pirms mazliet vairāk nekā divdesmit gadiem, tas daudziem jaunās paaudzes cilvēkiem bija nezināms, kā arī, iepazīstoties ar padomju perioda publikācijām par rakstnieci, varēja izraisīt diezgan asas diskusijas. Tikai pakāpeniski, sākoties Trešajai atmodai, Z. Mauriņas vārds atguva zaudēto spožumu, un Z. Mauriņas daiļrade, pateicoties viņas talanta un personības pielūdzejēm, atkal atgriezās dzimtenē.

Pēc Otrā pasaules kara, sākoties padomju okupācijas periodam, Z. Mauriņa bija devusies emigrācijā uz Zviedriju un vēlāk Vāciju, tāpēc latviešu literatūras vēsturē, kā arī skolā, Z. Mauriņas personība un daiļrade tiek vairāk aplūkota trimdas literatūras kontekstā. Literatūras zinātnē Z. Mauriņa visu Padomju Savienības periodu Latvijā (1945-1990) bija autore, kas tika aizliegta, viņas vārds tika svītrots no latviešu literatūras hrestomātijām un kultūras, nosaucot par buržuāzisku un režīmam naidīgu, tika uzskatīts, ka Z. Mauriņas darbi propagandē fašistiskas, reliģiski mistiskas un reakcionāras idejas (Sokolova 2000: 12-13).

Jāmin, ka īsti viennozīmīgs viedoklis par Z. Mauriņas personību un daiļradi nav bijis arī Latvijas Republikas (1918 – 1940) laikā. Z. Mauriņas daiļrade šajā laika posmā tika vai nu dievināta, vai asi kritizēta (Cimdiņa 2007: 17). Z. Mauriņas personības un daiļrades pētniece

Ingrīda Sokolova norāda, ka viens no lielākajiem tā laika kritizētājiem un nīdējiem bijis arī slavenais latviešu rakstnieks Edvarts Virza, kurš apvainoja Mauriņu kā vācu gara propagandētāju un aģenti. Šo naidu spilgti apliecina fakts, ka E. Virza savai sievai dzejniecei Elzai Stērstei ir teicis, ja Z. Mauriņa ieradīsies pie viņiem ciemos, tad viņš likšot nodedzināt visu viņu saimniecību (Sokolova 2000: 145). Arī Z. Mauriņas draugs un biogrāfs Kārlis Egle viņas Kopoto rakstu bibliogrāfiskajās piezīmēs raksta, ka runājot par Z. Mauriņas personību un viņas daiļradi objektīva vidus ceļa nav, ir tikai galējības – jūsmīga cildināšana vai nikna kritizēšana. K. Egle arī akcentējis, ka neapšaubāmi Z. Mauriņas darbos var atrast arī trūkumus, taču arī lielas garīgās vērtības, ko var apzīmēt kā tādas, kas savu nozīmi nezaudēs nekad, kā arī Z. Mauriņa ir tā personība, par kuru vienmēr būs ko teikt (Egle 1939: 323). K. Egles vērtējumu papildina arī Z. Mauriņas drauga un biogrāfa Pētera Ērmaņa teiktais: „Mauriņas darbu vērtēšanā spriedumi varētu nesaskanēt, bet viņa kā spilgta, neikdienišķa kultūras personība būtu jāatzīst visiem. Izcilu personību mums nevar būt par daudz, un katrai tādai lai tuvojamiem apbrīnošanā un priekā.” (Ērmanis 1939: 60)

Arī mūsdienā Latvijā domas dalās, kā vērtēt Z. Mauriņas atstāto literāro mantojumu. Varētu pat teikt, ka rakstniece bieži vien ir nepelnīti aizmirsta, jo pat Vācijā un Zviedrijā viņa bieži tiek vairāk godināta nekā šeit, dzimtenē. Par to liecina rīkotie piemiņas pasākumi gan Zviedrijā, gan Bādkrocingenā, Vācijā un pat rakstniecei veltītie televīzijas raidījumi (Bad Krozingen TV), gan arī Z. Mauriņas simtgadei veltītā konference „Zenta Mauriņa. Eiropa, Latvija – kultūru dialogs” 1997. gadā, uz kuru personīgi ieradās Bādkrocingenes mērs Volfgangs Fukss, lai godinātu rakstnieci (Cimdiņa 1998: 25-28).

Z. Mauriņas personības un daiļrades izpētei visvairāk pievērsusies filoloģijas zinātnieci doktore un literatūrzinātniece Ingrīda Sokolova, kura pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas ir sastādījusi vairākas Z. Mauriņas darbu izlases. I. Sokolova sarakstījusi trīs monogrāfijas par Z. Mauriņu – „Zenta Mauriņa: Dzīves un daiļrades lappuses” (Sokolova 1991), šis izdevums papildināts un izdots atkārtoti 1993. gadā – „Zenta Mauriņa – dzīve un daiļrade” (Sokolova 1993), kā arī 2000. gadā izdotā monogrāfija „Zenta Mauriņa. Pielūgtā un peltā” (Sokolova 2000), kura arī ir papildināts izdevums iepriekšējiem darbiem. I. Sokolova akcentējusi savu tuvo saikni ar Z. Mauriņu, uzskatot Mauriņu par sava gara un likteņa radinieci, tāpēc bieži savos izteikumos nav vairījusies paust savas emocijas un subjektīvās izjūtas, gan apbrīnojot Z. Mauriņas talantu, gan ar sāpēm vēršoties pret tiem, kas agrāk, ievērojot padomju režīma prasības, izrādījuši rezervētu attieksmi pret Mauriņas daiļradi. Diezgan kritiski I. Sokolova izteikusies arī par profesores Ausmas Cimdiņas un filozofa Edgara Mucenieka ieguldījumu Z. Mauriņas daiļrades aktualizēšanā deviņdesmito gadu vidū un Z. Mauriņas simtgadei veltītajā starptautiskajā konferencē (Sokolova 2000: 18). Par spēcīgo emocionalitāti liecina arī tas, ka

Sokolova monogrāfijās nelieto atsauces, bieži rakstītais ir emocionāli sakāpināts un uztverams kā Z. Mauriņas autobiogrāfiskās triloģijas, viņas vēstuļu un dienasgrāmatu pārstāsts (Mauriņa 1996, 1997, 1998, 1999, 2000). Protams, I. Sokolova balstījies arī uz citu Z. Mauriņas laika biedru atmiņām, piemēram, K. Raudives, I. Mellis, E. Lauvas u.c., tomēr zinātniskāku skatījumu Z. Mauriņas daiļradē un personībā sniedz Latvijas Universitātes profesore Ausma Cimdiņa.

Profesore A. Cimdiņa ir pētījusi Z. Mauriņas esejistiku līdz 20. gadsimta 40. gadiem (Cimdiņa 1997: 19-26), kā arī ir pēcvārdu autore Z. Mauriņas Kopoto rakstu (Mauriņa 1996, 1997, 2003) sējumiem. Viņas vadībā ir organizēta Z. Mauriņas simtgadei veltīta starptautiska starpdisciplināra konference 1997. gadā Latvijas Universitātē un Gētes institūtā Rīgā – „Eiropa, Latvija – kultūru dialogs: Zentai Mauriņai – 100”, sastādījusi arī konferencē nolasītos ziņojumus grāmatā ar tādu pašu nosaukumu (Cimdiņa 1998), kā arī pēc desmit gadiem 2007. gadā viņas vadībā tika organizēta konference „Zenta Mauriņa Eiropas tautu kultūru dialogā”, konferences materiāli tika izdoti tāda paša nosaukuma grāmatā (Cimdiņa 2007). Sastādījusi grāmatu „100 Latvijas sievietes kultūrā un politikā” (Cimdiņa 2008), kurā ierindojusi arī Z. Mauriņas vārdu.

Vēl jāpiemin literārzinātnieka Viestura Vecgrāvja redakcijā sastādītie Z. Mauriņas raksti piecpadsmit sējumos (Mauriņa 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2003), kas izdoti septiņos sējumos, bet kurus var izmantot gatavojoties stundām par Z. Mauriņas personības un eseju apguvi.

Latvijas Republikas periodā (1918 – 1940) Z. Mauriņas biogrāfs bija literārzinātnieks un dzejnieks Pēteris Ērmanis. Z. Mauriņas Kopoto rakstu 1. sējumā (Mauriņa 1939) viņš aprakstījis rakstnieces dzīves gaitas līdz 1938. gadam, kā arī Kopoto rakstu I sējumā analizēta Z. Mauriņas daiļrade.

Diplomdarba autore uzskata, ka tieši Z. Mauriņa ir tā autore, kas skolēniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, varētu šķist saistoša tieši tāpēc, ka bijusi toleranta un iecietīga pret dažādu tautību un kultūru pārstāvjiem, nešķirojot tos un neizdalot, bet akcentējot, ka dažādība vieno cilvēci. Iepazīstinot skolēnus ar Z. Mauriņas personību un daiļradi, skolēni tiek rosināti pārdomāt par vispārcilvēcisku vērtību un dzīves jēgas nozīmi, kā arī rosināti dialogam starp dažādām nācijām. Z. Mauriņas personība pati ir kā spilgts paraugs tam, lai rastos dialogs starp dažādu kultūru un nāciju pārstāvjiem. Z. Mauriņa ir uzstājusies pret vardarbību, šovinismu, gara tumsību, viengabalainību, uzsverot katra cilvēka individualitāti: „Eiropas kultūra sakņojas ieskatā, ka katra atsevišķa dvēsele ilgojas pēc savas īpašas pasaules. Eiropas kultūra ir mijiedarbība, tagadnes un pagātnes kultūru savstarpēja izpratne, organiskas daudzveidības harmoniska vienība.” (Mauriņa 1997: 7) Mauriņa nepazīna

vidusceļu, visu mūžu viņa uzstājās pret „kalpošanu zemāko tirgu instinktam, kur īstie valdītāji ir naudas rāvēji un tirgoņi” (Sokolova 1993: 151). Ar savu humānismu, toleranci un inteliģenci Z. Mauriņa iedvesmo skolēnus iedziļināties savā un citu tautību identitātē, rosina uz izpratni, aktualizējot arī vispārcilvēcisku vērtību nozīmi katra indivīda dzīvē, aicinot uz savas vērtību sistēmas pārvērtēšanu, mudinot ticēt labajam, mīlēt dzīvi un saglabāt ideālus.

Neapšaubāmi, ka skolēnus neatstās vienaldzīgus Z. Mauriņas spilgtā un savdabīgā personība, kā arī viņas dzīves traģika, kas bijusi paradoksu pilna: vieni no sirds žēloja viņas fizisko vājumu, apbrīvoja gara spēku, otri uzskatīja viņas iedrīkstēšanos par nekaunību, viņas savdabība izsauca pretestību (Sokolova 1993: 152). Z. Mauriņa ir lielisks piemērs, kas apliecina personības neizsmeļamās iespējas pastāvēt un radīt, arī esot nesaderībā ar laikmetu un vidi, kurā jādzīvo. Diplomande cer, ka iepazīšanās ar Z. Mauriņas personību rosinās skolēnus pārdomām, kā arī savas vērtību sistēmas pārorientācijai, kaut nedaudz bagātinās skolēnu garīgo dzīvi ar kādu no Z. Mauriņas domu graudiem.

2.1. Ieskats Zentas Mauriņas personībā un daiļradē

Lai pilnvērtīgi sagatavotos darbam klasē par Z. Mauriņas personību un daiļradi, diplomande pētīja un izzināja literatūru par Z. Mauriņas personību un daiļradi.

Zenta Mauriņa ir stipra un savdabīga personība latviešu kultūrā ar neparastu mūžu un likteni. No piecu gadu vecuma slimības dēļ bijusi piekalta ratiņkrēslam, bet savā dzīvē sasniegusi to, ko ne vienmēr spēj vesels cilvēks.

Uzdrīkstēšanās un spīts kļuva par Z. Mauriņas virzītājiem pa garo dzīves ceļu, kas aizsākās 1897. gada 15. decembrī Lejasciemā pie Gulbenes starp divām upēm – Gauju un Tīrzu. Pēc dažiem mēnešiem visa Mauriņu ģimene pārcēlusies uz Grobiņu, kur tēvs Roberts Mauriņš, Tērbatas universitātes absolvents, tika norīkots strādāt par apriņķa ārstu (Sokolova 2000: 23).

Bērības atmiņām ir liela nozīme ikviena cilvēka dzīvē, tās veido turpmāko pamatu visai cilvēka dzīvei, un Z. Mauriņai šīs atmiņas ir saulainas, kā rakstījusi I. Sokolova, tad dzīve Grobiņas doktorātā bijusi laimīga, harmoniska un intelektuāla, „īsta garīguma sala” (Sokolova 2000: 25). Z. Mauriņai vecāku savstarpējās attiecības kalpojušas par paraugu gan sievietes un vīrieša savstarpējām attiecībām – kā klasiskā romantisma laikmetā, kad vīrietis un sieviete meklēja apgarotību un skaistumu un abi dzimumi pakļāvās augstākiem cilvēces likumiem, gan laimīgai ģimenes un intelektuālai dzīvei.

Bieži pie Mauriņiem viesojušās izcilas personības no dažādām zemēm, kā arī latviešu inteliģences pārstāvji, piemēram, Jānis Endzelīns, Ludis Bērziņš, Jurjānu Andrejs, Teodors Celms, Jānis Misiņš (Sokolova 2000: 25-27). Grobiņas doktorātā, kā rakstījusi I. Sokolova,

apvienojusies latviešu, slāvu un Vakareiropas kultūra (Sokolova 2000: 25). Literatūras teorētiķis Viktors Ivbulis norāda, ka dažādu kultūru mijiedarbība jau no bērnības veidojusi Z. Mauriņai priekšstatu, ka dažādas kultūras vieno, nevis šķir cilvēkus (Ivbulis 1998: 269). Diplomande piekrīt V. Ivbuļa domām, ka bērnībā meklējamas saknes Z. Mauriņas vēlākajam darbības mērķim – pasaules un latviešu kultūras mijiedarbībai. Precīzi to raksturojusi A. Cimdiņa – Z. Mauriņai bija vēlme skatīt latviešu literatūru no Eiropas augstumiem, atgādinot, ka latviešu tauta nav vienīgā šai pasaulē, bet pasaulei – ka ir arī latviešu tauta (Cimdiņa 1998: 7).

Tēvam bijusi īpaša loma Z. Mauriņas dzīvē. Savās atmiņās, autobiogrāfiskās triloģijas pirmajā grāmatā „Tālā gaita” (Mauriņa 1996) Z. Mauriņa atainojusi savas attiecības ar tēvu kā slepenu savienību, nešķiramu tandēmu. Z. Mauriņa rakstījusi, ka, viņasprāt, pelnījusi visvairāk tēva mīlestības (Mauriņa 1996: 43), lai arī nebūt nav bijusi vienīgā meita ģimenē. Z. Mauriņai bijušas vēl piecas māsas – Irēne, Helga, Ieva, Helēna un Renāte, kā arī brālis Verners, kurš agrā bērnībā miris, arī vecākā māsa Irēne un jaunākā māsa Renāte agri mirušas. Māsa Renāte Z. Mauriņai bijusi vistuvākā tāpēc, ka nesavtīgi rūpējusies par viņu gan Z. Mauriņas studiju laikos, gan Mūrmuižas periodā.

Ģimenē Z. Mauriņa tikusi saukta par Amatu, bet tēvs viņu saucis par mīlo balodīti (*filia carissima*), lutinājis un lolojis (Mauriņa 1996: 22). Tēvs noteikti ir tas, kurš veidojis Z. Mauriņas rakstura stingrību, neatkarību un atbalstījis viņas spītību un ticību savām spējām, iemācījis darba mīlestību, akcentējis izglītības un grāmatu nozīmi cilvēka dzīvē. Viņš bija pirmais, kurš iepazīstināja Z. Mauriņu ar pasaules literatūras klasiķiem, kad Mauriņai vajadzēja bērnībā gulēt iekaltai ģipsī (Sokolova 2000: 21).

Piecu gadu vecumā ar Z. Mauriņu notika nelaime, un Z. Mauriņa uz mūžu ir piekalta ratiņkrēslam. Karstā vasaras dienā viņa saslima ar bērnu trieku – poliomiēlītu. Divas nedēļas viņa nogulēja nesamaņā, vecāki no viņas gultas nav atgājuši ne brīdi. Z. Mauriņas stāvoklis ir bijis ļoti smags. Tēvs nav varējis izskaidrot meitenes izveseļošanos ar ārstniecības metodēm, bet norādījis, ka tas pateicoties Z. Mauriņas rakstura stingrībai un spītībai, kuras vēlāk Mauriņa uzsvērusi kā sava rakstura pamatīpašības (Sokolova 2000: 23). Visu atlikušo mūžu viņa „staigās tikai sapņos”, kā arī atcerēsies, kā bērnībā, skraidot pa zālāju, „patīkami kutējušas pēdas” (Mauriņa 1996: 17). Bērnības atmiņās Z. Mauriņa savu nelaimi raksturojusi kā neredzamu milzi, kas uzvēlis viņai klinšu bluķi, iespīlējis viņas locekļus. Maza būdama, viņa nav sapratusi, kas noticis – mocījusies nervu lēkmēs un naktīs raudājusi pilnā kaklā (Mauriņa 1996: 17-19). Z. Mauriņa ilgu laiku nav spējusi samierināties ar savu invaliditāti, pat sava mūža vidū, trimdā esot, savā eseju krājumā „Sirds mozaīka” (1947) viņa ir teikusi: „Ne jau fiziskas sāpes ir grūtākais, bet nespēja pēc paša gribas kustēties, rīkoties, apziņa, ka

lielākais enerģijas daudzums aiziet nevis radītajā darbā, bet, spītējot slimībai.” (Mauriņa 1993: 50) Taču mūža nogalē viņa ir atzinusi, ka, arī ratiņos sēžot, var kaut ko dzīvē sasniegt (Sokolova 1991: 12).

Z. Mauriņas rakstura izveidē ir arī mātes Melānijas nopels, kura nāk no bagātas daudz bērnu cilts, kas bijusi piederīga brāļu draudzei. Z. Mauriņas mātes dinastija rūpīgi dokumentēta ģenealoģiskā kokā un ģimenes hronikā biezās vākos. Z. Mauriņas māte runāja tikai vācu valodā, tāpēc jau no bērnības Z. Mauriņa augusi ne tikai latviešu, bet arī vācu kultūras vidē. No mātes puses Z. Mauriņa mantojusi mīlestību pret mūziku. Melānija Mauriņa bijusi izcili apdāvināta pianiste, kura mācījusies Pēterpils konservatorijā (Sokolova 2000: 23-25). Mājās notikusi bieža muzicēšana un iepazīšanās ar mūzikas pasauli. Kāds mātes draugs Hanss Hohapels (Hochapfel), Drēzdenes mūzikas skolas direktors un Liepājas simfoniskā orķestra diriģents, pasniedzis Mauriņai klavierspēli, kaut arī Mauriņas māte tam pretojusies, jo uzskatījusi, ka meitām nav muzikālā talanta (Sokolova 2000: 25-26). Jau bērnībā sevi parādīdama kā perfekcionisti, kas vēlas tiekties uz ideālu, viņa atsacījusi spēlēt klavieres, jo tam nepieciešamas kājas, lai spiestu pedāli – ja nevar spēlēt tā, kā jāspēlē, tad nevajag nemaz (Mauriņa 1996: 180-181).

Z. Mauriņa, tēvoča Hohapela iedvesmota, visvairāk alkst mācīties skolā, redzēt pasauli, taču māte satraukusies par pienācīgu meitas aprūpi, bet sevišķi vecmāmiņa uzsvērusi, ka neko citu kā nodarboties tikai ar rokdarbiem viņa nevarēšot tā vismaz būšot noderīga citiem, arī reiz, Z. Mauriņai dzirdot, viņa teikusi, ka būtu bijis labāk, ja meitene nebūtu nemaz izdzīvojusi, tad nebūtu tā jāmokās (Mauriņa 1996: 21). Tas vēl vairāk Z. Mauriņai radījis spītību un vēlmi pēc neatkarības un pašapliecināšanās. Z. Mauriņa sabiedrībai nekad nav izrādījusi savas sāpes, ne vēlmi, lai to žēlotu, tieši pretēji viņa gājusi pacilāti un allaž eleganti apģērbta. Z. Mauriņa vienmēr uzsvērusi, ka viņa nav stumta, bet esot gājusi (Cimdiņa 1997: 508).

1913. gadā viņa iestājusies Liepājas Krievu sieviešu ģimnāzijā, kaut arī sākotnēji pēc spoži nokārtotiem iestājekssāmeniem viņu neuzņēma. Palīdzējis tikai tas, ka viņas tēvs kā ārsts izglābis ģimnāzijas direktores dēlu, un Z. Mauriņa uzreiz tikusi uzņemta ģimnāzijas priekšpēdējā klasē. Ģimnāzijas laiks, pēc Z. Mauriņas atmiņām, esot bijis laimīgākais laiks viņas dzīvē. Šajā laikā Z. Mauriņa pamatīgi studē krievu literatūru. Z. Mauriņai gribas kļūt līdzīgai Turgeņeva un Tolstoja varonēm, par vīrieša ideālu kļūst Andrejs Bolkonskis no Tolstoja romāna „Karš un miers”. Šajā laikā dzimst arī Z. Mauriņas mūža mīlestība pret izcilo krievu rakstnieku Fjodoru Dostojevski. F. Dostojevskas daiļrade nav viegli uztverama, un, iespējams, tieši tas Mauriņu tik ļoti saistījis pie izcilā krievu rakstnieka. Ģimnāzijas laikā top pirmais viņas sacerējums, veltīts Dostojevskim – „ Bērni Dostojevskas romānos”, kas tiek

novērts kā spožs darbs, un kā balva viņai tiek solīta braukšana uz Pēterpili. Taču klāt ir Pirmais pasaules karš, un tā brīža politiskās situācijas dēļ Mauriņa uz Pēterpili nav tikusi, bet balvā saņēmusi F. Dostojevskas ģīmetni (Sokolova 2000: 29-30).

Mūža mīlestība pret F. Dostojevski ir sākusies līdz pat Z. Mauriņas nāves stundai, kad Z. Mauriņa savas dzīves nogalē klusībā skaitīs Dostojevskas atziņas (Sokolova 2000: 352), zinās pat Dostojevskas atvadu vēstuli no galvas, vēlāk savos lekciju lasījumos un vairākās savās esejās nemitīgi citēs Dostojevski. Pat studijas Latvijas Universitātē viņa uzsāks ar Dostojevski – viens no pirmajiem referātiem Latvijas Universitātē ir „Dostojevskas „Noziegums un sods” un Nīčes filozofija” (Zenta Mauriņa Eiropas tautu kultūru dialogā Tkačova 2007: 177). Savukārt viņas sarakstītā monogrāfija „Dostojevskis, viņa personība, mūžs un pasaules uzskats” (Mauriņa 1993) atzīta par vienu no precīzākajiem un dziļākajiem Dostojevskas daiļrades pētījumiem un ieguvusi plašu rezonansi literatūras speciālistu aprindās. Grāmatas pirmpublicējums latviešu valodā iznāk 1931. gadā Rīgā, savukārt 1952. gadā tas tiek izdots vācu valodā Vācijā, kas vēlāk piedzīvojis piecus atkārtotus izdevumus, kā arī tulkojumus zviedru, krievu un angļu valodā (Cimdiņa 2007: 13-14).

Latvijas teritorijā 1915. gada vasarā pienāca Pirmais pasaules karš. Šajā gadā Z. Mauriņa absolvējusi Liepājas Krievu sieviešu ģimnāziju ar zelta medaļu un palikusi dzīvot Liepājā, uz šejieni pārcēlušies arī viņas vecāki, jo kara dēļ Grobiņas doktorāts bijis izlaupīts. Šajā laikā viņa pasniegusi privāttundas matemātikā, vēsturē un sākusi rakstīt ludziņas bērniem ar pseidonīmu Amenta Zīra (Sokolova 2000: 30). 1919. gadā Liepājā Mauriņa iepazinās ar Jāni Akurateru un abu draudzība turpinājās līdz pat viņa nāvei 1937. gadā. J. Akuraters bija arī Z. Mauriņas pirmā mīlestība, kuru Z. Mauriņa tobrīd uzskatījusi par vislielāko dāvanu (Sokolova 2000: 33-34). 1919. gadā Mauriņa tulkoja J. Akuratera tēlojumu „Mana vismīļā”. Tas ir viņas pirmais tulkojums, kuru turpina 1921. gadā iztulkotā „Kalpa zēna vasara” vācu valodā. Protams, lielā mērā tas saistīts ar Z. Mauriņas personīgām simpātijām pret rakstnieku. 1922. gadā tika publicēta arī Z. Mauriņas pirmā recenzija par J. Akuratera stāstu krājumu „Klusums un gaisma”, arī studiju gados viņa atgriezās pie J. Akuratera daiļrades – 1926. gadā viņa augstskolā nolasīja referātu par J. Akuratera „Elēģiskajiem momentiem”, bet 1944. gadā uzrakstīta esēja „Mūžīgais Akuraters”. Šī esēja arī bija pēdējais dzimtenē sacerētais darbs. Eseju krājumā „Latviešu esejas”, kurš izdots 1953. gadā (Mauriņa 1953), arī ir J. Akurateram veltīta esēja – „Daiļuma dzejnieks” (Sokolova 2000: 31).

Gan draudzība ar J. Akurateru, gan jaunības maksimālisms vilinājis Z. Mauriņu studēt Rīgā. Viņa vēlējusies kļūt gan par skolotāju, gan ārsti, pat par dārznieci un aktrisi. Vecāki ir kategoriski pret studijām Rīgā, jo uzskatījuši, ka Z. Mauriņai trūks nepieciešamās aprūpes

(Sokolova 2000: 35). Tēvs bijis piekāpīgāks un teicis: „Cilvēka griba ir viņa debesis.”
(Mauriņa 1997: 67)

Z. Mauriņai bija 24 gadi, kad viņa uzsāka studijas Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātē 1921. gadā, bet pēc diviem gadiem pārgājusi uz Baltu filoloģijas nodaļu. Rīgā viņu atbalstīja tēva draugi – profesors J. Endzelīns, profesors L. Bērziņš – uz dzīvi viņa apmetās pie tēva drauga, vēlākā filozofijas doktora T. Celma.

Studiju gadus Rīgā Z. Mauriņa aprakstījusi autobiogrāfiskās trioloģijas otrajā grāmatā „Iedrīkstēties ir skaisti” (Mauriņa 1997). Nosaukums jau vien ir kā metafora, kas apzīmē Z. Mauriņas spēju uzdrīkstēties, lai iegūtu izglītību, spītējot savai nelaimei un liktenim, kā arī vēlme dzīvot pilnvērtīgu dzīvi. Tomēr nevar pilnīgi apgalvot, ka uzrakstītais ir dokumentāla patiesība; kā A. Cimdiņa rakstījusi romāna pēcvārdā, tad šajā darbā un arī abās pārējās trioloģijas grāmatās (Mauriņa 1996, 1998) apvienojas dokumentalitāte un iztēle, vērojums un pārdzīvojums, prāts un mistika, kā arī tas vien, ka Z. Mauriņa romānā sevi ataino ar pseidonīmu Amata Egle, kā arī citām personām lieto tos, nekomentējot pseidonīmu izvēli, kas liecina par zināmu vēlmi distancēties no dokumentalitātes, iezīmējot autobiogrāfisko trioloģijas ciklu tieši kā romānu un nevis memuārus (Cimdiņa 1997: 509-510).

Filozofijas fakultātē Z. Mauriņai radusies domubiedru grupa, kas nodibinājusi savu studiju „Kontakts”, kuras mērķis bija brīvas personības attīstība. Studija sāka izdot žurnālu iekšējām vajadzībām „Ritums”, kura redaktors Pāvils Vīlps kļuva par Z. Mauriņas nākamo nelaimīgo mīlestību. P. Vīlipā esot bijušas iemīlējušās visas Z. Mauriņas māsas, viņš bieži braucis ciemos pie Z. Mauriņas ģimenes, bet, kad viņš apprecējies, Z. Mauriņa attiecības ar P. Vīlipu pārtrauca pavisam (Sokolova 2000: 37-40, 42).

Studiju sākuma gados un „Kontakta” laikā Z. Mauriņa ieguvusi tuvu draudzeni Elfrīdu Lauvu – nesavtīgu, upurēties spējīgu sievieti, ļoti izglītotu un sirsnīgu. Viņa bija Z. Mauriņas uzticīgākā biedrene, līdz karš viņas izšķīra, un Elfrīdas tālākās dzīves gaitas seko apcietinājumos un Sibīrijā (Sokolova 2000: 46-47). Savu draudzeni atmiņu romānā viņa nav dēvējusi īstajā vārdā, bet saukusi par Annu - Antigoni un salīdzinājusi ar māsu (Mauriņa 1997: 76), iespējams, saskatot spilgtu līdzību ar Sofokla Antigones tēlu, kas, tāpat kā E. Lauva, spēja upurēties un saglabāt augstus morālos kritērijus.

Lai arī sabiedriskā un intelektuālā dzīve bija salīdzinoši aktīva, Z. Mauriņai Rīgā neklājās tik viegli. Tā kā karš bija izputinājis tēva doktorātu, viņai bija pastāvīgi jāmokās ar naudas grūtībām. Bija privātskolēni, bet arī tie maksājuši maz. Taču naudas viņai vajadzējis, lai spētu „kustēties” – jāsamaksā par ratiņu stumšanu uz universitāti un atpakaļ, par uzņemšanu auditorijā un nonešanu, tāpat sadzīves darbus Z. Mauriņa veikusi pati, pārstaipot roku dzīslas, mazgādama grīdu un palagus (Sokolova 2000: 43). Arī Z. Mauriņas epistolārais mantojums

(Zenta Mauriņa vēstulēs un atmiņās 1997) ir liecība, ka Z. Mauriņa šajā laikā jutusies, kā no ligzdas izmests putnēns, pārdzīvojusi vientulību, alkusi mīlestības un pielūgsmes, kā arī sava literārā talanta atzīšanu (Sokolova 1997: 6). Iepriekšminētais liecina, ka Z. Mauriņai studiju gadi nav bijis viegls laiks, jo nemitīgi bijis jācīnās par savu eksistenci.

Par to, ka alkusi mīlestības un cietusi smagas dvēseles sāpes, liecina nākamā nelaimīgā mīlestība pret savu vēlāko biogrāfu un dzejnieku Pēteri Ērmani, ar kuru viņa iepazinās 1922. gadā. Lai arī šis dzejnieks sākotnēji viņu aizskāris, neko sliktu negribēdams, uzrakstot dzejoli, kurā ar žēlumu izteicies, ka Z. Mauriņa tiek stumta pa ielu ratiņos (Cimdiņa 1997: 508), tas, protams, izraisījis viņā sašutumu, taču netraucēja vēlāk rakstīt dzejniekam dramatiskas vēstules ar parakstu „nelaimīgā meitenīte”, kurās bija jūtams dvēseles kliegziens, sauciens pēc palīdzības. Par viņas dvēseles stāvokli satraukusies māte un visa viņas ģimene veselus septiņus gadus. Gala rezultātā jaunākā māsa Renāte 1929. gadā uzrakstījusi vēstuli P. Ērmanim Z. Mauriņas vārdā, lai pieliktu abu attiecībām punktu (Sokolova 2000: 44-45).

Studiju gados (1924) iznākusi Z. Mauriņas sarakstīta ludziņa „Feja, velns un ragana”, kas domāta bērniem. Lugu viņa parakstījusi ar pseidonīmu Amenta Zīra. Īpaši svarīgs notikums šajā periodā ir Annas Brigaderes apciemojums ap 1924. – 1925. gadu. I. Sokolova akcentē, ka Z. Mauriņai un A. Brigaderi bijuši vienādi ētiskie kritēriji: tikumiskā spēka nepieciešamība, darbs – visa pamats, labā un ļaunā krasa šķirtne; abas – ar visām simpātijām savai tautai – palikušas tikai vērotājas. Mauriņa krājusi materiālus rakstiem par A. Brigaderi. „Brigaderi viņa raksturo ar pieciem „S””: skaidra, skarba, stipra, spītīga, strādīga.” (Sokolova 2000: 50) Par abu rakstnieču īpašo saikni liecina fakts, ka Z. Mauriņa ir pirmā, kurai A. Brigadere piezvanījusi pirms nāves, lai pateiktu, ka pabeigusi savu triloģiju „Dievs. Daba. Darbs.”.

Tomēr vislielāko iespaidu uz viņu atstājis Rainis, par to liecina autobiogrāfiskā romāna „Iedrīkstēties ir skaisti” nodaļa – „Rainis – važu sarāvējs” (Mauriņa 1997: 106). Viņi iepazinās 1925. gada rudenī Raiņa 60. dzimšanas dienā, kad Z. Mauriņa Baltu filoloģijas studentu vārdā braukusi viņu sveikt jubilejā, un pēc tam sākusies viņu draudzība. Viņus vienojis tas, ka abi spējuši stundām ilgi runāt par pasaules literatūru, abi zinājuši vairākas svešvalodas. Trāpīgi draudzību raksturojusi I. Sokolova: „Brīvi peld pa kultūras jūrām.” (Sokolova 2000: 51) 1928. gadā Mauriņa nolasījusi Rainim savu apcerējumu – „Daži pamata motīvi Raiņa mākslā”, un dzejnieks bijis saviļņots, sakot, ka tik dziļi neviens viņu nekad neesot sapratis (Sokolova iev. 1990: 5). Mauriņa ar Raini tikusies līdz pat viņa nāvei 1929. gadā, savukārt I. Sokolova akcentē, ka Raiņa klātesamība un personība nav palikusi pagātnē, ka Rainis Z. Mauriņu pavadījis līdz pat viņas mūža beigām: „Rainis Mauriņai nozīmē Bezgalību, Turpinājumu bez Noslēguma.” (Sokolova 2000: 62) Raiņa dzīvesbiedre Aspazija

nebūt nepriecājās par abu tikšanās reizēm un bijusi greizsirdīga, arī Z. Mauriņa tā laika atmiņās akcentējusi savu nepatiku pret Aspaziju, uzsverot, ka viņu dzīvesvietā valdījusi netīrība, smirdējis pēc kaķiem, pārāk mietpilsonisks iekārtojums, kas neder tādām dižgaram kā Rainis. Z. Mauriņa tikai pēc Raiņa nāves izteikusies par Aspaziju pozitīvi, rakstījusi viņai vēstules, un Otrā pasaules kara laikā tikusies un sirsnīgi izrunājusies Jūrmalā (Sokolova 2000: 53-54).

1927. gadā Z. Mauriņa spīdoši pabeidza Latvijas Universitāti, aizstāvot diplomdarbu par lirikas būtību (Sokolova 2000: 54), kārtējo reizi pierādot savas nebeidzamās darba spējas un gara spēku. Pēc tās beigšanas viņa meklējusi darba iespējas, taču neviens viņu darbā nav vēlējies ņemt. Lieti noderējusi personīgā pazīšanās ar Raini, kurš tajā laikā bijis izglītības ministrs. Uz laiku atradusies brīva vieta Rīgas Skolotāju institūtā, kur viņa 1927./1928. mācību gadā sākusi mācīt latviešu valodu, kā arī piedalījies dažādu dramatiski iestudējumu režisēšanā.

Gadu vēlāk profesors Aleksandrs Dauge ieteicis Z. Mauriņu darbam Latvijas Tautas universitātes Mūrmuižas nodaļā (Valmieras tuvumā), kurā Z. Mauriņa bez honorāra nolasīja 130 lekcijas par literatūru, ētiku un estētiku (Sokolova 1993: 152-155). Arī šis periods ir viens no gaišākajiem Z. Mauriņas dzīvē, par spīti sadzīves grūtībām – nemitīgajā braukāšanā ar vilcienu uz Mūrmuižu un atpakaļ uz Rīgu, kur bieži viņa tikusi aizmirsta vilcienu vagonos un salusi – viņa guva lielu gandarījumu un prieku no saviem lekciju apmeklētājiem, viņai izveidojās tuvas attiecības ar tiem. Desmit gadus Z. Mauriņa brauca uz Mūrmuižu, kā arī pati ir uzsvērusi, ka Mūrmuižā strādājusi visvairāk nekā jebkad savā mūžā.

Mūrmuižas Tautas universitātes nodaļu vadīja agronoms Pauls Pētersons, kas bijis vispusīgi izglītots, lielisks pianists, kurš mācījies mūziku pie Emīla Dārziņa, kā arī Briežu māju īpašnieks, kas tajā laikā bija viena no Latvijas Republikas laika paraugsaimniecībām. Šis cilvēks Z. Mauriņu mīlēja visu savu mūžu un tā arī nekad neapprecējās. Viņa māte nevēlējās, ka Z. Mauriņa kļūtu par viņa sievu savas nelaimes dēļ, arī Z. Mauriņa pati to sapratusi un vēlējusies P. Pētersonam izprecināt savu jaunāko māsu Renāti, lai varētu būt P. Pētersona tuvumā, pret kuru arī viņa nebija vienaldzīga (Sokolova 1993: 171-175).

Z. Mauriņas personības spēks un drosme atklājās arī 1929. gada vasarā, kad viņa pieņēma lēmumu doties papildināt savas zināšanas filozofijā un literatūrzinātnē Vācijas vecākajā universitātē Heidelbergā, nemaz neapsverot domu par savu veselības stāvokli un fiziskām sāpēm, kuras tā arī pavadīja viņu visu mūžu. Par Raiņa apcerējumu viņa bija ieguvusi honorāru, kuru izlietoja pirmajam braucienam ārpus Latvijas. Šis posms, lai arī īss, ir nozīmīgs Z. Mauriņas biogrāfijā, jo Heidelbergā Z. Mauriņa garīgi pilnveidojās un guva ierosmi turpmākai radošai darbībai. Z. Mauriņa personiski iepazinās ar tādiem slaveniem vācu

filozofiem kā Karlu Jasperu (Jaspers), Martinu Heidegeru (Heidegger), Ernestu Robertu Kurciusu (Curtius), kā arī literatūrzinātnieku un dzejnieku Frīdrihu Gundolfu (Gundolf) u.c. Heidelbergas filozofi deva sākotnēju ievirzi Z. Mauriņas darbībai, viņa specializējusies vācu romantikā, vēlāk pati daudz ko pārvērtējusi un atmetusi (Sokolova 1993: 136). Šajā periodā Z. Mauriņa guva ierosmi savai disertācijai „Jānis Poruks un vācu romantika”, kuru sāka rakstīt Vācijā, strādājot pa naktīm un agrās rīta stundās, pa dienu viņa piepelnījies veicot tulkojumus no krievu valodas. Dzimtenē viņa vēlējusies atgriezties jau kā doktore, taču Z. Mauriņas veselība pasliktinājās – viņai tika atklāts krūšu dziedzeru iekaisums, un ārstiem radās aizdomas par ļaundabīgu audzēju. Ciešot fiziskas sāpes un cīnoties ar trūkumu, viņa 1929. gada septembrī atgriezusies atpakaļ Rīgā un turpinājusi rakstīt disertāciju par J. Poruku, kas tā arī nekad netika aizstāvēta, bet 1929. gadā izdota ar mainītu nosaukumu „Jānis Poruks un romantisms” (1929). Tas ir viņas pirmais lielais publicētais darbs, kuru sagaida diezgan asa kritika, piemēram, rakstnieks E. Virza apvainoja Z. Mauriņu vācu kultūras apoloģētikā, izrādot nepatiku, ka Z. Mauriņa salīdzina J. Poruku ar Rietumeiropas romantiķiem.

Pēc Kārļa Ulmaņa 1934. gada 15. maija apvērsuma Z. Mauriņai nācās saskarties ar vēl noraidošāku attieksmi, jo viņa neatbilda K. Ulmaņa diktatūras ideoloģijai. Arī Mūrmuižas Tautas universitātes nodaļas vadītājs P. Pētersons saņēma prasību – nepieļaut lasīt lekcijas kreisi noskaņotiem pasniedzējiem, nekādā ziņā Z. Mauriņai. P. Pētersons atsacījās izpildīt prasību, par to nesaņemot pabalstu Mūrmuižas Tautas universitātes nodaļas remontam (Sokolova 1993: 163). I. Sokolova ievadvārdos grāmatā „Zenta Mauriņa vēstulēs un atmiņās” akcentējusi, ka Z. Mauriņa nevēlējās pielāgoties un izdabāt ideoloģijas prasībām. Viņa vienmēr bijusi neatkarīga ar savu viedokli, visur teikusi to, ko domājusi, nav pratusi un vēlējusies būt diplomāte (Sokolova 1997: 6).

Spīts un uzdrīkstēšanās, izcilas darba spējas jebkuros apstākļos neļāva Z. Mauriņai apstāties, un tā 1931. gadā iznāca pamatīgais pētījums „Dostojevskis, viņa personība, mūžs un pasaules uzskats” (1931). Savās atmiņās Z. Mauriņa rakstījusi: „Vienā dienā pamodos slavena.” (Mauriņa 1997: 243) Savukārt 1933. - 1934. gadā Mauriņa nokārtoja doktores eksāmenus, kā arī iznāca viņas pirmais eseju krājums „Pārdomas un ieceres” (1934). Z. Mauriņa, pateicoties honorāriem, varējusi atļauties vairāk ceļot, lai redzētu Eiropas kultūras vērtības, kuras pēc tam arī aprakstījusi. Laika posmā no 1934. - 1937. gadam viņa paguva apskatīt Vīni, Florenci, Romu, Venēciju, Parīzi, Varšavu, u.c. (Sokolova 1993: 188-189).

1935. gadā viņa iepazinās ar savas dzīves otru nozīmīgāko cilvēku pēc tēva – Konstantīnu Raudivi (Sokolova 2000: 141). Viņš bija apmeklējis Z. Mauriņas lekcijas jau no 1929. gada, taču ne reizes nav pie viņas piegājis, tikai tad, kad Z. Mauriņa 1935. gadā bija uzrakstījusi recenziju par K. Raudives Migela de Unamo romāna „Migla” tulkojumu latviešu

valodā, viņš piezvanījies, lai sarunātu tikšanos. Saulainā 15. marta dienā viņš ieradies ciemos pie viņas. Saruna norisinājusies četras stundas, pēc kuras, savaldzināts ar Z. Mauriņas intelektu un kvēlo sirdi, viņš tūlīt to bildinājis, bet Z. Mauriņa tam atsacījusi. Jāakcentē, ka K. Raudivem tajā laikā bija jau sieva un divi bērni.

1936. gada vasarā K. Raudive aicināja Z. Mauriņu doties ceļojumā uz Florenci, pašam atrodoties Spānijā. Z. Mauriņa piekritusi viņa aicinājumam, un abi kopā uzsāka ceļojumu pa Eiropas skaistākajām vietām. Atgriežoties dzimtenē, Z. Mauriņa saprata, ka K. Raudive ir viņas dzīves vīrietis, ar kuru vēlas palikt kopā uz mūžu, un pieņēma K. Raudives bildinājumu. Oficiāli viņi sareģistrējušies tikai 1946. gadā (Sokolova 2000: 136, 138). Profesore A. Cimdiņa rakstnieces autobiogrāfiskā romāna (Mauriņa 1997) pēcvārdā akcentē, ka Z. Mauriņa kopā ar K. Raudivi veido vienu no spilgtākajiem intelektuālajiem pāriem latviešu kultūrā (Cimdiņa 1997: 507). Bieži viņi ir salīdzināti ar Raini un Aspaziju. I. Sokolova savā pētījumā akcentējusi Z. Mauriņas un K. Raudives tuvos radošos principus, uzskatus un garīgās intereses, uzsverot, ka abi savstarpēji viens otru papildinājuši (Sokolova 2000: 153).

Pirms kara Latvijas presē un sabiedrībā izvērtušās plašas diskusijas, kas tad saista K. Raudivi pie slimas sievietes – laikam tikai viņas slava un intelekts. Tika spriests – līdz ko K. Raudive pats būšot slavens, viņš Z. Mauriņu pametīšot. Tomēr taisnība tā nebija, arī Z. Mauriņas ilggadējā sekretāre Irēne Mellis savās atmiņās akcentē, ka Z. Mauriņas un K. Raudives attiecības bijusi savstarpēja nepieciešamība. K. Raudive nemitīgi rūpējies par sievu. Līdz pat sava mūžam beigām viņš bijis Z. Mauriņas kājas un rokas, viņš palīdzējis gan fiziski, gan morāli. Tomēr nedrīkst noliegt, ka K. Raudivem nepiemita dēkains raksturs, sabiedrībā viņu sauca par donkilotisku dēkaini, kā arī, esot kopā ar Z. Mauriņu, viņš nemitīgi bija tai neuzticīgs, taču vienmēr uzsvēris, ka tas ir tikai fizioloģisko vajadzību apmierināšanai un izklaidei, ka īstā mīlestība ir Z. Mauriņa (Sokolova 2000: 147-152).

Z. Mauriņa bijusi greizsirdīga visu mūžu un ar sāpēm raudzījies uz nemitīgajām K. Raudives dēkām, tomēr nav pārmetusi, saprazdama, ka nekad nespēs būt ne māte, ne kaislīga mīļākā savam vīram. Bieži šo dēku rezultātā K. Raudive kļuvis arī par tēvu. I. Sokolova savā pētījumā uzsvērusi, ka Z. Mauriņa par spīti dvēseles sāpēm sapratusi, ka bez K. Raudives viņa daudz ko nebūtu sasniegusi, nebūtu rakstniece, kuru pazīst visā pasaulē. K. Raudive licis Z. Mauriņai apzināties savu talantu, palīdzējis pārvarēt fiziskas grūtības. Viens no smagākajiem brīžiem rakstnieces dzīvē bija vīra nāve. Būdams divpadsmit gadus par Z. Mauriņu jaunāks K. Raudive aizgāja pirmais. Nekad neapmeklēdama baznīcu, Z. Mauriņa pat pārgājusi katoļticībā, kurā visu mūžu bijis viņas vīrs (Sokolova 2000: 148-152).

Atrodoties Florencē, Z. Mauriņa sākusi vākt materiālus apcerei par Danti Aligjēri. Viņas brauciena mērķis bija nevis labāk saprast Dantes „Dievišķo komēdiju”, bet iepazīties ar

to, ko Dante līdzās Beatriķei visvairāk bija mīlējis – Florenci (Sokolova 2000: 124-126). Tā tapa vērienīga apcere – „Dante tagadnes cilvēka skatījumā” (1937). I. Sokolova uzskata, ka šajā Z. Mauriņas apcerējumā uzskatāmi izpaužas filoloģijas un filozofijas saplūsmē. Šī apcere izsaukusi plašu rezonansi tā laika presē – par grāmatu izsacījās cildinoši, akcentējot, ka Z. Mauriņas apcere iekvēlina cilvēku jauniem meklējumiem, atmodina un kļiedē vienaldzību (Sokolova 2000: 127 -128). Vīnes un Itālijas ceļojums atbalsojies vēl trīs darbos: „Grāmata par cilvēkiem un lietām” (1938), „Pilsētas un cilvēki” (1953), „Apmiecība un steiga” (1962) (Sokolova 2000: 129).

1938. gadā Z. Mauriņa Latvijas Universitātē aizstāvēja disertāciju par tēmu „Friča Bārdas pasaules uzskats”. Savā disertācijā viņa pētījusi faktorus, kas ietekmējuši F. Bārdas personību un viņa pasaules uzskatu, pētījusi F. Bārdas saikni ar Rietumeiropas romantiķiem. Disertācijas tapšanā Z. Mauriņu atbalstījusi arī dzejnieka F. Bārdas sieva Paulīne Bārda (Sokolova 2000: 168-169).

A. Cimdiņa ir nosaukusi Z. Mauriņas doktora grāda iegūšanu Latvijas Universitātē par vienu no spilgtākajām leģendām Latvijas zinātnes vēsturē. Z. Mauriņa ir pirmā sieviete, kas ieguvusi filoloģijas zinātņu doktores grādu Latvijā, taču ceļš uz grāda iegūšanu nav bijis viegls (Cimdiņa 2007:15). Z. Mauriņai tika pieteikts, ka doktorantei jābūt frakā un ka ratiņkrēslā universitātes aulā iebraukt aizliegts. Viņai tikusi sarūpēta melna zīda kleita un samta jaka ar baltiem atlokiem, kā arī universitātes aulā viņu iestūmis profesors T. Celms, uzņemoties Z. Mauriņas aizstāvību. Disputa par viņas disertāciju aizņēmis gandrīz piecas stundas. I. Sokolova akcentē, ka Z. Mauriņas disertācijā par F. Bārdu ir atrodams it kā paralēlpētījums par krāsām F. Bārdas jaunradē. (Sokolova 2000: 169-174).

1938. un 1939. gadā „Valtera un Rapas” apgādā tika izdota disertācija „Friča Bārdas pasaules uzskats” grāmatā. F. Bārdas piemiņai veltītā eseja „Pavasara dvēsele”, kura sarakstīta 1934. gadā par godu dzejnieka 15. nāves gada dienai, ievietota Z. Mauriņas Kopoto rakstu 1. sējumā, kas izdots 1939. gadā (Mauriņa 1939), gadu vēlāk tiek izdots vēl viens sējums (Mauriņa 1940). Kopoto rakstu 1. sējuma ievadu sarakstījis Z. Mauriņas draugs Kārlis Egle, dzejnieks Pēteris Ērmanis sarakstījis nodaļu par Z. Mauriņas dzīvi, kuras personību spilgti raksturojis: „Šai personībai ir daudz jūtu, ir garīga izsmalcinātība, bet daudz arī noteiktības un spēka. Un par visām lietām Z. Mauriņa ir cilvēks, kas nekur nevar īsti iekļauties, ierindoties, ietilpt.” (Ērmanis 1939: 59) Z. Mauriņas Kopoto rakstu 1. sējums (Mauriņa 1939) ir lietderīgs avots rakstnieces dzīves gaitu izpētei līdz 1938. gadam, jo tajā ir ietvertas vairākas apceres ne tikai par Z. Mauriņas dzīves gaitām, bet arī par rakstnieces pasaules uzskatu un daiļradei raksturīgo. Piemēram, literatūrzinātnieka Jāņa Zandera pētījums par stilu, formu un metodi Z. Mauriņas daiļradē (Zanders 1939). Z. Mauriņas

dzīvesbiedrs K. Raudive ir veltījis apceri „Domātāja” (Raudive 1939), kurā neslēpj savu apbrīnu par Z. Mauriņu: „ Par viņas dzīvi varētu stāstīt, kā par svēto leģendām: par spīti viņas ciešanām un mokām, par spīti tai traģēdijai, ko viņa izcīna sevī, viņa iet kalnup. Viņas dzīve ir liela nemiera un trauksmes ceļojums, viņas darbi – labvēlības un draudzības templis.” (Raudive 1939: 82-83)

Trīsdesmito gadu beigās Z. Mauriņa bija ieguvusi slavu un arī kritikas atzinību. Šajā periodā Z. Mauriņa pievērsās arī literatūrkritikas problemātikai. Savās publikācijās viņa risinājusi jautājumus – vai literatūras vēsture ir zinātne, kādas ir literatūras kritikas metodes, literatūras kritiķa misija, u.c. Z. Mauriņa piedalījies „Latviešu literatūras vēstures” (1935-1937) sešu sējumu sarakstīšanā un redkolēģijā. „Latviešu literatūras vēstures” krājumos publicēti viņas raksti par K. Baronu, Ausekli, J. Akurateru, J. Jaunsudrabiņu F. Bārdu un vadmotīviem Raiņa mākslā. 1937. gadā Z. Mauriņa kļuvusi arī par literāra izdevuma „Daugavas gadagrāmata” redaktori. 30. Gados aktīvi arī tulkojusi, bet tikai to, kas pašai patīcis. Viņas tulkojumā latviski iznāca tādi slaveni romāni kā F. Dostojevskas „Idiots”, S. Unsetes „Kristīne Lavransa meita”, T. Hārdlija „Skaidrā sievietē”, u.c. Z. Mauriņa tulkojusi arī vāciski un rakstījusi vācu un angļu žurnāliem latviešu literatūras apskatus (Sokolova 2000: 185-188).

1938. gadā iznāca eseju krājums „Saules meklētāji” (1938), kurā ievietotas apceres par K. Baronu, J. Jaunsudrabiņu, K. Skalbi, Ausekli, J. Akurateru, Raini. Rakstot par latviešu rakstniekiem, Z. Mauriņai tuvi ir epitēti kā būtības izteicēji: Auseklis – gaismas kareivis, J. Akuraters – ugunīgu ziedu dzejnieks, K. Skalbe – klusuma burvis, J. Jaunsudrabiņš – latviešu ikdienība un humors, u.c. Šajā krājumā atrodama skaistā, garīgā un mūžīgā pielūgsmē, latviešu kultūras pamatiezīmes un īpatnības, kurām liela vērtība un nozīme ir Eiropas kultūras veidošanā. 1939. gadā pēc viesošanās Somijā, Z. Mauriņa uzrakstīja eseju krājumu „Ziemeļu tēmas un variācijas” (Sokolova 2000: 182-184). 1939. gadā Z. Mauriņu satriekusi tēva nāve, un viņa pamatīgi saslimusi, kā rezultātā atšācījās strādāt arī viņas rokas. Tomēr dažus mēnešus vēlāk viņa turpināja uzstāties ar saviem lekciju lasījumiem. Viens no Z. Mauriņas sapņiem bija kļūt par pasniedzēju Latvijas Universitātē, tomēr pat pēc doktora grāda iegūšanas, kā arī vēlāk Upsalas universitātē, viņa bija tikai viesdocente (Sokolova 2000: 189).

Otrais pasaules karš radīja neizmērojamu traģiku gan Z. Mauriņas, gan latviešu tautas liktenī. Kara gados Z. Mauriņa saskārās ar abu okupācijas režīmu – padomju un nacistiskās Vācijas nežēlību. Padomju varas gados dzīvoklī, kurā viņa dzīvoja, notika kratīšana, tika paņemti viņas manuskripti, vēstules, dienasgrāmatas, kā arī pati Z. Mauriņa tika rupji pratināta, aicinot uz „sadarbību”, arī K. Raudivi čekā pratināja. Nacistu okupācijas režīma laikā turpinājās cenzūra, uzraudzība un kontrole. Tomēr, kā akcentējis V. Vecgrāvis, Z.

Mauriņa nepārtrauca savai individualitātei raksturīgu pašizpaušmes veidu – publiskas lekcijas. Kāds no klausītājiem sūdzējies šajā laikā gestapo par Z. Mauriņas lekcijās ietverto kosmopolitismu, tomēr arī tas nenobiedēja Z. Mauriņu un viņa turpināja uzstāties. Tas liecina par viņas personības suverenitāti un stingro mugurkaulu. Arī 1944. gada pavasarī Z. Mauriņa Rīgā stāvgrūdām pilnā zālē norunāja lekciju par amerikāņu rakstnieku Džonu Steinbeku, kas tajā laikā bijis drosmīgs un pārgalvīgs solis, jo atklāti runāt par antihitleriskās koalīcijas dalībvalstu pilsoņiem bija aizliegts. Taču Z. Mauriņa savas iekšējās sirdsbalss vadīta to darīja, jo kultūras akcents viņai ir svarīgākais, un nav svarīgi, kādai tautai kultūrcilvēks piederīgs (Vecgrāvis 1998: 463).

1943. gadā Z. Mauriņa atsākusi savās mājās Literārās studijas nodarbības, sauktas par sestdienu „groziņu vakariem”, taču arī šeit kāds no apmeklētājiem paziņojis, ka Z. Mauriņa šajos vakaros nodarbojas ar antivācisku propagandu, un šie vakari tikuši aizliegti. Abi okupācijas režīmi aicināja rakstnieci uz sadarbību, atšķīrās tikai ideoloģijas. Z. Mauriņa atteicās no jebkādas sadarbības ar okupācijas režīmiem, to ideoloģijas viņai bija pretīgas, viņa tās uzlūkoja ar naidu un šausmām, taču nevis naidu pret krieviem vai vāciešiem, bet naidu pret varmākām (Sokolova 2000: 192-195; 199-200).

Kara gadiem Z. Mauriņa sava autobiogrāfiskā romāna „Dzelzs aizbīdņi lūst” (Mauriņa 1998) nodaļām devusi simboliskus apzīmējumus: Sarkanie vārti, Melnie vārti. Sarkanie vārti apzīmē padomju okupācijas periodu, bet melnie – nacistu okupācijas. Literatūrzinātnieks V. Vecgrāvis rakstījis, ka autobiogrāfiskās triloģijas pēdējā grāmatā Z. Mauriņa atainojusi Latvijas okupāciju līdz pat savām bēgļu gaitām, tomēr lielāks akcents romānā ir vēlme pievērst lasītāja uzmanību – kultūras cilvēka spējai un pienākumam nostāties *contra* pozīcijā pret jebkura veida totalitārismu un varmācību, pret karu un kultūras vērtību cenzēšanu un pat aizliegšanu (Vecgrāvis 1998: 456).

Padomju okupācijas gados, pārdzīvodama par nākotni, savu un K. Raudives dzīvību, viņa piedzīvojusi smagu sirdslēkmi un nonākusi slimnīcā. Atrodoties slimnīcā, Z. Mauriņa pabeidza savu pirmo romānu „Dzīves vilcienā” (1941), ko bija aizsākusi rakstīt atrodoties 1937. gadā Florencē. Romāns atnesa popularitāti, gan saņēma asu kritiku. I. Sokolova rakstījusi, ka romāns kritiski aplūko tā laika sabiedrību – kontrastus starp augstāko sabiedrību un tās mietpilsoniskumu, kā arī bada cietējus un dzīves pabērnus (Sokolova 2000: 198-199). Savukārt V. Vecgrāvis romānu vērtējis kā pirmo eksistenciālistiskas ievirzes darbu latviešu prozā. Kara gados tapuši vēl divi Z. Mauriņas eseju krājumi „Prometeja gaismā” (1943) un „Kultūras saknes” (1944), kuros Z. Mauriņa sevi parāda kā izcilu kultūrfilozofi. 1942. gadā atkārtoti tiek izdots eseju krājums „Ziemeļu tēmas un variācijas”, kā arī iesākts romāns „Trīs brāļi” (1946), kuru 1946. gadā publicē trimdā (Vecgrāvis 1998: 461).

1944. gada vasarā Z. Mauriņa ar dzīvesbiedru K. Raudivi, dzīvojot pastāvīgās bailēs, pievienojās latviešu inteliģences kolonijai, kas uz neatgriešanos pameta dzimteni. No 1944. gada līdz pat savai nāves stundai 1978. gada 25. aprīlī Z. Mauriņa dzīvoja emigrācijā. 1944. gada 29. jūlijā no vasarnīcas Jūrmalā Z. Mauriņa kopā ar vīru K. Raudivi devās bēgļu gaitās, izbraucot ar vieglo automašīnu, ņemot vērā Z. Mauriņas veselību un drošības apsvērumus, tā bija liela avantūra un uzdrīkstēšanās. Kārtējo reizi apstiprinājās Z. Mauriņas gara spēks un spīts. Vienpadsmit mēneši tika pavadīti ceļā, mitinoties pažobelēs, sagrautās, pamestās mājās un skolās. Lai izdzīvotu tika mainītas vērtslietas, līdzpaņemtās mantas, segas un spilveni pret pārtiku. Šajā laikā Z. Mauriņa turpinājusi rakstīt, par spīti sāpēm, viņa to darījusi pussēdus, guļus, atspiedusies uz krēsla elkoņa, jo tikai tā varējis atslogot sāpošo muguru. Savas sāpes viņa pārvērta vēlākajā eseju krājumā „Sirds mozaīka” (1947) (Sokolova 2000: 210-211). Z. Mauriņa ar dzīvesbiedru K. Raudivi nav dzīvojusi bēgļu nometnēs, tāpēc klejojuši pa Vāciju līdz apmetušies tās pilsētiņā Detmondā (1945-1946). No 1945. gada līdz 1946. gadam Z. Mauriņa ar K. Raudivi dzīvoja dārza mājiņā, kurā pabeigusi arī savu eseju krājumu „Sirds mozaīka”. Kā rakstījusi I. Sokolova: „Šīs esejas rakstot, viņa atradusi savam garam tversmi un nolādētai bezdzimtenes dzīvei – jēgu.” (Sokolova 2000: 213) Darbs bija vienīgais glābiņš, lai izdzīvotu, lai pārvarētu savas neizsakāmās sāpes un ciešanas.

Vācijā Z. Mauriņa nejutās labi, jo ik uz soļa bija liecības par kara sekām, tāpēc Z. Mauriņa lūdza palīdzību Starptautiskajam Sarkanajam Krustam ļaut pārcelties uz dzīvi Zviedrijā. I. Sokolova domā, ka iespējams viņu vilinājusi slavenā Upsalas universitāte, kā arī lielais latviešu bēgļu skaits, kuru vidū cerējusi atjaunot savu lektores darbu. 1946. gadā viņa pārcēlās uz Upsalu, Zviedrijā, pavadot tur gandrīz divdesmit gadus (1946 – 1965). Taču cerētais nepiepildījās. Zviedrijas sabiedrības attieksme nav bijusi labvēlīga. Aksels Munte, kuram Z. Mauriņa bija veltījusi sirsnīgas esejas un apsveikusi septiņdesmitgadē, identificēja Z. Mauriņu ar vācu nacisti, pat nepapūloties noskaidrot, kas pēc tautības bijusi Z. Mauriņa. Arī dzīves vietu labprātīgi neviens nav piedāvājis – Z. Mauriņai nācās mitināties dažādās īrētās istabiņās, un tikai 1953. gadā viņa pirmo reizi dabūja dzīvokli ar minimālām ērtībām (Sokolova 2000: 219-223).

Lai nedomātu par sāpēm, Z. Mauriņa sākusi strādāt. Viņa sāka studēt zviedru vēsturi un literatūru, lai iekļautos Zviedrijas sabiedrībā. Z. Mauriņas pirmā lekcija notikusi Lundā dzīvojošiem latviešiem 1946. gada septembrī. Savam doktora grādam atbilstošu darbu universitātē viņa nesaņēma. Viņa tika pieņemta darbā kā arhīva darbiniece un vieslektore. Z. Mauriņa bija pastāvīga Upsalas bibliotēkas apmeklētāja, un izlasīto grāmatu ziņā viņa ieņēmusi pat pirmo vietu, jo brīvi pārzinājusi angļu, franču, vācu, krievu, grieķu un itāliešu valodu (Sokolova 2000: 233). Z. Mauriņa piepelnījies arī ar tulkojumiem no krievu valodas,

kā arī turpinājusi rakstīt. Lai arī Z. Mauriņa nebija Upsalas universitātes docētāja, bet tikai vieslektore, viņas darbs tika novērtēts ar 1960. gadā piešķirto Zviedrijas karaļa Gustava VI Ādolda naudas balvu par darbu zviedru kultūras jomā (Sokolova 2000: 249).

1946. gadā iznāca pirmais Zviedrijā izdots esēju krājums „Uguns gari” (1946), pēc gada otrs – „Tilti” (1947). Abi izdotie krājumi ir pirms kara Latvijā izdoto esēju krājumu apvienojumi, tikai esejas par rakstniekiem tikušas papildinātas. Tomēr iedzīvoties zviedru sabiedrībā Z. Mauriņa vienalga nav spējusi. Viņa uzskatījusi, ka zviedri nav spējīgi saprast ciešanas, trūkumu, pazemojumu, kādu izjūt trimdinieks, nonācis atkarībā no svešiem cilvēkiem. Zviedrija atspoguļota arī divos Z. Mauriņas romānos „Frančeska” (1952) un „Septiņi viesi” (1957) (Sokolova 2000: 221; 224-226; 234-235). Z. Mauriņa ir publicējusi Zviedrijas periodā sarakstītas dienasgrāmatas, kuras izdotas ar nosaukumiem „Trimdas traģika” (1965) (apgāda „Daugava” izdevums „Drosme būt”) (Mauriņa 1999) un „Pasaules vērtos” (1968) (Mauriņa 2000). Dienasgrāmatas atklāj Z. Mauriņas garīgo pasauli un ikdienas dzīves grūtības, vienlaikus atainojot viņas spītību, izturību un drosmi. Par spīti ciešanām, dienasgrāmatas caurstrāvo pozitīvisms un ticība gara varenībai. V. Vecgrāvis uzsver, ka tieši drosme būt ir Z. Mauriņas kredo Zviedrijas perioda laikā (Vecgrāvis 1999: 8).

Lielākā daļa trimdas periodā sarakstīto grāmatu ir dziļi personiskas un autobiogrāfiskas. Dzīvojot trimdā, sākotnēji Z. Mauriņa rakstījusi latviešiem, taču vēlāk daudzi viņas darbi vispirms tika uzrakstīti un publicēti vācu valodā. Vairāki darbi pat palikuši latviski nepārtulkoti. Pēc 1946. gada latviešu valodā iznākušas tikai 27 grāmatas, bet vācu valodā – gandrīz 30 (Sokolova 2000: 188-189). Trimdā sarakstītā autobiogrāfiskā triloģija arī vispirms izdota vācu valodā: „Tālā gaita” (vāciski 1951, latviski 1955) (Mauriņa 1996), „Iedrīkstēties ir skaisti” (vāciski 1953, latviski 1958) (Mauriņa 1997), „Dzelzs aizbīdņi lūst” (vāciski 1957, latviski 1960) (Mauriņa 1998).

Zviedrijas periodā Z. Mauriņa ieguva uzticamu draudzeni Irēni Mellis, kura 32 gadus bija Z. Mauriņas privātsēkretāre bez atalgojuma. I. Mellis publicējusi savas atmiņas (Melle 1997) par pavadīto laiku kopā ar rakstnieci. Viņas atmiņu grāmata ir vērtīgs avots Z. Mauriņas personības raksturošanā, kā arī ataino Z. Mauriņas ikdienas dzīvi un attiecības ar vīru K. Raudivi. Bez I. Mellis Z. Mauriņai bijušas arī citas sekretāres un palīdzes.

Trimdas gadi bija smags un traģisks posms rakstnieces dzīvē. Vienīgās zāles, lai nenomirtu Z. Mauriņai bija darbs. Z. Mauriņa laika posmā no 1951. – 1958. gadam veica astoņus braucienus pa Eiropu, lielākoties Vāciju, ar saviem priekšlasījumiem par literatūru, mākslu, kultūru un filozofiju. Šajā laikā pārdzīvojot arī astoto operāciju, nemītīgi mokoties fiziskās sāpēs un arī dvēseles ciešanās. I. Sokolova par Z. Mauriņas intensīvajiem lekciju braucieniem ir teikusi: „...ja saskaitītu nobrauktos attālumus, tad iznāktu, ka viņa vairakkārt

apbraukusi zemeslodei! Un visur, un vienmēr ir strādājusi...” (Sokolova 2000: 258). V. Vecgrāvis uzskata, ka Z. Mauriņas vēlme doties lekciju turnejās bija kā savas garīgās esamības apliecinājums, viņai bija nepieciešama mijiedarbe ar klausītāju. Z. Mauriņa ceļodama no vienas pilsētas uz citu veikusi ceļojošas mesijas funkciju, kura ir pārliccināta par dvēseles cilvēka esamību visur, par garīguma enerģiju jebkurā vietā, kur cilvēki top vienoti garīgā ekstāzē (Vecgrāvis 2000: 372). Grāmatā „Dzejnieka uzdevums mūsdienās” (1964) (Mauriņa 1997) ir sakopoti viņas raksti un lekcijas, kas nolasītas dažādās Vācijas un Šveices pilsētās, kurās atspoguļojas Z. Mauriņas erudīcija un dziļais humānisms. Savās lekcijās īpašu mīlestību paudusi pret krievu literatūru, uzskatot, ka tajā ētiskās problēmas aktualizētas daudz agrāk nekā Rietumu literatūrā. Īpaši viņa akcentēja krievu rakstnieka Aleksandru Solžeņicinu devumu. Apcere par A. Solžeņicinu ievietota arī grāmatā „Dzejnieka uzdevums mūsdienās”, kas vēlāk 1968. gadā vācu valodā izdota ar nosaukumu „Portrāts russischer Schriftsteller” (Krievu rakstnieku portreti), bet 1974. gadā – „Kleines Orchester der Hoffnung” (Mazais cerību orķestris). Interesanti, ka 1975. gadā 29. oktobrī, atrazdamās Cīrihē, Mauriņa uzaicinājusi Solžeņicinu ciemos, taču viņš nav atnācis un pat ne piezvanījis (Sokolova 1997: 117).

1963. gadā vācu valodā iznāca Z. Mauriņas rakstu krājums „Pasaules vienotība un indivīda uzdevumi” (Mauriņa 1997). Šajā rakstu krājumā Z. Mauriņa aplūkojusi cilvēces vienotības nepieciešamību un mieru starp tautām. Vēlāk šo rakstu krājumu Z. Mauriņa pārveidojusi par referātu – miera, humānisma un tautu brālības manifestu, kuru nolasīja ANO sesijā Dr. Hugo Treo, ANO Austrijas Līgas bibliotēkas vadītājs. Vācu prese šo krājumu novērtēja kā visaptverošāko un vērtīgo Z. Mauriņas grāmatu (Sokolova 1997: 161-162).

1965. gadā Z. Mauriņa ar vīru pārcēlās uz dzīvi Bādkrocingenā, Vācijā. K. Raudive bija noraizējies par sievas veselību, jo Upsalas klimats nenāca Z. Mauriņas veselībai par labu, kā arī ar katru gadu veselība arvien vairāk pasliktinājusies. Bādkrocingene ir neliela kūrortpilsētiņa, kurā ir dziedinoši karstie avoti un sastopami vēl romiešu būvēti ceļi. Z. Mauriņa ar vīru apmetās modernā baltā mājiņā *Römerveg 9* (Romiešu ceļš). Šeit dzīve atkal bija jāsāk no jauna, tomēr Bādkrocingenā tā nebija tik drūma kā Zviedrijā. Viņa tika mīlēta un novērtēta. Franču akadēmija Kolmārā (*Academie d'Alsace Colmar*) ievēlēja viņu par savu goda biedri, savukārt 1968. gada 19. jūlijā Bādkrocingenes kūrējā viņai tika pasniegts I šķiras nopelnu krusts „kā cīnītājai par humānismu”. 1971. gada 24. aprīlī Z. Mauriņai tika piešķirta arī Vācijas Federatīvās Republikas kanclera Konrāda Adanauera balva (Sokolova 2000: 268-270).

Bādkrocingenā Z. Mauriņa turpinājusi atkal rakstīt. Tika izdots stāstu krājums „Sākumā bija prieks” (1965) un „Dzintargraudi” (1975), kā arī romāns „Bērza tāss” (1970) (Hausmanis

2001: 460-461). Stāstu krājumi veidoti kā apceres, pārdomas un domu graudi. Pēdējā grāmata „Manas saknes ir debesīs” (1977) ir sakārtojusi I. Mellis pēc Z. Mauriņas atstātajiem rakstiem un materiāliem.

Kopš pārcelšanās uz Bādkrocingeni Z. Mauriņa vairs nevēlējās tik aktīvi braukāt pa Eiropu ar saviem priekšlasījumiem, kaut arī braucieni Z. Mauriņai nozīmēja izraušanos no sprosta – iespēju redzēt, dzirdēt un izjust to, kas pieejams veselam cilvēkam. No 1965. gada katru vasaru Z. Mauriņa pavadījusi Šveicē. Šveici Z. Mauriņa apmeklējusi visvairāk, un tur viņa jutusies kā mājās. Bieži viņa viesojās un svētkus sagaidījusi pie savas ilggadējās palīdzes – sekretāres Annamarijas Morgentāles Tālbrinlī – Lejas Akā – Alpu ielejā (Sokolova 2000: 318-320). Šveicē, Bāzelē, noslēdzās arī Z. Mauriņas dzīves ceļš 1978. gada 25. aprīlī. Z. Mauriņu apglabāja blakus vīram K. Raudivem zem liela bērza. Uz kapakmens iekalta viņu abu atziņa: „Nāves nav, ir tikai pārtapšana.” (Sokolova 2000: 353)

Spēcīgas un izcilas personības nekad neatstāj vienaldzīgu, tieši tāpat kā Z. Mauriņa, kuras personību spilgti raksturo I. Sokolovas monogrāfijas nosaukums „Zenta Mauriņa. Pielūgtā un peltā” (Sokolova 2000). Visā savā mūžā Z. Mauriņa izjutusi pret sevi šo divējādo attieksmi, kā arī viņas lasītāji iedalāmi divās kategorijās – tie, kas Z. Mauriņu pielūdz un tie, kas to kritizē. Dzejnieks Imants Ziedonis spilgti raksturojis rakstnieci: „Zenta Mauriņa ir „vieglprātīgāka”. Viņa, varētu teikt, „laiž bez bailēm”. Viņa ir pāri stāvošāka. Tas izriet no viņas ticības humānisma neuzvaramībai. Un, kad šīs ticības riebīgajā sadzīvē pietrūka, viņas „pāristāvnieciskumu” uzturēja kaut kāda savdabīga, pat šarmanta vīzdegunība.” (Ziedonis 1999: 386) Z. Mauriņa ir un būs spēcīga personība latviešu un pasaules kultūrā, kura ar savu personības valdzinājumu, rakstura īpašībām, dzīvesstāstu un daiļradi spēj aizraut daudzus lasītājus arī mūsdienās. Z. Mauriņas personības spēks un drosme iedvesmo nebaidīties iedrīkstēties, noticēt saviem spēkiem, „stāvēt pāri” visiem sabiedrības, politiskajiem, reliģiskajiem uzskatiem, aicinot nojaukt robežas un paplašināt savu redzesloku, tiekties pēc zināšanām un veidot sevi par kultūras cilvēku, kā arī aktualizē vispārcilvēcisku vērtību nozīmi katra cilvēka dzīvē.

2.2. Zentas Mauriņas eseju raksturojums

Lai pilnvērtīgi sagatavotos darbam klasē, skolotājam vajadzētu tikt skaidrībā par to, kas viņu pašu saista rakstnieka daiļradē, kādas mākslinieciskās vērtības viņam pašam tajā ir nozīmīgas (Rudzītis 2000: 91). Diplomande pētīja, izzināja literatūru par Z. Mauriņas esejistikas īpatnībām, kā arī izvēlējās piemērotākās Z. Mauriņas esejas darbam 10. klases literatūras stundās, pamatojot savu izvēli un īsi raksturojot tās.

Z. Mauriņa ir esejas žanra iedibinātāja latviešu rakstniecībā. Visa mūža garumā tas ir vadošais žanrs viņas daiļradē. Z. Mauriņa ir sarakstījusi arī romānus un stāstus, taču arī tajos jūtama esejas ietekme (Cimdiņa 2007: 24), un Z. Mauriņas romāni netiek uzskatīti par rakstnieces stipro pusi (Daukste – Silasproģe 2001: 438).

Pēc tematikas Z. Mauriņas esejas var iedalīt trīs tematiskajos lokos: esejas par latviešu rakstniekiem, esejas par cittautu rakstniekiem un esejas par dzīves vērtībām (Auziņa 2006: 4). Izvērtējot Z. Mauriņas esejas saturiski, kā arī aplūkojot Z. Mauriņas radošo darbību, būtiska robežlīnija rakstnieces daiļradē ir Otrais pasaules karš un tā atstātās sekas – dzīve trimdā. Profesore A. Cimdiņa (Cimdiņa 1997), kura ir pievērsusies Z. Mauriņas eseju izpētei līdz 1940. gadu sākumam, Z. Mauriņas esejas iedala divos posmos – tās, kas tapušas līdz 1944. gadam, un tās, kas tapušas trimdas periodā. A. Cimdiņa rakstā „Gēte un Rainis Zentas Mauriņas ceļā uz pasaules literatūru” (Cimdiņa 2006) akcentē, ka periods līdz trimdai ir Z. Mauriņas esejistikas mākslinieciski un filozofiski ražīgākais periods, kad viņa aktīvi sekojusi estētiskās un literatūrfilozofiskās domas attīstībai Eiropā un publicējusi virkni teorētisku rakstu par aktuāliem sava laika literatūrzinātnes un kritikas jautājumiem. Savukārt trimdā Z. Mauriņa atgriezusies pie jau apgūtiem apceru objektiem, tikai bagātinot esejas ar savu dzīves pieredzi, būtībā reproducējot pašas rakstīto, bet šīs reprodukcijas nereti atpaliek no oriģināliem (Cimdiņa 2006: 43).

Žanru klasifikācijā eseju var iedalīt divās grupās: formālā (zinātniskā) un neformālā jeb mākslinieciskā eseja. Z. Mauriņa strādājusi abos žanros, uzskatīdama sevi par Mišela Montēņa eseju tradīcijas žanra iedibinātāju latviešu rakstniecībā. Profesore A. Cimdiņa akcentē, ka „eseja ir kā radīta Z. Mauriņas teorētiskajai platformai, jo tā balansē uz robežas starp tēlainās, jēdzieniskās, mākslinieciskās un zinātniskās, teksta un zemteksta domāšanas un izteiksmes veidiem.” (Cimdiņa 2007: 24-26) A. Cimdiņa arī uzskata, ka Z. Mauriņa ir lielā mērā atkāpusies no Montēņa rakstības manieres, jo ar savu rakstības stilu pilnībā iekļaujas 20. gadsimta Eiropas populārās esejistiskas kontekstā – priekšplānā izvirzot portretesejas – literatūras un mākslas pasaules dižgaru dzīves un daiļrades lappuses, kā arī ar Z. Mauriņu latviešu eseja sevi piesaka kā izteikti komunikatīvu žanru.

Līdz 20. gadsimta 40. gadiem Z. Mauriņas darbības, līdz ar to arī eseju pamatiezīme ir dažādu kultūru mijiedarbība – tieksme paplašināt latviešu nacionālo kultūru, ienesot tajā citu laikmetu un tautu kultūru. A. Cimdiņa to skaidro kā iespēju latviešu lasītājam tikt iesaistītam aktīvā dialogā ar Eiropas un pasaules kultūru, jo ikviena Z. Mauriņas eseja par izcilām Eiropas personībām būtībā ir arī saruna par kultūrdialogu ar konkrēto nāciju un valsti. Piemēram, saruna par Gēti ir arī saruna par Latvijas – Vācijas kultūras dialogu plašākā mērogā (Cimdiņa 2007: 24, 31). Valodniece Valērija Baltiņa „Latviešu literatūras trimdas

izlasē II” raksta, ka mijiedarbība ir Z. Mauriņas radīts vārds, kas nozīmē dalīšanos ar to, kas rakstniecei ir, ko viņa zina, ko apbrīno (Baltiņa 1996: 17).

Vēlmē iesaistīt latviešu lasītāju aktīvā dialogā ar Eiropas un pasaules literatūru, sasaistot to arī ar latviešu kultūru, Z. Mauriņa ir interpretējusi vairāku izcilu pasaules kultūras personību daiļrades – Dantes, F. Dostojevskas, Š. Bodlēra, M. Montēņa, H. Ibsena u.c. Arī rakstot par latviešu rakstniekiem un kultūras personībām, Z. Mauriņa pratusi tos talantīgi pacelt Eiropas dimensijā un ierakstīt Eiropas literatūras kontekstā (Cimdiņa 2007: 27). Šīs personības rakstniece dēvē par „dižgariem”. Z. Mauriņas izpratnē dižgari ir pratuši sevi attīstīt, pacelties pāri ikdienībai, parāda cilvēka attīstības iespējas un apliecina humānisma vērtības. Filozofe Maija Kūle uzskata, ka stāstot par dižajām personībām, Z. Mauriņa garīgi ietekmē lasītājus, aicinot katru pārvērtēt savu dzīvi: „dižgaru dzīves paraugi apliecina aktīvas dzīves vērtību, tiek noliegta ciešanu glorifikācija, pasīva pakļaušanās.” (Kūle 2005: 65) Vēl viens no rakstnieces eseju pamatmērķiem par izcilām pasaules kultūras personībām ir padarīt tās pieejamas arī vienkāršam lasītājam, tādējādi viņa, rakstot, piemēram, par Gēti, centās ar savu apcerējumu neatbaidīt, cilvēciskot un padarīt lasītājam tuvāku un pazīstamāku, tāpēc Z. Mauriņa necenšas „rekonstruēt” vēsturisko laikmetu un sadzīves fonu, kurā atrodas apskatītā personība – viņa rīkojas otrādi, it kā „izraujot” konkrēto personību no sava laikmeta un „ieliekot” sava laika kontekstā un vērtību sistēmā (Cimdiņa 2007: 28).

Filozofe M. Kūle akcentē, ka būtiska Z. Mauriņas eseju iezīme ir prasme spēt nenoraidīt svešinieku, bet atzīt minoritāti, pieņemt citādo. Filozofe vērtē Z. Mauriņas personību un daiļradi kā humānisma un demokrātijas paraugu, iestājas par visu cilvēku vienlīdzību: „Mauriņas esejas aicina atzīt, ka demokrātijai kā brīvai un saprātīgai dzīvei jābalstās uz vispārcilvēciskām vērtībām, uz patiesību, labo, skaisto un prasību pēc cilvēka vispusīgas attīstības. Viņas redzes lokā ir morāla, intelektuāla, estētiska pilnveidošana.” (Kūle 2005: 67) Svarīgi ir akcentēt šos filozofes M. Kūles izteiktos spriedumus par Z. Mauriņas darbiem mazākumtautību skolā, kurā literatūras skolotājam nepieciešams risināt dialogu, aktualizēt tolerances un sadarbības principus, kā to rosinājusi Z. Mauriņa ar savām esejām. M. Kūle uzskata, ka pasaules vienotības apziņa apgaro cilvēka dzīvi, palīdz saprast citus, rada pazemības izjūtu, ka noderīgs arī var būt pilnīgi kaut kas svešs, taču pats galvenais, kas svarīgs Z. Mauriņas esejās, ir vispārcilvēciskās vērtības, kas cilvēkus vieno neatkarīgi no to nacionalitātes (Kūle 2005: 67). Tāpēc arī mūsdienu materiālajā sabiedrībā vērtīgi ir akcentēt ne tikai Z. Mauriņas eseju mērķi – dažādu kultūru mijiedarbība, bet arī eseju vērtīborientējošo ievirzi, kas vērojama ikvienā viņas esejā, pat ja rakstniece pievērsusies kādas personības apcerei.

Z. Mauriņa dižu personības portretējumā aktualizē sev tuvās vērtības un būtisko apskatītā autora personībā un daiļradē. Pēc A. Cimdiņas domām, orientējot lasītāju uz vispārcilvēciskām kultūras vērtībām, Z. Mauriņa veido lasītāja lasīšanas kultūru, psiholoģiski sagatavojot to citas kultūras uztverei atbilstoši savai emocionālajai un intelektuālajai pieredzei, viņa sugestē pašu lasīšanas – ieešanas mākslas pasaulē procesu.” (Cimdiņa 2007: 27)

Z. Mauriņas esejas, pēc A. Cimdiņas domām, ir īpaši noderīgas skolēniem un viņu skolotājiem, jo jaunākajā latviešu literatūrpētniecībā ir pavisam maz darbu, kas saistošā veidā runātu par filozofiskas ievirzes literatūru, tās arī var būt pamācošas, protams, ne lai akli sekotu. Pietāte pret literāru darbu, pazemība radītāja un radoša impulsa priekšā, vēlēšanās latviešu lasītāju iesaistīt dialogā ar Eiropas literatūru un kultūru, spēja ar literatūras starpniecību runāt ar sabiedrību par jautājumiem, kas tai būtiski – tie ir Z. Mauriņas esejistikas pamatprincipi, kas noderīgi arī mūsdienu literatūras, lasītāju un kritikas saskarsmes un attiecību kultūras kopšanā (Cimdiņa 2003: 394). Arī viena no diplomandes pedagoģiskās izmēģinājumdarbības iecerēm Z. Mauriņas personības un eseju apguvē ir atspoguļot Z. Mauriņas esejistikas pamatprincipus, aktualizējot esejās risinātās problēmas par kultūru mijiedarbības nepieciešamību, vērtību aktualizāciju un kultūras cilvēka būtību.

Gatavojoties stundām par Z. Mauriņas personības un eseju apguvi, nebija viegli atlasīt esejas, kuras piedāvāt skolēniem mazākumtautību skolā. Z. Mauriņas radošais mantojums ir tik plašs un garīgi bagāts, ka skolā nav iespējams aplūkot visu, mācību stundu ierobežotā skaita dēļ. Skolotājam ir iespēja tikai radīt priekšstatu par Z. Mauriņas radošo darbību. Vēl jo vairāk – Z. Mauriņas eseju uztvere prasa plašas zināšanas pasaules literatūrā, vēsturē un filozofijā, to lasīšanai nepieciešams personības briedums un prasme uztvert filozofiskās pārdomas un rakstnieces izteikto atziņu dziļumu. Diplomande, balstoties uz skolēnu izpēti – anketēšanu (1. pielikums), kā arī izzinot literatūrzinātnisko un metodisko zinātnisko literatūru, atlasīja eseju fragmentus, kurus piedāvāt skolēniem. Darbā ar skolēniem tika izvēlētas šādas esejas: „Montēns – esejas dižmeistars”, „Pavasara dvēsele” (F. Bārdas piemiņai), kas raksturo Z. Mauriņas esejistikas pirmo posmu – apceres par izcilām pasaules un latviešu kultūras personībām (dižgariem), atklājot Z. Mauriņas izcilās spējas portreteseju izveidē un rosinot skolēnus apzināties izcilas personības kā kultūras vērtību. Lai radītu priekšstatu par Z. Mauriņas trimdā tapušajām esejām, diplomande izvēlējās iepazīstināt ar eseju „Baltās – drānas latvieša pasaules uzskats” un eseju krājumu „Sirds mozaīka”.

Tā kā latviešu valodas stundās skolēni šajā mācību gada semestrī ir aktualizējuši zināšanas par esejas žanru un esejas rakstīšanas nosacījumiem, kā arī iepazīnušies ar esejas žanra aizsācēju Mišelu Montēnu, tad lietderīgi būtu iepazīstināt skolēnus ar Z. Mauriņas eseju

„Montēns – esejas dižmeistars”, tādējādi iepazīstot Montēna personību un esejistiskā vēstījuma īpatnības Z. Mauriņas skatījumā par pasaules kultūras cilvēku, kā arī vispār esejas žanram raksturīgo. Z. Mauriņa akcentējusi, ka M. Montēns ir arī viņas skolotājs esejas žanrā, kas lielā mērā ietekmējis viņas māksliniecisko rokrakstu. M. Montēna personības spilgtums sajūsmina rakstnieci, jo viņa apceres ir par dažādām tēmām, kas atklāj Z. Mauriņai, ka temats nenosaka esejas būtību, rakstīt var par visu, nonākot pie secinājuma, ka eseja ir iekšķīgas, personīgas sarunas rezultāts (Zanders 1939: 138-139). Diplomande uzskata, ka būtiski izcelt Z. Mauriņas salīdzinājumu, ka eseja līdzinās labai sarunai: „Eseja un saruna radusies apziņā, ka starp cilvēkiem ir un var būt tuvums.” (Mauriņa 2006: 40) Skolēni tiek aicināti pārdomām, vai esejas lasīšana arī ir saruna ar viņiem. Saruna ir interesanta, ja sarunu biedri pārzina tematu un ieklausās viens otrā. Vienlaikus skolēnus rosinot pārdomām esejista un esejas žanra būtību. Literatūrzinātnieks J. Zanders ir akcentējis, kur sastopas plaša kultūra un dziļa subjektivitāte, tur rodas laba eseja. Eseja ir kultūras cilvēka nepieciešamība (Zanders 1939: 139).

Lai iepazītu Z. Mauriņas apceres par latviešu kultūras personībām, diplomande ir izraudzījusies rakstnieces veltījumu dzejniekam Fricim Bārdam – „Pavasara dvēsele”, pamatojot savu izvēli, ka literatūras mācību stundas notiek laikā, kad ārā ir pavasaris, tas skolēniem radīs atbilstošu noskaņu mācību noskaņu un ievadīs tēmā. Diplomande respektē literatūras metodiķes Elitas Stikutes ieteikto atsaucoties uz 20. gadsimta 20.-30. gados literatūras metodikā aktualizēto atbilstmes principu daiļdarba apgūvē, ka būtu vēlams saistīt literāra darba apgūvi ar norisēm dabā, lai apskatāmajam darbam būtu aktualitāte, šādos gadījumos skolēni izjūt lielāku saikni ar to (Stikute 2011: 59). Jāmin, ka arī skolēniem, pēc veiktās anketēšanas datiem (1. pielikums; sk. 3.7. attēls), ir priekšstats par dzejnieku, līdz ar to vērtīgi aktualizēt zināšanas par F. Bārdas personību un daiļradi Z. Mauriņas skatījumā, tādējādi rosinot skolēnus iepazīt Z. Mauriņas esejistiskā vēstījuma savdabību dzejnieka F. Bārdas personības un daiļrades vērtējumā, kā arī izzināt dzejnieka daiļradei raksturīgo.

Z. Mauriņa savā esejā F. Bārdu raksturo kā pavasara cilvēku, kas pilns sapņu, jaunības, tāpēc jaunatne to mīl un viņa dzejā pat var spoguļoties. Raksturojot F. Bārdu rakstniece vienlaikus rosina filozofiskām pārdomām par jaunību un sapņa ideālu, par dzīves un dabas nozīmi. Z. Mauriņa esejā aplūko daiļradei raksturīgo, ka F. Bārdam vistuvākais ir Dievs un tā atklāsme dabā, F. Bārdam visa daba ir dzīva. Rakstniece aktualizē arī krāsu nozīmi dzejnieka daiļradē, ko izvērsti pētījusi savā doktora disertācijā par F. Bārdu (Mauriņa 1990: 63-68).

Galvenais uzdevums, piedāvājot skolēniem iepazīties ar Z. Mauriņas portretesejām, ir atainot viņas māksliniecisko prasmi, rokrakstu dažādu izcilu pasaules un latviešu kultūras personību raksturojumā.

Eseja „Baltās – drānas latvieša pasaules uzskats” ir latviskās pasaulainas atspoguļojums Z. Mauriņas interpretācijā, kuras pamatā ir latviešu tautai raksturīgās estētiskās un ētiskās vērtības. Eseja iznākusi 1947. gadā kā sargājošs vairogs un aicinājums saglabāt tautas būtības saknes svešumā, stiprināt latviešu kultūru un saglabāt tautas ideālo būtību, kas sakņojas latviešu dainās (Mundeciema-Vuss 2012: 180). Šī eseja izvēlēta arī tāpēc, ka diplomande vēlas akcentēt Z. Mauriņas eseju īpatnību un darbības mērķi – dažādu kultūru mijiedarbību, parādot, kas kopīgs krievu un latviešu tautā, aicinot atrast abās tautās pozitīvo un mudināt sadarboties. Tādējādi iepazīstot latvieša pasaules uzskatu, diplomande cer rosināt krievu minoritātes skolēnus izprast latviešu tautai īpatno, pieņemt citādo, vienlaikus akcentējot arī esejā aktualizētās septiņas ētiski estētiskās vērtības. Z. Mauriņa izdalījusi septiņas latvietim raksturīgas iezīmes – daiļums, darbs, zeme, miers, klusums, iežēla, spīts. Latvietim baltā krāsa sevī daiļuma un tikuma vērtības, tād tad tikai labais var būt skaists. Darbs latvietim nozīmē dzīvot, savukārt zeme – ir veca un laba, miers latvietim atraisa augošos spēkus, arī latviešu Dievs ir miera un klusuma nesējs, iežēlas – pret to, kam sāp, savukārt spīts palīdz pārvarēt un izturēt grūtumu (Baltiņa 1996: 17).

Lai rosinātu skolēnus iepazīt Z. Mauriņas esejas, kurās spilgti atspoguļotas Z. Mauriņas pārdomas par kultūras cilvēka un dzīves jēgas būtību, prieka un ciešanu problemātiku, kā arī vispārcilvēcisko un ētisko vērtību nepieciešamību savstarpējā saskarsmē – kā prieks, draudzība, mīlestība, savstarpējo attiecību skaistums, laipnība, diplomande izvēlējās rakstnieces eseju krājumu „Sirds mozaīka”. I. Sokolova rakstījusi, ka eseju krājuma viens no mērķiem ir pasaules kultūras vērtību meklēšana, kas apliecinātu dzīves jēgu visaugstākajā izpratnē – garīguma eksistenci. Eseju krājuma idejisko saturu veido pretpoli: asaras un prieks (Sokolova 1991: 97). Z. Mauriņas eseju krājumā „Sirds mozaīka” paustās pārdomas ir svarīgi aktualizēt mūsdienu materiālajā sabiedrībā, jo sevišķi tās ir svarīgi aktualizēt skolēniem, aicinot vērtīborientācijas pārvērtēšanai un audzināt sevi par kultūras cilvēku.

Diplomande skolēniem pastāstīs, ka eseju krājums „Sirds mozaīka” sarakstīts trimdā laika posmā no 1945. – 1946. gadam un pirmo reizi izdots Zviedrijā 1947. gadā nelielā skaitā latviešu valodā, un tajā pašā gadā arī šo krājumu izdeva vācu valodā. Latvijā eseju krājums „Sirds mozaīka” (Mauriņa 1993) izdots tikai 1993. gadā. „Sirds mozaīka” ir Z. Mauriņas *credo* – tas, ko viņa izglābusi no uguns liesmām un kara drupām. I. Sokolova rakstījusi, ka šīs esejas rakstot, viņa atradusi savam garam tversmi un nolādētai bezdzimtenes dzīvei jēgu. Z. Mauriņa „Sirds mozaīkā” ir salasījusi garīgos dārgakmeņus no visas pasaules un baltajā latviešu dievnamā izlikusi no tiem vienu logu – savu logu: tur mirdz viņas sirds un viņas gars (Sokolova 1993: 108).

3. LITERATŪRAS SKOLOTĀJAS SAGATAVOŠANĀS DARBAM KLASĒ

Pedagoģisko izmēģinājumdarbību diplomande veica Rīgas x x vidusskolā, kas ir vispārējās izglītības iestāde, kurā tiek īstenota mazākumtautību izglītības programma. Sākumskolas un pamatskolas posmā mācībvaloda ir krievu, bet vidusskolas posmā mācības notiek gan krievu, gan latviešu valodā. 2012./2013. mācību gadā skolā tika īstenots jauns projekts – eksperimentālās bilingvālās klases atvēršana, kurā šajā mācību gadā 1. klasē mācības sākuši bērni gan no latviešu, gan krievu ģimenēm. Projekta gaitā paredzēts, ka daļu mācību priekšmetu bērni no latviešu ģimenēm apgūs pēc latviešu skolu mācību programmas, bet bērni, kam dzimtā valoda ir krievu – pēc mazākumtautību mācību programmām. Vēl daļu priekšmetu visi skolēni apgūs kopā.

Skolā ir sporta novirziens, kas vieno dažādu tautību bērnus, jo arī vecākās klasēs mācās latviešu tautības skolēni, kuriem sporta dēļ ir izdevīgāk mācīties šeit, jo pie skolas ir ledus halle, kā arī kopmītnes, kurās dzīvo skolēni arī no citām Latvijas pilsētām un novadiem. Skola agrāk līdz 2005. gada 1. augustam bijusi Rīgas x vidusskola, bet pēc tam nosaukta slavenā hokejista x x vārdā, tāpēc galvenais sporta veids skolā, protams, ir hokejs. Skolā mācās daudzi jaunie hokejisti, kas cenšas mācības apvienot ar treniņiem un izbraukuma spēlēm. Tādējādi lielākajai daļai skolēnu galvenā prioritāte ir sports un sportista karjeras veidošana, nevis mācības. Taču skolā mācās ne tikai sportisti, bet arī skolēni, kuri šo mācību iestādi apmeklē, jo tā ir vistuvāk dzīves vietai.

Skolēnu skaits skolā ir salīdzinoši neliels – aptuveni 300 skolēnu, tas padara mācību procesu personiskāku un individuālāku.

Gatavojoties darbam klasē, skolotājam būtiski ir izzināt gan literatūras stundās iesaistīto skolēnu vecumposma pedagoģiski psiholoģiskās īpatnības, gan iepazīties ar skolēnu interesēm, vērtībām, zināšanu līmeni, to savstarpējām attiecībām klasē.

3.1. Jauniešu vecumposma īpatnības un pētījumā iesaistīto skolēnu raksturojums

Izmēģinājumdarbībā iesaistītie 10. klases skolēni pamatā ir 16 - 17 gadus veci jaunieši. Jaunības laiks un vidusskolas gadi ir viens no spilgtākajiem posmiem cilvēka dzīvē, jo šajā laikā formējas vēl nenobriedušas personības uzskati, vērtību sistēma, aktualizējas vēlme sevi apliecināt, gūt panākumus gan profesionālajā, gan personīgajā dzīvē, liela nozīme ir arī savstarpējām attiecībām starp vienaudžiem, kā arī piemērota partnera izvēlē.

Iepazīstoties ar pedagoģisko un psiholoģisko literatūru, rodas neskaidrības jautājumā par jauniešu vecumposma robežām, jo literatūrā dominē vairāki psihologu viedokļi par robežu, kad beidzas pusaudžu vecuma posms un sākas jaunība.

Psiholoģijas doktore Guna Svence grāmatā „Attīstības psiholoģija” ir rakstījusi, ka par jauniešu vecumposmu psiholoģijā var atrast vismaz divus uzskatus: ASV un Eiropas psihologu darbos arī pusaudžus dēvē par jauniešiem, akcentējot agrīnās jaunības periodu. Krievu psiholoģijā par jauniešu periodu sauc laiku no 15 līdz 18 gadiem, ko pārsvarā saista ar skolas gaitām, šīs robežas pieņem arī G. Svence (Svence 1999: 137). Profesors Igors Puškarevs arī apskata dažādās vecumposmu periodizācijas, akcentējot, ka 16 - 17 gadus vecums ir robežposms starp pusaudzi un agrīno jauniešu, jo sevišķi zēniem (Puškarevs 2001: 72). Savukārt, kā raksta psiholoģijas doktors Viesturs Reņģe, psihologa Ērika Eriksona klasifikācijā jaunieša vecumposms (agrā jaunības stadija) ir no 12 līdz 18 gadiem, bet mūsdienu pētnieki runā arī par vecumu līdz 25 gadiem (Reņģe 1999: 119).

10. klase ir vidusskolas sākuma posms, kad skolēnam jāspēj pārorientēties uz jaunu mācību vidi un situāciju, un, kā uzskata profesore Airisa Šteinberga, tas notiek pat tad, ja skolēns nav nomainījis skolu, jo pret jauniešu vidusskolas vecumā skolotāji un citi pieaugušie izturas citādāk nekā pret pusaudzi, kā arī sagaida citu attieksmi, uzvedību un zināšanas (Šteinberga 2013: 122). Jāakcentē, ka arī pētījumā iesaistītie skolēni vismaz 10. klases pirmajā mācību gada semestrī aprod tikai ar jauno situāciju, pierod pie vidusskolas prasībām un jaunajiem skolotājiem, kas ne visiem skolēniem ir viegls posms. Tāpēc skolotājam ir būtiska loma skolēnu adaptācijā, arī izmēģinājumdarbībā iesaistītajā klasē vairāki skolēni ir jaunpienācēji skolā, tāpēc arī skolotājam jācenšas nodrošināt labvēlīgu mācību vidi literatūras stundās, respektējot gan skolēnu vecumposma īpatnības, gan katra individuālās personības īpatnības, kuras katram topošajam pedagogam būtu svarīgi izzināt.

G. Svence akcentē, ka tieši 10. klases vecumposms ir emocionāli sensitīvākais, jo notiek gan pārejas posms mācību vides izmaiņā, gan pārejas posms no pusaudžu vecuma uz jaunieša vecuma posmu. 10. klases vecumposms sagādā jauniešiem vislielākās emocionālās problēmas identitātes pašrealizācijā un adaptācijā. G. Svence raksta, ka tieši no 10. klasēm skolēni visvairāk aiziet vai tiek izslēgti no skolas. Posmā no 10. līdz 12. klasei skolēns var kardināli mainīties (Svence 1999: 144). Arī izmēģinājumdarbībā iesaistītajā 10. klasē pirmajā mācību semestrī skolu pameta, nomainot pret citu skolu, četri skolēni, kā arī divi skolēni joprojām regulāri kavē skolu, kas saistāms ar adaptācijas problēmām.

Profesore A. Šteinberga uzskata, ka jaunie apstākļi, kuros atrodas vidusskolēns, kā arī iekšēja orientācija uz profesiju rada nepieciešamību jauniešiem pēc noteiktas autonomijas. Tā palīdz gan realizēt vajadzības, gan attīstīt psihi jaunveidojumus, gan nostiprināties

identitātei. A. Šteinberga izdala triju veidu autonomijas: uzvedības, emocionālā un vērtību autonomija. Jaunietim ir vajadzība pašam patstāvīgi lemt savas personīgās uzvedības jautājumus, piemēram, par ārējo izskatu utt. Emocionālā autonomija izpaužas kā tiesības pašam izvēlēties, ar ko draudzēties un kurā iemīlēties, savukārt vērtību – kā nepieciešamība un tiesības paust savus uzskatus pat tad, ja uzskati tikai veidojas un bieži ir izteikti kategoriski. A. Šteinberga akcentē: „Svarīgi nav tik daudz, kādi ir uzskati, cik tas, ka pastāv iespēja pašam šos uzskatus formulēt, aizstāvēt.” (Šteinberga 2013: 122)

G. Svence uzsver, ka jauniešiem vēl svarīgāk nekā pusaudžu vecumā ir „ES identitātes” atrašana un profesijas izvēles saskaņošana ar pašnovērtējumu un pretenziju līmeni (Svence 1999: 137). Psihologs Ēriks Eriksons personības attīstības psihosociālajā teorijā ir izdalījis astoņas stadijas, kur piektā – jaunības stadija – saistās ar identitātes krīzi, kam, pēc Eriksona domām, ir noteicošā vieta pieauguša cilvēka personības attīstībā. Šajā stadijā vērojama pretruna starp identitātes izjūtu un savas lomas nenoteiktības (noteiktības) izjūtu. Kā galveno uzdevumu Ē. Eriksons min pretrunu atrisināšanu. Ē. Eriksona psihosociālo teoriju ir skaidrojis arī V. Reņģe uzsverot, ka pozitīvā attīstība jauniešiem ir stabila identitātes izjūta, skaidra apziņa, kas es esmu un vēlos būt nākotnē, savukārt negatīva – izklidēta sevis apzināšanās, nozīmē, ka jaunietis nav pārvarējis identitātes krīzi, kas var izraisīt arī psihisku noviržu pazīmes (Reņģe 1999: 121). Ē. Eriksons to daļēji pamato ar sociālās vides apstākļu negatīvo ietekmi uz jauniešu, kas izraisa identitātes sajukumu, kas saprotams kā vēlme aizbēgt, atsvešināties no sabiedrības, bailes no tuvām, intīmām attiecībām, ļaušanās savas personības ietekmēšanai. Ē. Eriksons arī uzsver, ka jauniešus visvairāk satrauc viņu nākotnes plāni – nespēja izvēlēties profesionālo identitāti. Bieži, lai saglabātu integritāti, jaunieši uz laiku identificējas ar pūļa vai dažādu kliķu varoņiem, daži pat pilnībā zaudē savu individualitāti (Eriksons 1999: 103-104).

Raksturojot jaunieša psihisko attīstību, G. Svence uzskata, ka salīdzinājumā ar pusaudžu vecumposmu jaunieša personība kļūst harmoniskāka, tā vairāk individualizējas un samazinās negatīvisms, kā arī palielinās paškontrolē. Jaunietis vairāk līdzinās pieaugušajam. Tā kā personība vēl tikai veidojas, tad šajā vecumposmā jaunietis uzdod sev eksistenciālus jautājumus: par dzīves jēgu, nākotnes iespējām, interesējas par globālām lietām – Dievs, Cilvēks, Pasaule, Kosmos, Morāle u.c. Bieži novērojama arī jauniešu vēlme tiekties pēc ideāla. Ja jaunieša vajadzības un iekšējā pārliecība ilgstoši nesaskan ar to, kas viņam jādara ārēji, tad var veidoties gan zems pašvērtējums, gan neirozes u.tml. (Svence 1999: 137-138).

Jauniešu vecumposms saistāms ar vēlmi pēc draudzības, tuvības un mīlestības. A. Šteinberga, raksturojot jauniešu vēlmi pēc tuvības, uzsver: „Tas reizēm ir kā izmēģinājuma poligons, kurā tiek pārbaudīti savi spēki, piemērotākie attiecību veidošanas paņēmieni,

meklēta sava cilvēciskā un dzimuma identitāte.” (Šteinberga 2013: 124) Pieaug vajadzība būt emocionāli saistītam ar savu draugu, draudzeni vai uzticības personu. Vienaudžiem šajā vecumposmā ir liela nozīme, zinātnieks Herberts Gudjons uzskata: „...vienaudžu grupa līdzveido katra atsevišķa jaunieša dzīves stilu un to ietekmē vēl ilgi pēc tam, kad jaunība jau pagājusi.” (Gudjons 2007: 148)

Jauniešu jūtu izpausme bieži saistīta ne tikai ar jaunieša personīgajām interesēm, bet arī attīstās tādas jūtas kā patriotisms, solidaritāte u.c. Visbiežāk jūtu un emociju izpausmes tiek novērotas saskarsmē (Svence 1999: 144-145).

Raksturojot jaunieša kognitīvo attīstību, var teikt, ka šajā vecumposmā ir gandrīz visi pieaugušam cilvēkam raksturīgie psihes procesi gan kvalitatīvā, gan kvantitatīvā līmenī – pieaug uzmanības koncentrācija, atmiņas apjoms, prasme patstāvīgi izzināt un apjēgt sarežģītas problēmas, tomēr jauniešu intelektuālā attīstība var būt ļoti dažāda – tā ir atkarīga no vides, audzināšanas, skolas tipa un mācīšanās prasmēm (Šteinberga 2013: 124-125). Jauniešu domāšanas procesi šajā laikā kļūst abstraktāki, ir apgūta prasme veikt loģiskas operācijas (analizēt, sintezēt, abstrahēt, vispārināt, klasificēt), kā arī attīstās prasme risināt sarežģītas problēmas un situācijas, taču galvenokārt jaunieši risina problēmas un pievēršas tikai tām situācijām, kas viņiem šķiet svarīgas. Kā jaunības maksimālisma iezīme raksturīga tendence pārspīlēt savu zināšanu un iespēju līmeni. Vairumam ir arī attīstītas jaunrades spējas un plašas radošās potences, bieži tās var sajaukt ar vēlmi pašapliecināties – „zīmēties”, kas visciešāk saistītas ar personības identitāti, kura sāk noteikt jauniešu dzīves stilu (Svence 1999: 142-143).

Apskatot dažādus psihologu viedokļus par jaunieša vecumposma īpatnībām, var secināt, ka jaunība ir vecumposms, kad personība vēl nav līdz galam nobriedusi un veidojas gan sociāli, gan psihiski, tāpēc arī skolotājam svarīgi iepazīties ar skolēnu vecumposmam raksturīgo un censties ievērot to arī praksē. Liela nozīme ir skolotāja personībai sekmīgas pedagoģiskās darbības realizēšanā. To aktualizējusi G. Svence, uzsverot, ka attiecībās ar skolotāju jaunieši vēlas, lai ne tikai skolotājs „izturētos kā līdzīgs pret līdzīgu”, bet lai skolotājs izprastu jauniešu vēlmes un vajadzības, kā arī būtu labs speciālists savā priekšmetā (Svence 1999: 146). Skolai ir arī liela nozīme nākotnes plānu realizēšanā, kā uzsver A. Šteinberga, tad „mācīšanās kļūst par līdzekli savu plānu sasniegšanai, ja skola nepiedāvā mācīšanās iespēju, kas būtu saskaņojama ar jaunieši izvēlēto profesiju un nākotnes plāniem, tad tiek izvēlēti citi varianti. Skolotāja uzdevums ir piedāvāt šo iespēju skolā.” Skolotājs var kļūt par autoritāti, ja skolēniem simpatizē pedagoga personiskās īpašības, hobiji un intereses (Šteinberga 2013: 124).

Profesore A. Šteinberga akcentējusi arī skolotāja pedagoģiskās iespējas darbā ar jauniešu vecumposmu, uzsverot, ka svarīga nozīme mācību darbā ir refleksijai un apjēgšanas pakāpei, kā arī iespējai radoši risināt dažādas problēmas. A. Šteinberga akcentē sacensību, kā jauniešu mācīšanās motīvu, kas lielākoties izpaužas kā sacensība pašam ar sevi, kas palīdz vienlaicīgi gan iepazīt sevi, gan reflektēt savu darbību, gan tiekties uz jauniem sasniegumiem un nākotnes plānu piepildīšanu, tādējādi tiek realizēta arī skolēna personīgo spēju izpēte. Vēl A. Šteinberga akcentē, ka skolotājam sava pedagoģiskā darbība un attieksme pret jauniem jāorganizē tā, lai tiktu realizētas visas trīs autonomijas: uzvedības, emocionālā un vērtību (Šteinberga 2013: 126).

Diplomande pedagoģisko izmēģinājuma darbību veica 10. klasē, kurai pirmo mācību gadu māca latviešu valodu, literatūru un kulturoloģiju. Pēc skolēnu personu lietu izpētes, 2012./2013. mācību gada otrajā semestrī mācās 26 skolēni (10 meitenes un 16 zēni). Viens no zēniem regulāri kavē skolu hokeja treniņu un spēļu izbraukumu dēļ, tāpēc mājas darbi un pārbaudes darbi bieži tiek nosūtīti viņam, izmantojot e-pastu un pasta pakalpojumus. Klasē divi skolēni (viens zēns un meitene) regulāri kavē skolu gan ģimenes, gan individuālo apstākļu dēļ. Iespējams, mācību stundas tiek kavētas tāpēc, ka šiem skolēniem ir grūtības adaptēties skolas vidē. Apskatot un izvērtējot skolēnu sekmes, redzams, ka skolēniem ir grūtības mācību satura uztverē zemo zināšanu un prasmju dēļ. Minētie skolēni pedagoģiskās izmēģinājumdarbības laikā literatūras stundās nepiedalījās.

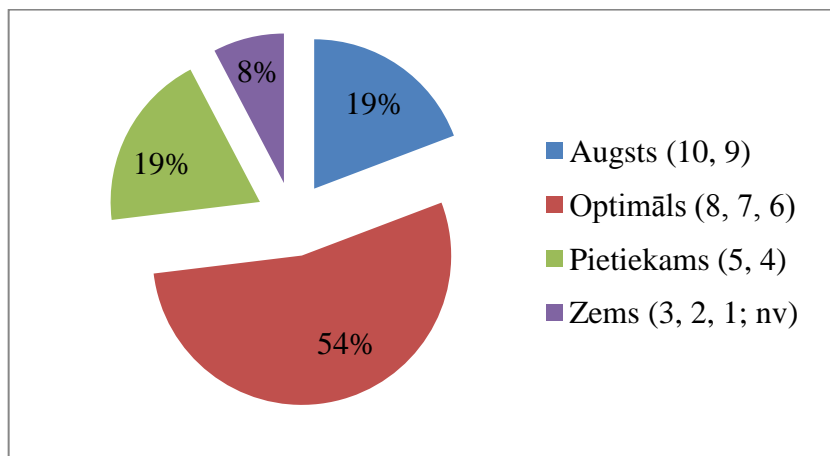
10. klases audzinātāja ir latviešu valodas un literatūras skolotāja, kura klasi audzina jau no 5. klases, tāpēc skolotājai ar klasi ir tuvas, draudzīgas attiecības, viņa skolēnus ļoti labi pazīst un rūpīgi seko skolēnu sekmēm, kavējumiem un savstarpējām attiecībām klases kolektīvā. Saskarsme ar klasi audzinātājai ir tikai audzināšanas darbā – klases stundās, ārpusklases pasākumos, skolotājas sadarbībā ar vecākiem, ar skolēnu sekmību un kavējumiem, un citās audzināšanas darba saistītās jomās.

Klase ir aktīva un saliedēta, tā piedalās dažādos skolas pasākumos, to organizēšanā. Skolēni ir ļoti atsaucīgi un izpalīdzīgi, viņi palīdz ne tikai klases audzinātājai, bet arī citiem skolotājiem, ja pie viņiem vēršas pēc palīdzības. Arī diplomandai izveidojušās labas attiecības ar klasi. Skolēni ir saprotoši un pretimnākoši, kas pierādījās šajā mācību gadā, kad diplomandai bija jāorganizē Latvijas Republikas proklamēšanas gada dienai veltīts svētku koncerts skolas aktu zālē. 10. klases skolēni palīdzēja scenārija izveidē, pasākuma vadīšanā, trīs skolēni deklamēja dzejoļus, pārējie zēni neatteica savu palīdzību aktu zāles sakārtošanā un tehniskā aprīkojuma uzstādīšanā, meitenes palīdzēja sagatavot svētku lentītes. Viens skolēns, kurš bija pasākuma vadītājs pat slimis ieradās uz koncertu. Šī pasākuma organizēšana palīdzēja diplomandai iepazīties ar klasi tuvāk.

Klasē ir jaunpienākušie skolēni, kopskaitā tie ir astoņi, kas jūtami atšķiras no pārējiem klasesbiedriem gan sekmju, gan uzvedības ziņā. Klasē ir pieci skolēni – puīši, kas nevēlas strādāt stundās, izmanto mobilos telefonus, klausās mūziku, skaļi sarunājas un ignorē skolotājas norādījumus, tas ievērojami apgrūtina mācību darbu. Šiem skolēniem nav intereses mācību stundās arī tāpēc, ka viņiem ir zemas latviešu valodas zināšanas, viņi slikti uztver skolotājas stāstīto, bet paši nemaz necenšas mainīt savu attieksmi un uzlabot zināšanas.

Konsultējoties ar audzinātāju un izpētot 10. klases skolēnu sekmes elektroniskajā žurnālā *e-klase.lv*, tika noskaidrots, ka vismaz četriem skolēniem sekmes ir ļoti labas un teicamas. Šie skolēni ir izteikti mērķtiecīgi, motivēti, atsaucīgi, zina uzvedības un pieklājības normas, mācību stundās nopietni pievēršas mācībām, viņiem ir pozitīva attieksme pret mācību procesu, kā arī ir sirsnīgi un atvērti. Aptaujājot par tuvākajiem nākotnes plāniem, šie četri skolēni vēlas studēt universitātēs Latvijā un iegūt pēc iespējas labāku izglītību, tāpēc arī izrāda lielu interesi un vēlmi apgūt latviešu valodu un literatūru ļoti labā līmenī. Taču pamatā lielākā klases daļa mācās labi un viduvēji, izrādot interesi par mācībām, kā arī cenšoties sasniegt labākus rezultātus.

Izvērtējot pirmā mācību semestra 10. klases skolēnu sekmes literatūrā (pēc e-žurnāla *e-klase.lv* datiem 3.1. attēls), diplomande secina, ka literatūras mācību priekšmeta apguves līmenis pamatā ir optimāls (14 skolēniem 54 %), augsts un pietiekams (5 skolēniem – 19 %) un zems (2 skolēniem – 8 %), kas liecina, ka attieksme pret mācību priekšmetu ir pozitīva, kā arī zināšanas ir pietiekamas.

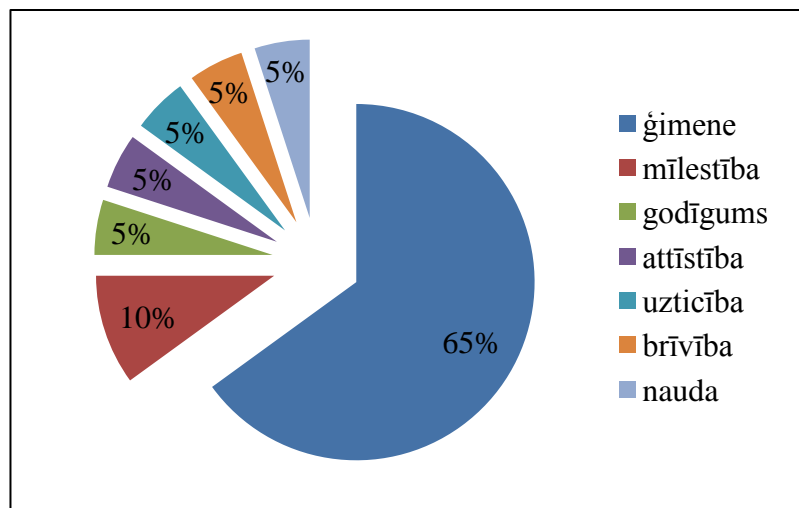

3.1. att. 10. klases skolēnu apguves līmenis literatūrā 1. semestrī

Lai tuvāk iepazītu 10. klases skolēnus, kā arī noskaidrotu, kādas vērtības skolēnu dzīvē ir vissvarīgākās, un plānotu diplomdarba stundas, diplomande veica skolēnu aptauju, kurā rosināja skolēnus sagrupēt desmit, viņuprāt, svarīgākās vērtības dzīvē pēc to gradācijas pakāpes – sākot ar svarīgāko un beidzot ar vismazāk svarīgo. Diplomande ļāva skolēniem

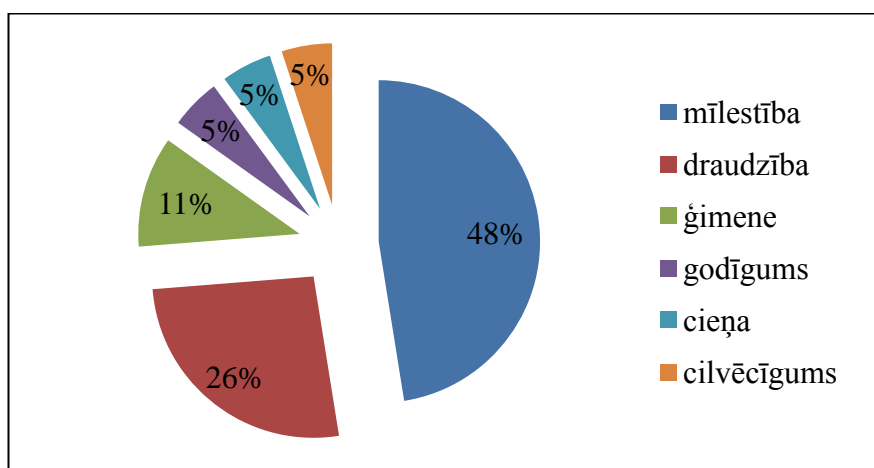
pašiem izvēlēties un padomāt, nepiedāvājot izvēles variantus. Aptaujā piedalījās 20 skolēni. Apkopojot aptaujas rezultātus, skolēni pavisam bija nosaukuši 182 vērtības, kuras diplomande apkopoja pēc to tematiskā satura, rezultātā izdalot pirmajās trijās vietās nosauktās vērtības.

Kā pašu svarīgāko vērtību savā dzīvē, ierindojojot to pirmajā vietā (3.2. attēls), 65 % skolēnu minējuši ģimeni, 10 % skolēnu, kā pirmo svarīgāko vērtību savā dzīvē, minējuši arī mīlestību, vēl pirmajā vietā skolēnu norādījuši tādas vērtības kā godīgumu (5 % skolēnu), attīstību (5 % skolēnu), uzticību (5 % skolēnu), brīvību (5 % skolēnu) un naudu (5 % skolēnu).

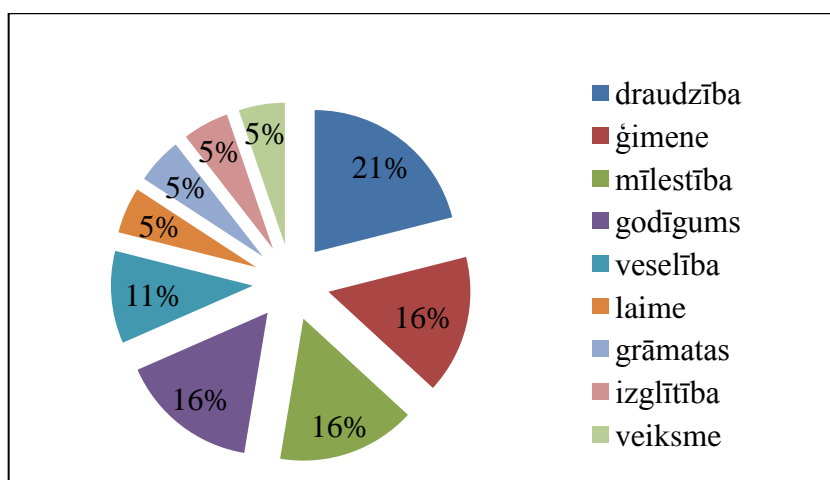
3.2. att. 1. vietā skolēnu minētās vērtības

Otrajā vietā (3.3. attēls) skolēni (47%) visvairāk norādījuši mīlestību kā otro svarīgāko vērtību savā dzīvē. 26 % skolēnu minējuši arī draudzību, 11% skolēnu ierindojuši otrajā vietā ģimeni, savukārt 5 minējuši tādas vērtības kā godīgumu, cieņu un cilvēcīgumu.

3.3. att. 2. vietā skolēnu minētās vērtības

Trešajā vietā (3.4. attēls) 21 % skolēnu izvirzījuši draudzību kā trešo svarīgāko vērtību savā dzīvē, 16% skolēnu trešajā vietā ierindojuši arī ģimeni un mīlestību, vēl 11 % minējuši veselību un godīgumu, 5 % - laimi, grāmatas, izglītību, veiksmi un laipnību.

3.4. att. 3. vietā skolēnu minētās vērtības

Veicot aptaujas rezultātu analīzi, ir redzams, ka skolēniem vissvarīgākās ir cilvēku savstarpējās attiecības un tādas vērtības kā ģimene, mīlestība un draudzība, kas pārliecinoši nosauktas visās skolēnu vērtību skalas pozīcijās. Skolēnu nosauktās vispārcilvēciskās vērtības dominē un ir tuvas arī Z. Mauriņas daiļradē, kas varētu atvieglot Z. Mauriņas personības un eseju apguvei plānotās stundas, aktualizējot arī skolēniem dzīves svarīgākās vērtības. Diplomandi iepriecina, ka skolēnu nosaukto vērtību pirmajās pozīcijās lielākoties dominē garīgās, nevis materiālās vērtības.

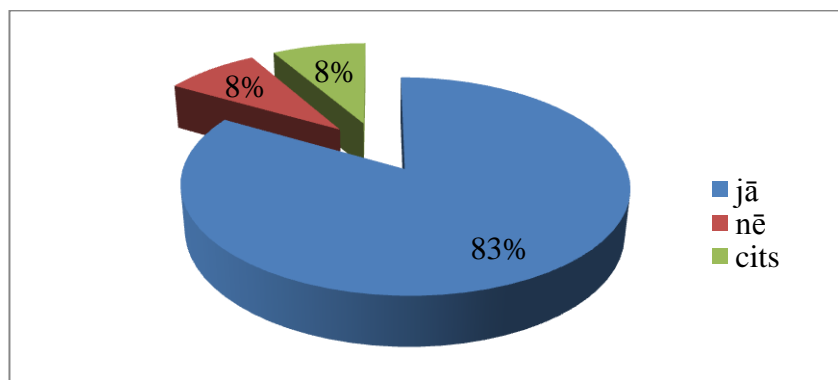
Analizējot kopumā nosauktās skolēnu vērtības, interesanti, ka gandrīz visi skolēni pieminējuši mantiskās vērtības – naudu, dažādas jaunākās tehnoloģijas u.c., taču tās nedominē skolēnu vērtību skalas pirmajās trīs vietās. Vēl visiem 10. klases skolēniem vienlīdz svarīga ir karjera un profesionālā izaugsme, kā tas tiek akcentēts arī jauniešu vecumposma īpatnību raksturojumā. Aptuveni pusei klases skolēnu svarīgas ir tādas vērtības kā godīgums, laipnība, labestība, uzticība, tās savās esējās ir akcentējusi arī Z. Mauriņa. Kopumā pēc aptaujas datiem skolēnu dzīvē vairāk dominē vispārcilvēciskas vērtības, nevis savtīgas intereses un personiskais labums.

Mazākumtautību skolās, sākot ar 2011./2012. mācību gadu, vidusskolas posmā latviešu valodas un literatūras programma ir tāda pati kā skolās, kurās mācību valoda ir valsts valoda, tāpēc skolēniem jau pamatā būtu nepieciešams zināt valsts valodu labā līmenī, lai spētu strādāt ar sarežģītiem lingvistiskiem tekstiem, kā arī prast uztvert un analizēt literāru darbu kopumā. Diemžēl realitātē šādu skolēnu ir maz, tas neapšaubāmi apgrūtina literāra teksta uztveri un analīzi arī literatūras stundās 10. klasē. Skolēni bieži kautrējas izteikt savu viedokli publiski, atbildēt mutiski nepietiekamo latviešu valodas zināšanu dēļ.

Diplomande veica skolēnu izpēti – anketēšanu (1. pielikums), kuras mērķis bija noskaidrot skolēnu attieksmi pret literatūras mācību priekšmetu, kā arī izraudzīties

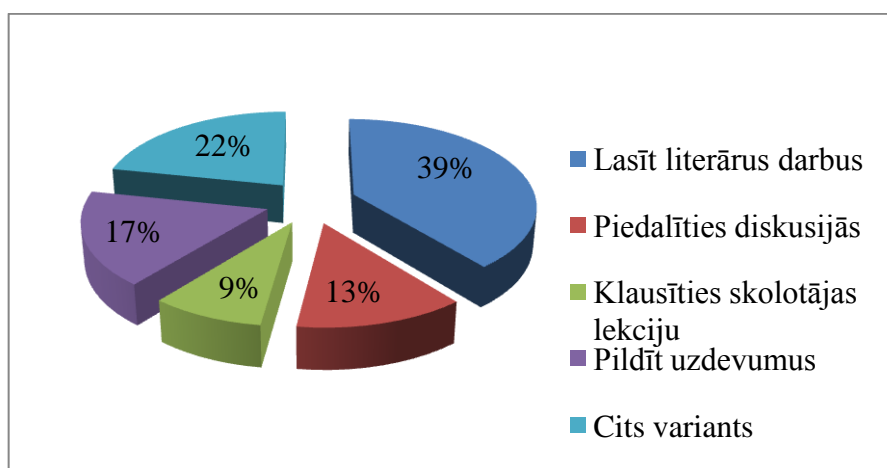
atbilstošākās darba organizācijas formas, metodes un metodiskos paņēmienus mācību stundās. Lai diplomandai būtu vieglāk atlasīt atbilstošus tekstus Z. Mauriņas personības un eseju apguvē, tika noskaidrots skolēnu zināšanu līmenis pasaules un latviešu literatūrā. Anketā tika uzdoti deviņi jautājumi, uz kuriem atbildējuši 20 skolēni.

Anketas pirmajā jautājumā diplomande vēlējās noskaidrot skolēnu attieksmi pret literatūras mācību priekšmetu. Skolēni tika lūgti atbildēt uz jautājumu, vai literatūras mācību priekšmeta stundas tiem patīk (3.5. attēls). Lielākā daļa skolēnu (83%) atbildējuši apstiprinoši, kas priecē diplomandi. Tie skolēni, kuri bija minējuši citu variantu – rakstīja, ka viņiem ir neitrāla attieksme pret mācību priekšmetu, kā arī patiktu literatūra, ja tā notiktu krievu valodā.

3.5. att. Vai Tev patīk literatūras stundas Tavā skolā?

Anketas otrajā jautājumā (3.6. attēls) skolēniem tika jautāts, kā viņi vēlētos strādāt literatūras stundās. Diplomande paskaidroja skolēniem, ka vēlas, lai viņi uzraksta, ar kādām metodēm, metodiskajiem paņēmieniem viņi labprāt mācītos un kā vēlētos, lai skolotāja organizē skolēnu darbu.

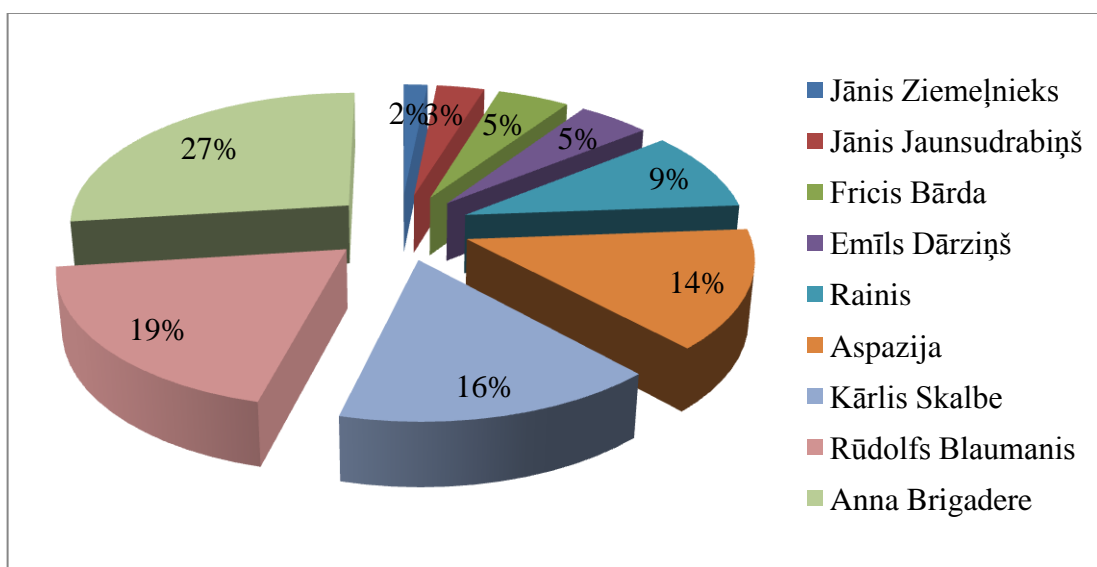

3.6. att. Vai Tev patīk literatūras stundas Tavā skolā

Lielākā klases daļa (39 % skolēnu) labprāt lasītu literārus darbus, ko varētu definēt kā metodi – darbs ar tekstu, kā arī 22 % izvēlētos citu variantu, kurā ierakstījuši, ka labprāt neko

nedarītu, jo viņus apmierina esošā mācību vide un situācija. 17 % skolēnu labprāt pildītu uzdevumus darba lapās, teksta analīzes uzdevumus, kuri veicami rakstiski, bet 13 % vēlētos iesaistīties diskusijās, problēmdialogā. Dialogs klasē parasti izveidojas tikai ar skolēniem, kuriem ir labas valsts valodas zināšanas, vai arī ar tiem, kuri nekautrējas kļūdīties. Vismazāk skolēnu (9 %) vēlētos klausīties skolotājas stāstījumā – lekcijā. Iespējams, ka tieši zemo latviešu valodas prasmju dēļ skolēni labprāt izvēlas lasīt un rakstīt, mazāk runāt, taču arī rakstu darbos skolotājai jāstāpjas ar ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdām, dažkārt pat saturiski ir grūti uztvert rakstīto tekstu.

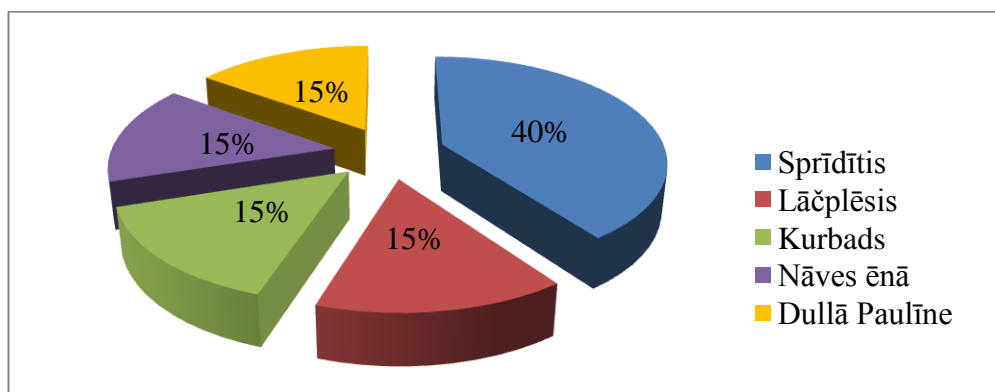
Trešajā anketas jautājumā (3.7. attēls) skolēni tika aicināti norādīt, kurus latviešu autorus un kultūras cilvēkus no piedāvātajiem skolēni zina vai ir kaut ko par tiem dzirdējuši. Visvairāk reižu (27 %) tika norādīta A. Brigadere, tad seko R. Blaumanis (19 %), K. Skalbe (16 %), Aspazija (14 %), Rainis (9 %). Nedaudz skolēnu (5 %) bija norādījuši F. Bārdu un E. Dārziņu, savukārt skolēni pavisam nebija norādījuši Z. Mauriņu, J. Akurateru un J. Poruku. No skolēnu atbildēm var secināt, ka pedagoģiskajā izmēģinājumdarbībā plānotā Z. Mauriņas personības un eseju apguve varētu sagādāt grūtības, jo Z. Mauriņas vārds skolēniem ir svešs. Lai pilnvērtīgi iepazītos un apgūtu Z. Mauriņas daiļradi, diplomande secina, ka nepieciešams vēlēt vairāk stundu Z. Mauriņas personības un eseju apguvei.

3.7. att. Kurus latviešu autorus un kultūras cilvēkus no piedāvātajiem Tu zini

Savukārt ceturtajā jautājumā skolēni tika aicināti uzrakstīt, kurus latviešu autorus vēl viņi bez minētajiem zina. Visvairāk skolēni bija minējuši Imantu Ziedoni, tad seko Andrejs Pumpurs, savukārt trešā – Aleksandrs Čaks. Vēl tika nosaukti tādi autori kā Zinaīda Lazda un Antons Bārda. Lielāko daļu minēto un arī atpazīto autoru skolēni bija nedaudz aplūkojuši pamatskolas posmā vai mācījušies kādu dzejoli utt.

Anketas piektajā jautājumā (3.8. attēls) skolēniem vajadzēja uzrakstīt, kurus latviešu autoru darbus viņi ir lasījuši.

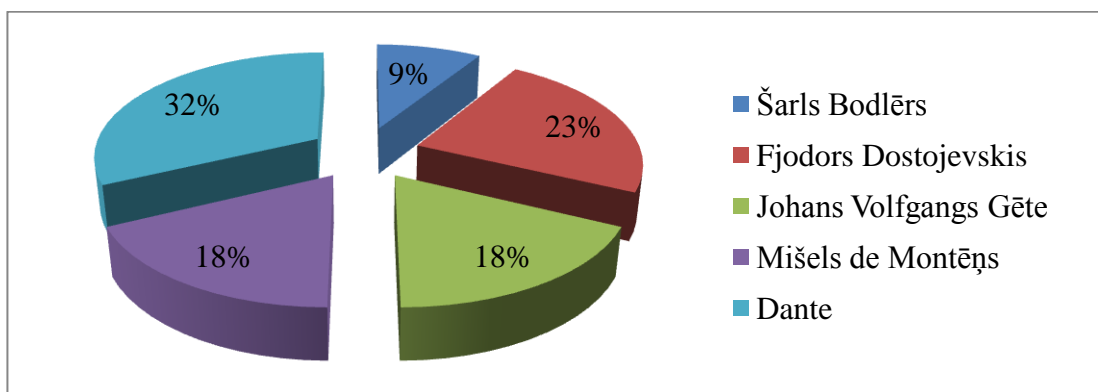
3.8. att. Uzraksti, lūdzu, kurus latviešu autoru darbus Tu esi lasījis

No aptaujātajiem skolēniem visvairāk bija lasījuši A. Brigaderes pasaku lugu „Sprīdītis”, kura no kopējā nosaukto darbu skaita procentuāli minēta 40 %. Savukārt pārējie minēti daiļdarbi tika nosaukti proporcionāli – 15 % skolēnu bija minējuši A. Pumpura eposu „Lāčplēsis”, latviešu tautas pasaku „Kurbads”, kuru skolēni bija apguvuši nesen, 10. klasē, tad vēl tika nosaukta R. Blaumaņa novele „Nāves ēnā” un minēta arī pēc V. Belševicas stāsta motīviem uzņemtā filma „Tās dullās Paulīnes dēļ”, ko, iespējams, skolēni bija skatījušies pamatskolā vai arī lasījuši fragmentu no V. Belševicas stāstu krājuma „Nelaieme mājās”. Skolēnu nosauktie darbi liecina, ka viņu zināšanas latviešu literatūrā ir diezgan trūcīgas, kā arī lasītprasme arī nav salīdzinoši augstā līmenī, jo lasīts ir tikai tas, kas bijis obligāts mācību stundās.

Sestajā jautājumā skolēniem bija jāatbild un jāpamato savu atbilde, vai, viņuprāt, būtu jālasa latviešu literatūra. Diplomandi priecēja, ka 85 % aptaujāto skolēnu uzskata, ka būtu jālasa, pamatojot savas atbildes, ka tas nepieciešams, lai iepazītu latviešu kultūru, papildinātu savs zināšanas, daži minējuši, ka viņiem patīkot latviešu literatūras darbi, diezgan liela daļa pamato savu atbildi, ka ir jālasa, jo mēs dzīvojam Latvijā, un lasot var apgūt latviešu valodu un attīstīt domāšanu.

Septītajā anketas jautājumā (3.9. attēls) skolēniem tika piedāvāti pasaules literatūras klasiķu vārdi, par kuriem ir rakstījusi arī Z. Mauriņa, skolēniem bija jānorāda tos, kurus viņi zina vai ir dzirdējuši par tiem. Diplomande vēlējās noskaidrot, kādas ir skolēnu zināšanas ārzemju literatūrā, lai veiksmīgāk varētu izraudzīties eseju fragmentus, kurus piedāvāt skolēniem. Dante procentuāli tika atzīmēts visvairāk – 32 %, tad seko F. Dostojevskis – 23 %, J. V. Gēte un M. Montēns – 18 %, un Š. Bodlērs – 9 %. Dante ir vispazīstamākais, jo skolēni to apguvuši dzimtās literatūras stundās. Mazliet izbrīnu rada, ka F. Dostojevskis, kas ir krievu

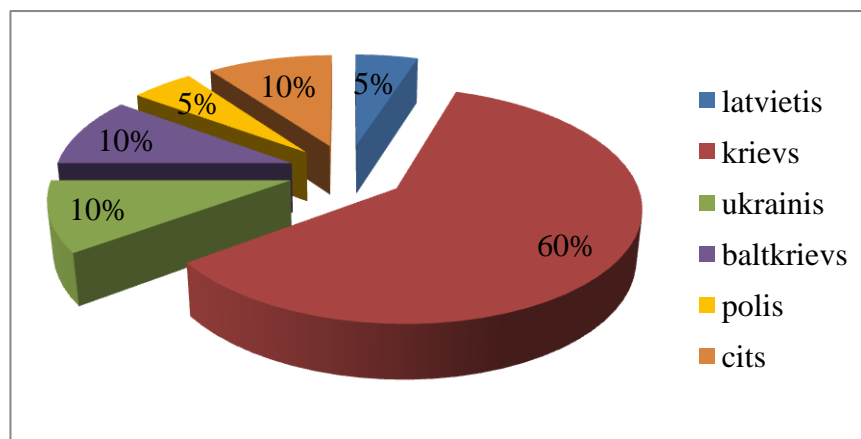
literatūras klasiķis, procentuāli norādīts mazāk reīžu. Priecē, ka daži skolēni atcerējušies M. Montēņa vārdu, kuru iepazīnuši 10. klases otrajā mācību semestrī latviešu valodas stundās.

3.9. att. Ievelc krustiņu, kurus pasaules literatūras autorus un kultūras cilvēkus no dotajiem Tu zini, esi par tiem kaut ko dzirdējis vai iepazīies ar to darbiem

Uz anketas astoto jautājumu – vai, Tavuprāt, svarīgi iepazīties ar citu tautu literatūras darbiem, lielākā klases daļa (90 %) atbildējuši apstiprinoši, pamatojot savas atbildes, ka lasot var iepazīties ar citu tautu kultūras tradīcijām un papildināt savas zināšanas. Savukārt tie 10 %, kas minēja bija minējuši „nē”, pamatoja savas atbildes, ka viņus vispār neinteresē literatūra.

Lai sekmīgāk varētu sagatavoties Z. Mauriņas personības un eseju apguves stundām, diplomande vēlējās noskaidrot arī izmēģinājumdarbībā iesaistīto skolēnu nacionālo piederību. Tas nepieciešams, lai plānotu darbu, kurā, balstoties uz Z. Mauriņas esejas fragmentiem, skolēniem jāsalīdzina dažādu tautu pasaules uzskats (3.10. attēls).

3.10. att. Skolēnu nacionālā piederība

Lai arī lielākā daļa skolēnu (60 %) norādījuši savu nacionālo piederību kā krievu, klasē ir arī ukraiņu (10%), baltkrievu (10 %), poļu (5 %) un pat latviešu (5 %) tautību pārstāvji. Tomēr skolēni atbildēja, ka tā ir tikai viņu nacionālā piederība, pamatā viņi sevi identificē ar krievu tautu. 10 % bija atzīmējuši arī citu nacionālo piederību, norādot kā čigānu, dažās anketās tā nebija arī norādīta.

Kopumā diplomande ir apmierināta ar skolēnu anketēšanas rezultātiem, kā arī priedīga, ka skolēniem ir pozitīva attieksme pret literatūras mācību priekšmetu, ko uzrādīja gan veiktā skolēnu anketēšana, gan arī 1. semestra vērtējumi literatūrā.

3.2. Zentas Mauriņas personības un eseju apguvei veltītā mācību materiāla izstrāde un tematiskais plānojums

Z. Mauriņas personības un eseju apguvei 10. klasē diplomande paredzējusi 7 stundas. Mācību stundu saturam ir jāatbilst Valsts vispārējās vidējās izglītības standartam un vispārējās vidējās izglītības literatūras mācību priekšmeta standartam (MK noteikumi nr.715 Rīgā 2008. gada 2. septembrī, 23. pielikums). Viens no literatūras mācību priekšmeta mērķiem paredz apzināties prasmi izzināt kultūras vērtības, veidot sev nozīmīgas atziņas, saprast literāra darba nozīmi latviešu un pasaules kultūras kontekstā.

Pamatojoties uz literatūras mācību priekšmeta standartu, diplomande vēlējas palīdzēt skolēniem apzināties Z. Mauriņas personības diženumu, kas iedvesmotu skolēnus un būtu kā piemērs skolēnu personības attīstībā un izaugsmē, savas vērtību sistēmas pilnveidošanā, kā arī rosināt skolēnus saskatīt Z. Mauriņas esejās atspoguļotās vispārcilvēciskās un kultūras vērtības un to aktualitāti arī mūsdienās, veidojot sev nozīmīgas atziņas.

Mazākumtautību skolā ar Z. Mauriņas personību un daiļradi skolēni agrāk iepazinās 12. klasē trimdas literatūras kontekstā, strādājot ar B. Kubuliņas un L. Pāvuliņas izdoto mācību grāmatu „Latviešu literatūra 12. klasei mazākumtautību skolās” (Kubuliņa, Pāvuliņa 1999), kuru izmantoja mazākumtautību skolās līdz 2011./2012. mācību gadam, kad latviešu literatūra vēl nebija atsevišķs priekšmets un vidusskolas posmā latviešu valoda un literatūra tika mācīta pēc mazākumtautību programmu parauga.

Tā kā literatūra līdz 10. klasei nav bijis atsevišķs priekšmets, skolēni latviešu literatūru apguvuši sekundāri, līdz ar to daudzi izcili latviešu rakstnieki, kurus aplūko literatūras stundās pamatskolas posmā skolās ar latviešu mācību valodu, skolēniem nav zināmi, tai skaitā arī Z. Mauriņa, par ko liecina arī skolēnu anketēšanas dati (3.7. attēls).

Izdevniecības „Zvaigzne ABC” uzlabotajos un pilnveidotajos komplektizdevumos (2009, 2010), kurus izmanto mācību stundās skolā, kurā notika pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, atsevišķi Z. Mauriņas personība un daiļrade nav apskatīta. 10. klases literatūras mācību grāmatā (Dubīņa u.c. 2009) ir ievietota Z. Mauriņas esēja par K. Skalbi „Klusuma burvis” antīkās literatūras biogrāfiskās prozas kontekstā. Savukārt 11. klases literatūras mācību grāmatā ir Z. Mauriņas apcere par F. Dostojevski viņa romāna „Noziegums un sods” kontekstā.

Diplomande uzskata, ka ir svarīgi iepazīstināt tuvāk ar Z. Mauriņas savdabīgo personību un izcilo daiļradi jau 10. klasē, nevis gaidīt 12. klases beigu posmu, kad pēc hronoloģiskā principa Z. Mauriņu varētu skatīt trimdas literatūras kontekstā. Jāuzsver, ka uzlabotajos un papildinātajos „Zvaigznes ABC” komplektizdevumos (2009, 2010) 12. klases mācību grāmatā Z. Mauriņa netiek minēta. Z. Mauriņas esejas neapšaubāmi var izmantot arī citu latviešu autoru daiļrades apgūvē, piemēram, F. Bārdas, K. Skalbes, J. Jaunsudrabiņa, u.c., kā arī ārzemju autoru apgūvē, lasot esejas par Gēti, Danti, Bodlēru u.c. Tāpēc jo svarīgi iepazīstināt laicīgi skolēnus ar šo autori, akcentējot viņas personības iezīmes, kas būtiski palīdzēs skolēniem izprast arī esejās ietvertās vērtības, kā arī veicinātu skolēniem rast atbildes uz jauniešu vecuma posmam raksturīgiem eksistenciāliem jautājumiem: kas es esmu, ko gribu sasniegt dzīvē, kādas ir manas dzīves vērtības, u. c.

Gatavojoties literatūras stundām, diplomande rūpīgi izzināja literatūrzinātnisko literatūru par Z. Mauriņas personību un daiļradi. Stundām pamatā tika izmantota I. Sokolovas monogrāfija „Zenta Mauriņa. Pielūgtā un peltā” (Sokolova 2000), arī citi I. Sokolovas pētījumi par Z. Mauriņu (Sokolova 1991, 1993, 1995). Ieskatu Z. Mauriņas personībā un daiļradē diplomande guva arī no Z. Mauriņas autobiogrāfiskajiem romāniem (Mauriņa 1996, 1997, 1998). Gatavojot stundas, tika izmantoti arī profesores A. Cimdiņas pētījumi un publikācijas (Cimdiņa 1996, 1997, 1998, 2003, 2006), kā arī Z. Mauriņas veltīto konferenču materiāli, kas publicēti grāmatās „Eiropa, Latvija – kultūru dialogs: Zentai Mauriņai – 100: konferences materiāli” (1998) un „Zenta Mauriņa Eiropas tautu kultūru dialogā” (2007), kurus sastādījusi un apkopojusi A. Cimdiņa. Gatavojot stundas un izstrādājot mācību materiālu Z. Mauriņas eseju apguvei, diplomande izmantoja mācību grāmatu „Latviešu literatūra 12. klasei mazākumtautību skolās” (Kubuliņa, Pāvuliņa 1999), kā arī Z. Mauriņas esejas un atziņas (Mauriņa 1990, 1993, 2000, 20001, 2006).

Diplomande apskatījusi tikai tos pētījumus, monogrāfijas un esejas, kas izdotas Latvijā, trimdā publicētie pētījumi par Z. Mauriņas personību un daiļradi nav izmantoti.

Gatavojot pirmās divas stundas par Z. Mauriņas personību un daiļradi, diplomande pamatā izmantojusi I. Sokolovas monogrāfijas un Z. Mauriņas autobiogrāfisko trioloģiju, kā arī viņas atziņas un pārdomas. Iedziļinoties Z. Mauriņas personībā, diplomande vēlējās iepazīstināt skolēnus ar Z. Mauriņas dzīves gājumu un akcentēt Z. Mauriņas personību kā piemēru, ka ar milzīgu gribasspēku, spītību un neatlaidību var sasniegt visu, ja jau reiz to var sasniegt cilvēks ratiņkrēslā, ka cilvēciskās īpašības katram sevī jāaudzina grūtā un ilgstošā garīgā darbā. Stāstījumā par Z. Mauriņu skolotāja ieskicē mūsdienu skolās mazliet piemirstas vērtības, kā humānisms, garīgums, inteliģence, kultūra, sevis veidošana par kultūras cilvēku, alkas pēc zināšanām un izglītības. Z. Mauriņas personības apguve palīdzēs skolēniem arī

labāk izprast un analizēt rakstnieces esejas, kuras tapušas dažādu Z. Mauriņas dzīves notikumu ietekmē. Arī metodiķis J. Rudzītis uzskata, ka rosinot skolēnus iepazīt autora personības veidošanos, viņa uzskatu attīstību, ir iespējams radīt priekšstatu, kā mākslinieka būtība izpaužas viņa darbos (Rudzītis 2000: 61).

Viens no galvenajiem uzdevumiem nākamajās stundās darbā ar Z. Mauriņas esejām, bija aktualizēt Z. Mauriņas esejās ietvertās vispārcilvēciskās un kultūras vērtības – audzināt kultūras cilvēku un izprast tā būtību saistībā ar vispārcilvēciskajām vērtībām, kas raksturīgas ikvienai tautai, tās indivīdam neatkarīgi no nacionālās un reliģiskās piederības.

Eseja ir pateicīgs žanrs, lai veidotu dialogu ar skolēniem, to uzrunājot katru personiski. „Eseja līdzinās labai sarunai. Eseja un saruna radusies apziņā, ka starp cilvēkiem ir un var būt tuvums.” (Mauriņa 1990: 235), tāpēc skolotāja uzdevums veidot dialogu mācību stundās šī garīgā un dvēseliskā tuvuma apzināšanai un arī apliecinājumam saskarsmes kultūrā.

Plānojot literatūras stundas par Z. Mauriņas personību un esejām, tika apskatīta un izvērtēta mācību un metodiskā literatūra Z. Mauriņas personības un daiļrades apgūvē. Tā kā mācību materiālu par Z. Mauriņas personības un eseju apgūvi nav daudz, tad diplomande pēc metodiķes Elitas Stikutes ieteikuma sagatavoja dažādus mācību materiālus – prezentāciju (2. pielikums), radošo CV (3. pielikums), atlasīja eseju fragmentus (4., 5., 6., 7. pielikums), izveidoja darba lapas – „Z. Mauriņas esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves papildītājs” fragmentu analīze” (8. pielikums), „Z. Mauriņas esejas „Pavasara dvēsele” (Friča Bārdas piemiņai) fragmentu analīze” (9. pielikums), kā arī izstrādāja prezentāciju veidošanas norādījumus un vērtēšanas kritērijus (10. pielikums) un grupu darba vērtēšanas kritērijus (11. pielikums).

Ierobežotā laika dēļ, kā arī pamatojoties uz skolēnu uztveres un lasītprasmes spējām latviešu valodā, mācību stundās tika strādāts tikai ar eseju fragmentiem. Eseju fragmentu atlases izvēli noteica mācību grāmatas „Latviešu literatūra 12. klasei mazākumtautību skolās” (Kubuliņa, Pāvuliņa 1999) ievietotie fragmenti no esejām par M. Montēnu un F. Bārdi, kā arī „Baltās drānas – latvieša pasaules uzskats”, kas ir saprotami uztverami izmēģinājumdarbības iesaistītās 10. klases skolēniem, jo eseju fragmentos ietverts arī nepazīstamo vārdu skaidrojums latviešu valodā. Savukārt eseju fragmentus no krājuma „Sirds mozaīka” diplomande atlasīja pēc saviem ieskatiem, kā arī balstoties uz skolēnu izpēti. Eseju krājuma fragmentus sagrupēja sešās grupās: „Par prieku caur ciešanām”, „Par labvēlību un kulturālu cilvēku”, „Par mīlestību”, „Draudzības prieks”, „Dāvināšanas prieks”, „Par vēstulēm”. Sešās grupās eseju fragmenti tika sadalīti tāpēc, ka darbs ar šiem fragmentiem tika plānots grupu darbā, kopskaitā sešām, katrā grupā pa četriem skolēniem. Izvēlēto fragmentu atlasī diplomande pamato ar to, ka atlasīti izmēģinājumdarbībā iesaistītajiem skolēniem vieglāk

uztveramie un saprotamie fragmenti, jo skolēniem latviešu valoda nav dzimtā valoda. Diplomande balstījies arī uz skolēnu anketēšanas rezultātiem par vērtību izpratni – vairāki skolēni kā svarīgākās vērtības ir minējuši draudzību, mīlestību, prieku. Vēstuļu un dāvināšanas prieks izraudzīts tāpēc, lai parādītu skolēniem, ko Z. Mauriņas izpratnē nozīmē savstarpējā saskarsmē dāvināt un saņemt garīgās dāvanas, rosināt skolēnus padomāt par šo tēmu nozīmīgumu mūsdienās, kad reti kurš vairs raksta vēstules, bet sūta e-pastus, īsziņas un par galveno sazināšanās līdzekli kļuvis mobilais telefons. Tāpēc svarīgi rosināt izprast dāvināšanas, vēstuļu rakstīšanas un saņemšanas prieka nozīmi kā kultūras cilvēka būtību. Pēc diplomandes domām, šāds eseju tematu formulējums rada skolēniem priekšstatu par cilvēciskām vērtībām saskarsmē un darbā ar tekstu atliek to pierādīt.

Būtiska ir darba formu un mācību metožu izvēle, kas aktivizētu skolēnus individuālajam, pāru un grupu, radošajam darbam, radītu interesi par literatūru, rosinātu vēlmi veidot savu jūtu pasauli, apliecināt cilvēcīgo savstarpējā saskarsmē, padziļinātu savas zināšanas literatūrā un bagātinātu valodu, kā arī prastu izteikt un aizstāvēt savu viedokli. Mūsdienu izglītības vides un mācību aktualitāte ir rosināt domāt, sadarboties, pētīt pašiem u. tml. Tāpēc izmantotās metodes un metodiskie paņēmieni ir tādi, kas vērsti uz radošu sadarbību, skolēnu radošo un emocionālo spēju attīstīšanu (Rudzītis 2000: 89). Tika ņemti vērā arī skolēnu anketēšanas (1. pielikums) rezultāti. Skolēni bija norādījuši, ka literatūras stundās viņiem piemērotākās darba metodes būtu darbs ar tekstu, diskusija (problēmdialogs), uzdevumu pildīšana (darba lapas), skolotājas stāstījums.

J. Rudzītis uzsver, ka jābūt īpašām ar literatūras kā vārda mākslas saskaņotām mācību metodēm, kas saistās ar daudzveidīgu uzdevumu veikšanu. J. Rudzīša vērtējumā, lai realizētu literatūras kā vārda mākslas apguvi tiek atzīti tādi sadarbības veidi jeb mācību metodes kā daiļdarbu fragmentu lasīšana, asociāciju ierosināšana, izlasītā komentēšana, esejiska apcere (pārdomu darbs), pārrunas un daiļdarba analīze, jaunrades darbu prezentācija, u. c. (Rudzītis 2000: 64-65). Minētās metodes un metodiskos paņēmienus arī diplomande izraudzījies Z. Mauriņas personībai un eseju apguvei plānotajās stundās.

Tematiskais plānojums Zentas Mauriņas personības un eseju apguvē literatūras stundās 10.klasē mazākumtautību skolā

Stundas temats	Stundas mērķi un uzdevumi	Darba organizācijas formas (DOF) un metodes	Galvenās mācībsituācijas stundā
<p>1.,2. stunda</p> <p>Z. Mauriņa - spēcīga un savdabīga personība pasaules un latviešu kultūrā.</p>	<p>1. Palīdzēt iepazīt Z. Mauriņas personības savdabību un dzīves gājumu.</p> <p>2. Veicināt izpratni par Z. Mauriņas personības nozīmi pasaules un latviešu kultūrā.</p> <p>3. Pilnveidot skolēnu prezentācijas prasmes un rosināt skolēnus radošai darbībai.</p>	<p><u>DOF:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Frontālais darbs. 2. Individuālais darbs. 3. Pāru darbs. <p><u>Mācību metodes un metodiskie paņēmieni:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Problēmdialogs. 2. Atziņu lasīšana ar intonācijas izjūtu. 3. Izlasītā komentēšana. 4. Prezentācijas par Z. Mauriņas personību un dzīvi. 5. Skolotājas stāstījums. 6. Radošā CV veidošana. 	<p><u>Ierosināšana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja piedāvā skolēniem iepazīties ar Z. Mauriņas atziņām par vispārcilvēciskām vērtībām un kultūru. Atziņas ir sagatavotas īpašā domu un atziņu lādītē. • Katrs skolēns izvelk savu atziņu. Skolotāja aicina skolēnus atziņas skaļi nolasīt un izteikt savas domas par atziņās ietverto un ko pēc iepazīšanās var pateikt par autores personību. • Izlasītās atziņas skolēni tiek aicināti ielīmēt pierakstos. • Skolotājas ievadvārdi par Z. Mauriņu. <p><u>Apjēgšana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolēni mājās pēc skolotājas norādījumiem un jautājumiem ir sagatavojuši prezentācijas par Z. Mauriņas dzīves posmiem. • Skolēni, klausoties klasesbiedru prezentācijās, pieraksta svarīgākos rakstnieces dzīves datus un faktus radošajā CV. • Skolēni prezentē savus sagatavotos darbus. Nozīmīgākie dzīves posmi Z. Mauriņas dzīvē: <ol style="list-style-type: none"> 1. Dzimšanas vieta un bērnība – Lejasciems un Grobiņa. 2. Skolas gaitas Liepājas Krievu ģimnāzijā. 3. Studiju gadi Rīgā LU Filoloģijas un filozofijas fakultātē. 4. Studijas Heidelbergas universitātē. 5. Darbs Rīgas Skolotāju institūtā un Latvijas Tautas universitātes Mūrmuižas nodaļā. 6. Iepazīšanās ar Konstantīnu Raudivi un doktora grāda iegūšana. 7. Emigrācija uz Vāciju 1944. gadā. Trimdas periods Zviedrijā, Upsalā (1946 – 1965). 8. Dzīve Vācijas pilsētiņā Bādkrocingenā (1965 – 1978) un dzīves

			<p>nogale Bāzelē, Šveicē.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja papildina ar informāciju katra skolēna sagatavoto darbu, vēršot uzmanību uz nozīmīgiem dzīves notikumiem, ko skolēni, gatavojot savus darbus, nav pamanījuši. • Skolotāja demonstrē prezentāciju un stāsta par būtiskām iezīmēm Z. Mauriņas daiļradē. <p><u>Refleksija</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja izdala skolēniem Z. Mauriņas „10 garīgās higiēnas baušļus”, kurus aicina ielīmēt pierakstos, kā turpmāko <i>ceļa maizi</i> dzīvē un vēlējuma moto. • Skolotāja aicina skolēnus izlasīt baušļus un pastāstīt, kurš no baušļiem, viņuprāt, ir pats svarīgākais. Skolēnu pārdomas. • Skolotāja uzdod skolēniem mājas darbu – iepazīties ar Z. Mauriņas esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves piepildītājs” fragmentiem, veikt uzdevumus darba lapā par eseju. • Skolotāja pastāsta, ka M. Montēns ir Z. Mauriņas skolotājs esejas žanrā, kā arī šī žanra iedibinātājs, kultūras personība, kuru būtu interesanti aplūkot Z. Mauriņas vērtējumā.
<p>3., 4. stunda</p> <p>Personība kā kultūras vērtība. Kultūra kā vispārcilvēciska vērtība.</p> <p>„<i>Vispasaules un latviešu kultūras mijiedarbība ir mans mērķis.</i>” (Z. Mauriņa)</p>	<p>1. Rosināt apgūt Z. Mauriņas esejas un esejistiskā vēstījuma savdabību pasaules un latviešu rakstnieku personības un daiļrades vērtējumā.</p> <p>2. Rosināt saskatīt Z. Mauriņas esejistiskā vēstījuma īpatnības F. Bārdas personības un daiļrades vērtējumā –</p>	<p><u>DOF:</u></p> <p>1. Frontālais darbs. 2. Individuālais darbs.</p> <p><u>Mācību metodes un metodiskie paņēmieni:</u></p> <p>1. Asociāciju veidošana. 2. Problēmdialogs. 3. Skolotājas stāstījums un prezentācija. 4. Esejas „Pavasara dvēsele” fragmentu</p>	<p><u>Ierosināšana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja, sasaistot ar iepriekšējo stundas materiālu, aicina 2-3min padomāt un pierakstos uzrakstīt vārdus, asociācijas, rakstura īpašības, kas saistāmas ar Z. Mauriņas personību (<i>spīts, uzdrīkstēšanās, baltā krāsa, garīgums, intelīgenca, gudrība, kultūra, humānisms, tolerance...</i>) • Skolotāja atgādina par iepriekšējā stundā uzdoto mājas darbu – Z. Mauriņas eseju par Montēnu, akcentējot, ka šajā stundā skolēni iepazīsies ar vēl citām personībām, par kurām ir rakstījusi Z. Mauriņa, kā arī lasīs esejas par F. Bārdas fragmentus. • Skolotāja rosina skolēnus aktualizēt savas zināšanas par esejas žanru. • Vārdu spēle: „eseja – seja – eja – ja – a”. <p><u>Apjēgšana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotājas stāstījums par Z. Mauriņu kā esejas žanra iedibinātāju latviešu

	<p>esejā „Pavasara dvēsele”.</p> <p>3. Rosināt skolēnus izzināt un apjaust radošām personībām un viņu daiļradei raksturīgo, atšķirīgo un savdabīgo.</p>	<p>lasīšana un analīze darba lapās.</p> <p>5. Izlasītā analīze un komentēšana.</p>	<p>literatūrā, un viņas esejām kā vispārcilvēcisku vērtību aktualizējošām un kultūrdialoga veicinātājām.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja demonstrē prezentāciju (vizuālu materiālu) par latviešu un pasaules kultūras personībām, par kurām ir rakstījusi Z. Mauriņa. • Darbs ar esejas tekstu – „Pavasara dvēsele (Friča Bārdas piemiņai)”, lai vieglāk būtu analizēt eseju un rosinātu skolēnus problēmdialogam, tiek izdalītas skolotājas sagatavotas darba lapas. <p><u>Refleksija</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Secinājumi, pārrunas par esejā lasīto. • Mājas darbs – vizualizēt esejas fragmentus par F. Bārdu – tēma pavasaris.
<p>5. stunda</p> <p>Z. Mauriņas eseja „Baltās drānas – latviešu pasaules uzskats” – latviešu kultūras un mentalitātes atspoguļotāja.</p>	<p>1. Rosināt iepazīt latviešu tautas mentalitāti un vērtības Z. Mauriņas skatījumā.</p> <p>2. Rosināt skolēnus salīdzināt esejā aktualizētās vērtības ar citām tautām, saskatīt kopīgo un atšķirīgo.</p> <p>3. Pilnveidot īsā raksta veidošanas prasmes.</p>	<p><u>DOF:</u></p> <p>1. Frontālais darbs.</p> <p>2. Individuāls darbs.</p> <p><u>Mācību metodes un metodiskie paņēmieni:</u></p> <p>1. Skolotājas stāstījums.</p> <p>2. Esejas fragmentu lasīšana un analīze.</p> <p>3. Atziņu izrakstīšana no esejas.</p> <p>4. Problēmdialogs.</p> <p>5. Domu karte.</p> <p>6. Īsais raksts.</p>	<p><u>Ierosināšana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja aicina skolēnus padomāt par vērtībām, īpašībām, krāsām – kopskaitā septiņām, kuras viņi saistītu ar latviešu tautu un kultūru. Skolotāja rosina skolēnus uzrakstīt savas domas uz līmlapiņām, kas izdalītas katram skolēnam. • Skolotāja pastāsta, ka skolēni iepazīsies ar Z. Mauriņas eseju par latviešu pasaules uzskatu, vērtībām un īpašībām, tāpēc interesanti būtu salīdzināt skolēnu domas ar autores domām. • Skolēnu uzrakstītās līmlapiņas tiek pielīmētas uz plakāta, kurš sadalīts divās daļās: latvietis – 21. gadsimta cittautiešu vērtējumā un Z. Mauriņas vērtējumā. Skolēni pielīmē lapiņas sadaļā: latvietis – 21. gadsimta cittautieša vērtējumā. <p><u>Apjēgšana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Darbs ar esejas tekstu. Teksta lasīšana skaļi klasē. • Atziņu izrakstīšana no esejas. • Skolēni pielīmē uz plakāta līmlapiņas ar Z. Mauriņas atziņām par latviešu rakstura īpašībām, vērtībām. • Problēmdialogs - kas mūsdienās ir mainījies latviešu vērtību sistēmā. Vai esejā ietvertais ir aktuāls mūsdienu latvietim? Kopīgā un atšķirīgā meklēšana. Diskusija.

			<ul style="list-style-type: none"> • Domu kartes veidošana par cittautu pasaules uzskatu. • Problēmdialogs, kas kopīgs un atšķirīgs latviešu un krievu tautas pasaules uzskatā. <p><u>Refleksija</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Īsā raksts - raksturīgais krievu pasaules uzskatam, salīdzinājumā ar latviešu pasaules uzskatu. • Pārrunas pēc īsa raksta.
<p>6., 7. stunda</p> <p>Ētisko vērtību aktualizācija saskarsmes kultūrā Z. Mauriņas eseju krājumā „Sirds mozaīka”</p>	<p>1. Pilnveidot skolēnu prasmes darbā ar esejas tekstu.</p> <p>2. Ieinteresēt un aktivizēt skolēnus radošam darbam.</p> <p>3. Rosināt apzināt ētisko vērtību – prieka, draudzības, mīlestības, laipnības, kultūras un savstarpējo attiecību pilnveidošanas aktualitāti saskarsmē ar līdzcilvēkiem.</p>	<p><u>DOF:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Frontālais darbs. 2. Individuāls darbs. 3. Grupu darbs. <p><u>Mācību metodes un metodiskie paņēmieni:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Darbs ar esejas fragmentu tekstu no krājuma „Sirds mozaīka”. 2. Intervijas rakstīšana un lomu spēle. 3. Mozaīkas veidošana. 4. Grupu darba prezentēšana. 5. Esejas rakstīšana. 	<p><u>Ierosināšana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja sadala skolēnus grupās izlozējot. Skolotājas ievadvārdi par grupu darba uzdevumiem un nosacījumiem, amatu sadalīšana grupā. <p><u>Apjēgšana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Darbs ar eseju fragmentiem no krājuma „Sirds mozaīka” (esejas par ciešanām un prieku). Katram skolēnam ir sava lapa ar esejas fragmentiem: „Par prieku caur ciešanām”, „Par labvēlību un kulturālu cilvēku”, „Par mīlestību”, „Draudzības prieks”, „Dāvināšanas prieks”, „Par vēstulēm”. • Sešas skolēnu grupas, katrai grupai jāizveido intervija un Z. Mauriņas „sirds mozaīka”, balstoties uz Z. Mauriņas pārdomām un atziņām, kas izlasāmas katrai grupai izdalītajos eseju fragmentos. • Grupā četri skolēni. Divi skolēni veido interviju, divi skolēni veido vizuālo noformējumu – Z. Mauriņas „sirds mozaīku”. • Visu grupu darba prezentācija. Intervijas izspēle – skolēns x (intervētājs) intervē skolēnu y (Zenta Mauriņa). Z. Mauriņas „sirds mozaīkas” prezentācija. • Skolotājas vērtējums par grupu darbu. <p><u>Refleksija</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Secinājumi un pārdomas par Z. Mauriņas personību un esejām. • Mājas darbs – uzrakstīt eseju „Mans guvums no Z. Mauriņas esejām.”

4. ZENTAS MAURIŅAS PERSONĪBAI UN ESEJĀM VELTĪTO STUNDU NORISE

1., 2. stundas temats: Z. Mauriņa – spēcīga un savdabīga personība pasaules un latviešu kultūrā.

Stundas mērķi:

1. Palīdzēt iepazīt Z. Mauriņas personības savdabību un dzīves gājumu.
2. Veicināt izpratni par Z. Mauriņas personības nozīmi pasaules un latviešu kultūrā.
3. Pilnveidot skolēnu prezentācijas prasmes un rosināt skolēnus radošai darbībai.

Stundu norise

Skolēnus plānotajam darbam stundā mobilizē un aktivizē temata vizuālā prezentācija (2. pielikums) uz interaktīvās tāfeles (stundas temats un Z. Mauriņas fotogrāfija).

Skolotāja sasveicinās ar klasi un aicina pievērst uzmanību interaktīvajai tāfelei, kurā norādīts stundas temats, un iepazīstina ar stundas mērķiem. Skolotāja pastāsta, ka šajā stundā skolēni iepazīsies ar izcilu un spēcīgu personību Latvijas, Eiropas un pasaules kultūrā, ar traģisku dzīvi un savdabīgu daiļradi. Skolotāja akcentē, ka daži skolēniem ir jau priekšstats par Z. Mauriņas personību, jo mājās sagatavojuši prezentācijas par kādu no Z. Mauriņas dzīves posmiem.

Pirms iepazīšanās tuvāk ar Z. Mauriņas personību skolotāja izdala katram skolēnam kādu no Z. Mauriņas atziņām un aicina pastāstīt, ko viņi saprot ar konkrēto atziņu, kā arī secina, ko no izlasītā var pateikt par rakstnieces personības iezīmēm. Lai radītu skolēniem emocionālu un estētisku pārdzīvojumu, kā arī rosinātu interesi par Z. Mauriņas personību, atziņas ir sagatavotas īpašā domu un atziņu lādītē un estētiski noformētas (12. pielikums). Skolēni ir nedaudz pārsteigti, ieraugot skolotājas rokās lādīti, un ar interesi sien vaļā izlozēto atziņu. Skolotāja aicina skolēnus nolasīt skaļi savu atziņu klasesbiedriem un izteikt savas domas par atziņā ietverto. Tā kā latviešu valoda nav skolēnu dzimtā valoda, skolotāja dod skolēniem 1 - 2 minūtes laika pārdomām par atziņā ietverto domu un sagatavoties izlasītā komentēšanai. Skolotāja rosina skolēnus atbildēt, taču klasē jūtama nedrošība, un skolēni kautrējas atbildēt, tāpēc skolotāja uzdevumu veic pirmā, izvelkot no atziņu lādītes savu atziņu un nolasot to: „Neģēļi ir tie, kas kalpo Dievam un idejai, pāri darīdami cilvēkam. Vēl lielāki neģēļi ir tie, kas kalpo mantai un mājai, aizmirdami, ka vienīgais, kam var kalpot, ir cilvēks.” (Mauriņa 2001: 36) Arī metodiķis J. Rudzītis uzskata, lai veiksmīgi ierosinātu skolēnus rakstnieka daiļrades apgūvē, skolotājam ieteicams klasē tēlaini pastāstīt, kā viņš pats uztver

konkrētu rakstnieka darbu, ko sev nozīmīgu tajā atradis (Rudzītis 2000: 60). Skolotāja skaidro, ka pēc izlasītā var secināt – Z. Mauriņa ir humāniste, kas par augstāko vērtību izvirzījusi cilvēku. Z. Mauriņai cilvēks un cilvēku savstarpējās attiecības ir svarīgākas par mantiskām vērtībām vai aklu sekošana un kalpošanu kādām idejām – gan reliģiskām, gan ideoloģiskām. Cilvēkus, kas to dara, Z. Mauriņa nosauc par „negēļiem” – neliešiem. Skolotāja uzsver, ka līdzīgas atziņas var sastapt arī Bībelē, un rosina skolēnus apdomāties, ka patiešām nav nekā svarīgāka par cilvēku, ka reizēm mēs maznozīmīgākām lietām piešķiram pārāk lielu nozīmi.

Tālāk skolotāja aicina komentēt savu atziņu kādam no skolēniem un palūdz atbildēt kādu no skolniecēm, kurai ir šāda atziņa: „Jo augstāk kāds stāv, jo tīrākai jābūt tā dzīvei.” (Mauriņa 2001: 96) „*Es to saprotu tā, jo lielāks, slavenāks cilvēks tu esi, jo tev jābūt paraugam citiem cilvēkiem.*” Skolotāja turpina domu, skaidrojot – jo augstāku stāvokli sabiedrībā ieņem kāds cilvēks, jo viņa dzīve ir redzama visiem kā uz delnas, tā ir kā paraugs citiem, tāpēc šā cilvēka dzīvei jābūt tīrai, bez melniem plankumiem un sliktas biogrāfijas. Kādam skolniekam ir šāda atziņa: „Draudzība ir dāvana, ko cilvēks saņem neatkarīgi no nopelniem un grēkiem.” (Mauriņa 2006: 17) „*Es piekrītu, ka draudzība ir ļoti laba lieta dzīvē, tā ir kā dāvana. Man draugi ir ļoti svarīgi dzīvē.*” Skolotāja papildina skolēna teikto – no šīs atziņas var secināt, ka Z. Mauriņai draudzība ir bijusi viena no svarīgākajām vērtībām dzīvē. Kādam skolniecei ir šāda atziņa: „Jo tev kāds tuvāks, jo nāvīgāk viņš tevi var ievainot.” (Mauriņa 2000: 84) „*Jā, tā ir, mūs ievaino un nodara sāpes mums tuvie cilvēki, tas ir briesmīgāk nekā, ja to dara citi.*” Daži skolēni izsaka viedokli, kuras no atziņām viņiem ir sprotamākas, tuvākas un kuras aktuālākas šodienas sabiedrībā.

Tā kā visi skolēni vēl nejūtas droši un īpaši nevēlas izteikties, tad skolotāja mudina atziņas ielīmēt pierakstos, lai pēc tam katrs savu atziņu varētu izmantot kādā pārdomu vai radošā darbā turpmākās literatūras stundās. Skolotāja ir apmierināta ar skolēnu atbildēm un secina, ka vairāki skolēni izpratuši Z. Mauriņas atziņas ietverto dzīves patiesību.

Skolotāja turpina stundu ar skolēniem, kuri mājās pēc skolotājas norādījumiem un jautājumiem sagatavojuši prezentācijas par kādu no Z. Mauriņas dzīves posmiem. Pēc metodiķes E. Stikutes ieteikuma skolotāja pirms Z. Mauriņas personības un eseju apguvei plānotajām stundām piedāvāja skolēniem sagatavot prezentācijas par rakstnieces dzīves posmiem, izmantojot internetā pieejamo informāciju un avotus. Skolēni prezentāciju sagatavošanā izmantoja arī I. Sokolovas grāmatu „Zenta Mauriņa un viņas mīļie, tuvie...” (Sokolova 1995). Pirms tam skolēni tika iepazīstināti ar prezentācijas sagatavošanas norādījumiem un vērtēšanas kritērijiem (10. pielikums). Ne visi skolēni vēlējās gatavot prezentācijas, tāpēc prezentācijas sagatavoja tikai astoņi skolēni, divi skolēni to sagatavoja

pārī. Balstoties uz skolēnu skaitu, kuri piekrituši gatavot prezentācijas, skolotāja svarīgākos Z. Mauriņas dzīves posmus sadalīja astoņās tēmās: Dzimšanas vieta un bērnība – Lejasciems un Grobiņa, skolas gaitas Liepājas Krievu ģimnāzijā, studiju gadi Rīgā LU Filoloģijas un filozofijas fakultātē, studijas Heidelbergas universitātē, darbs Rīgas Skolotāju institūtā un Latvijas Tautas universitātes Mūrmuižas nodaļā, iepazīšanās ar Konstantīnu Raudivi un doktora grāda iegūšana, emigrācija uz Vāciju 1944. gadā. Trimdas periods Zviedrijā, Upsalā (1946 – 1965), dzīve Vācijas pilsētiņā Bādkrocingenā (1965 – 1978) un dzīves nogale Bāzelē, Šveicē.

Pārējie skolēni tiek aicināti uzmanīgi klausīties klasesbiedru sagatavotās prezentācijas (13. pielikums), lai varētu aizpildīt Z. Mauriņas radošo CV (3. pielikums), kuru skolotāja izdala katram skolēnam, paskaidrojot, ka šis CV pildāms divu mācību stundu garumā, klausoties un gūstot sev nozīmīgas atziņas par Z. Mauriņas dzīvi.

Klasesbiedri ar interesi aplūko piedāvāto uzdevumu un ir gatavi klausīties pirmā skolēna sagatavoto prezentāciju par Z. Mauriņas dzimšanas vietu un bērnību Lejasciemā un Grobiņas doktorātā. Pārējie skolēni klausās un ieraksta informāciju radošajā CV. Skolotāja paslavē skolēnu par darbu un papildina prezentāciju ar savu stāstījumu, akcentējot interesantus faktus, kurus skolēns nebija atradis, īpaši emocionāli pievēršoties Z. Mauriņas dzīves lielākajai traģēdijai – piecu gadu vecumā kļūstot uz mūžu paralizētai un invalīdei. Skolotāja akcentē, ka turpmāk Z. Mauriņa staigās tikai sapņos un visu mūžu cīnīsies, lai gars uzvarētu miesu, citējot Z. Mauriņas bērnības atmiņas – cik patīkami kutējušas pēdas, skrienot pa zāli, kā arī tos pārdzīvojumus, cik smagi rakstniecei bērnībā bijis apzināties, ka nekad nespēs staigāt. Stāstījums ir emocionāls, un skolēni klausās ar interesi. Skolotāja pavaicā, vai skolēni sapratuši visu, un, saņemot apstiprinošu atbildi, skolotāja aicina nākamo prezentācijas autoru stāstīt par Z. Mauriņas skolas gaitām Liepājas Krievu sieviešu ģimnāzijā.

Pēc šī stāstījuma skolotāja uzsver Z. Mauriņas saikni ar krievu literatūru, minot, ka šajā posmā rakstnieci sajūsmina Tolstoja un Turgeņeva varoņi, kā arī sākas viņas mūža mīlestība pret rakstnieku F. Dostojevski, kas ietekmē gan rakstnieces personību, gan turpmāko daiļradi. Kamēr skolēni veic ierakstus CV, skolotāja aicina nākamo skolēnu pastāstīt par Z. Mauriņas studiju gadiem Rīgā LU Filoloģijas un filozofijas fakultātē. Tā kā skolēns savā prezentācijā minējis salīdzinoši maz informācijas, tad pie šī Z. Mauriņas dzīves posma skolotāja pakavējas ilgāk, pastāstot par Z. Mauriņas grūtajiem sadzīves apstākļiem Rīgā, par iegūtajiem domubiedriem un draugiem, par viņas zinātniskajām interesēm, un aicina iepazīties ar nākamo īso, bet spilgto posmu rakstnieces dzīvē – studiju gadu Heidelbergas universitātē, par kuru prezentāciju sagatavojis nākamais skolēns. Skolēna stāstījums noslēdz pirmo stundu par Z. Mauriņas personību un dzīves gājumu.

Otrajā stundā skolotāja aicina skolnieci x pastāstīt par Z. Mauriņas darbu Rīgas Skolotāju institūtā un Latvijas Tautas universitātes Mūrmuižas nodaļā. Tiek uzsvērts, ka Z. Mauriņa devusies uz Mūrmuižu bez atalgojuma, akcentē tās siltās savstarpējās attiecības ar lekciju klausītājiem. Nākamā skolniece turpina prezentāciju par iepazīšanos ar Konstantīnu Raudivi un doktora grāda iegūšanu. Skolotāja papildina skolnieces sagatavotu informāciju, pastāstot, ka K. Raudive Z. Mauriņas dēļ pametis sievu un divus bērnus, tāpēc tā laika sabiedrība ar neizpratni lūkojusies uz viņu savstarpējām attiecībām, kā arī skolotāja pastāsta par K. Raudives neuzticību Z. Mauriņai. Lai rosinātu sarunu, skolotāja uzdod klasē jautājumus, kas varētu būt saistījis K. Raudivi pie Z. Mauriņas, kāpēc K. Raudive Z. Mauriņai bijis neuzticīgs. Kāds no skolēniem atbild: „*Konstantīnu Raudivi saistīja Zentas Mauriņas personība un gudrība.*”; „*Viņa daudz zināja, bija bagāta personība, tā bija garīga mīlestība.*”; „*Konstantīns Raudive viņu krāpa tāpēc, ka Zenta Mauriņa savas slimības dēļ nespēja sniegt to vīrietim, kas tam vajadzīgs.*” Klasē izskan vairāki viedokļi, un daži skolēni nosoda nodevību mīlestībā. Skolotāja ieskicē problēmu, cik grūti ir samierināties, ka mīļotais cilvēks krāpj un ir neuzticīgs, cik smagi Z. Mauriņai bijis dzīvot ar apziņu, ka nekad viņa nebūs pilnvērtīga sieviete, kura spētu dāvēt arī bērnus, uzsverot Z. Mauriņas domu, ka visgrūtāk ir dot mīļotajam cilvēkam absolūtu brīvību. Skolotāja vaicā skolēniem, vai viņi spētu samierināties, ka mīļotais cilvēks ir neuzticīgs; skolēni atbild, ka tas ir ļoti grūti un smagi.

Tālāk skolotāja mudina iepazīties ar nākamo posmu – Otrā pasaules kara laiku – Z. Mauriņas dzīvē. Par šo posmu skolotāja pastāsta pati, ieskicējot arī vēsturisko situāciju Latvijas teritorijā – padomju okupācija un nacistiskās Vācijas okupācijas periods, kā tas skāra rakstnieci un viņas mīļoto dzīvesbiedru. Īsi pastāstot, skolotāja mudina nākamos skolēnus – divus puīšus, kuri ir sagatavojuši prezentāciju pārī par Z. Mauriņas emigrāciju uz Vāciju 1944. gadā un trimdas periodu Zviedrijā, Upsalā no 1946. gada līdz pat 1965. gadam. Šie skolēni ir mazliet nobijušies, jo viņiem ir grūtības ar latviešu valodu, kā arī izlasīt prezentācijā rakstīto pareizi, tāpēc daži klasesbiedri iesmejas, taču skolotāja uzslavē atbildētājus par sagatavoto darbu, drosmi un vēlmi izlasīt, cik vien labi var. Prezentāciju ciklu noslēdz pēdējais dzīves posms – dzīve Vācijas pilsētiņā Bādkrocingenā (1965 – 1978) un dzīves nogale Bāzelē, Šveicē, kuru sagatavojusi kāda skolniece. Prezentācija ir salīdzinoši īsa, tāpēc skolotāja papildina skolnieces lasījumu ar savu stāstījumu.

Lielākoties skolēni savas prezentācijas lasīja, dažiem bija grūtības ar teksta nolasīšanu un prezentācijā ietvertās informācijas izpratni. Skolēniem nepieciešams pilnveidot runas un prezentācijas prasmes, mājās iemācoties pastāstīt par prezentācijas tēmu, bet prezentācijā iekļaujot tikai atslēgas vārdus.

Pēc visu skolēnu darbu prezentēšanas, skolēni tiek rosināti veikt ierakstus Z. Mauriņas radošajā CV. Skolotāja ar jautājumu palīdzību noskaidro, vai skolēni visu ir sapratuši par rakstnieci. Vairums kautrējas izteikties, jo latviešu valodā grūti formulēt savas domas, taču galvenos akcentus tie ir sapratuši: „*Zenta Mauriņa bija ļoti talantīga sieviete, gudra un stipra.*”; „*Viņa daudz mācījās, bija pazīstama ar slaveniem cilvēkiem.*”; „*Viņai bija problēmas ar veselību, viņa bija ļoti slima*”; „*Viņa bija gudra, vadīja daudz lekciju, par kurām neviens nedeva algu, arī ļoti stipra*”. Viens no skolēniem izsaka savu viedokli krievu valodā, un viņa skaidrojums jau ir saturīgāks, dziļāks, tas nozīmē, ka skolēniem izteikties traucē tikai nepietiekamās latviešu valodas zināšanas. Skolotāja pateicas skolēniem par atbildēm, paslavē skolēnus un vēlas vēl akcentēt dažas būtiskas iezīmes informācijā par Z. Mauriņu, demonstrējot savu prezentāciju (2. pielikums).

Stundas beigās skolotāja izdala skolēniem Z. Mauriņas „10 garīgās higiēnas baušļus” (14. pielikums) (Mauriņa 2006: 5, 6), kurus skolotāja izdrukājusi un noformējusi uz krāsainām lapām. Skolotāja aicina ielīmēt baušļus pierakstos kā turpmāko „ceļa maizi” dzīvē un novēlējumu. Skolēni tiek aicināti izlasīt baušļus un pastāstīt, kurš no tiem, viņuprāt, ir pats svarīgākais. Lielākajai klases daļai pats tuvākais bija 10. bauslis: „Dzīvo tā, it kā katra diena būtu pirmā un pēdējā.” Kāda skolniece skaidro: „*Šis bauslis man patīk vislabāk, jo jādzīvo un jāpriecājas. Mēs nezinām, kad mēs nomirsim. Vajag priecāties par dzīvi, tikai nedaudzi cilvēki to var saprast.*”; „*Jādzīvo ar prieku, izmantojot visu savu enerģiju.*” Vēl tika nosaukts 2. bauslis: „Nav jābeidz brīnīties”. Skolniece skaidro: „*Dzīvē ir daudz lietu, par kurām var brīnīties. Pasaule ir liela un dažāda, ir tik daudz veidu, kā attīstīties un dzīvot.*”, 8. bausli: „*Nevis šaubīties un vilcināties, bet rīkoties un iedrīkstēties*” kāds skolnieks skaidro šādi: „*Vajag visu laiku attīstīties, mācīties, mīlēt cilvēkus un dzīvot tā, lai vecāki ar tevi lepotos.*” 5. bausli – „*Nesaisties ar cilvēku, ja nevari panest viņa kļūdas*” kāds skolnieks skaidro: „*Tas nozīmē, ka nevajag sazināties ar tiem cilvēkiem, kuri tev tikai traucē vai arī viņi izdarīja kādu nenozīmīgu kļūdu, un tu nevari to izturēt. Visiem cilvēks ir kāds draugs, kurš izdara kļūdas, ja tās kļūdas tev traucē, tad jāpadomā, ka varbūt nevajag vispār draudzēties.*” Kāda skolniece piebilst, ka viņai vislabāk patīk 4. bauslis: „*Negaidi no ābeles čiekurus un no egles ābolus*”, diezgan precīzi uztverot Z. Mauriņas domu: „*Mēs nevaram gaidīt no cilvēkiem kaut ko tādu, ko viņi nevar mums dot.*”

Skolotāja pateicas par skolēnu atbildēm, mudina pabeigt ierakstus radošajā CV un pastāsta, ka nākamajās stundās skolēni iepazīsies tuvāk ar Z. Mauriņas esejām, uzzinās, kas tām raksturīgs, tāpēc, lai sagatavotos nākamajām stundām, skolotāja uzdod skolēniem mājas darbu – iepazīties ar Z. Mauriņas esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves

piepildītājs” fragmentiem, veikt uzdevumus darba lapā par esejā ietvertajām atziņām un M. Montēņa ietekmi Z. Mauriņas daiļradē (8. pielikums).

Skolotāja atvadās no skolēniem, pasakot paldies par darbu stundā un novēlot jauku atlikušo dienu. Skolēni nodod radošos CV.

Secinājumi par stundu norisi:

- Izmantojot Z. Mauriņas atziņas, kuras bija estētiski noformētas un ievietotas skaistā atziņu lādītē, labi izdevās stundu ierosināšanas daļa, raisot skolēnos interesi un motivējot Z. Mauriņas personības iepazīšanai.
- Rosinot skolēnus izteikt savas domas par atziņām, pozitīvi vērtējama skolotājas attieksme, iesaistīšanās sarunā, iedrošinot skolēnus, tika lasītas sev tuvās atziņas. Tas lika justies skolēniem mazliet brīvāk, kā arī radīja lielāku sapratni, kas no viņiem tiek prasīts, kādā veidā skolotāja vēlētos, lai viņi izteiktu savas domas.
- Skolotāja ar savu stāstījumu sniedza padziļinātu un izvērst ieskatu Z. Mauriņas personībā, izdevās akcentēt Z. Mauriņas personības iezīmes un rakstura īpašības, skaidrojot ar piemēriem kā tās atklājušās dažādās rakstnieces dzīves situācijās. Stāstījums varēja būt īsāks, jo vietām bija grūti uztverams gan valodas, gan pārblīvētā materiāla dēļ, kā arī tāpēc, ka stundas notika dienas otrā pusē, kad koncentrēšanās spējas ir zemākas. Taču interesi noturēja skolotājas emocionālais stāstījums.
- Skolotājas stāstījumā veiksmīgi tika izmantota saikne ar vēsturi un kulturoloģiju.
- Jāizskaidro precīzāk uzdevumu noteikumi, jādod skolēniem iespēju padomāt, sagatavoties atbildēm, nevajag atbildēt viņu vietā.
- Skolēniem jāpilnveido prezentācijas prasmes, lai prezentācijas materiālā būtu rakstīti tikai atslēgvārdi un lai tie stāstītu vairāk saviem vārdiem, mājās sagatavojot stāstījumu, tādējādi vairāk attīstot skolēnu runas un prezentācijas prasmes.
- Izdevās laba sadarbība un kontakts ar skolēniem.
- Stundas kopumā izdevušās, jo tika sasniegti izvirzītie mērķi – skolēni pilnveidoja un padziļināja priekšstatu un zināšanas par Z. Mauriņas personības iezīmēm, bija uztvēruši viņas dzīves traģiku. Par to liecina arī rūpīgi pildītie rakstnieces CV, kā arī skolēnu atbildes stundās uz uzdotajiem skolotājas jautājumiem. Daži skolēni, kuri nevarēja izteikties latviešu valodā, savā dzimtajā valodā izteica atbildes, kurās labi sapratuši autores likteni.

3., 4. stundas temats: Personība kā kultūras vērtība. Kultūra kā vispārcilvēciska vērtība. „Vispasaules un latviešu kultūras mijiedarbība ir mans mērķis.” (Z. Mauriņa)

Stundas mērķi:

1. Rosināt apgūt Z. Mauriņas esejas un esejistiskā vēstījuma savdabību pasaules un latviešu rakstnieku personības un daiļrades vērtējumā.
2. Rosināt saskatīt Z. Mauriņas esejistiskā vēstījuma īpatnības F. Bārdas personības un daiļrades vērtējumā – esejā „Pavasara dvēsele”.
3. Rosināt skolēnus izzināt un apjaust radošām personībām un viņu daiļradei raksturīgo, atšķirīgo un savdabīgo.

Stundu norise

Stundas sākumā skolotāja atgādina, ka iepriekšējās stundās skolēni ir iepazinuši Z. Mauriņas personību un dzīves gājumu, tāpēc noteikti Z. Mauriņas vārds vairs nav svešs un nepazīstams. Skolotāja, sasaistot ar iepriekšējo stundas materiālu, aicina 2-3 min atcerēties un padomāt – asociācijas, rakstura īpašības, vērtības, kas saistāmas ar Z. Mauriņas personību. Skolotāja ir pārsteigta, ka skolēni cenšas uzreiz atbildēt un nosauc tādas rakstura īpašības un vērtības kā *spītība, uzdrīkstēšanās, inteliģence, gudrība, kultūra, humānisms, garīgi stipra, laba, iedvesmojusi daudzus cilvēkus, mērķtiecīga, godīga, bagāta iekšējā pasaule*.

Skolotāja atgādina par iepriekšējā stundā uzdoto mājas darbu – Z. Mauriņas eseju par M. Montēņu, akcentējot, ka šajā stundā skolēni iepazīsies ar Z. Mauriņas esejistiskā vēstījuma īpatnībām, uzzinās, par kādām personībām vēl rakstījusi Z. Mauriņa, kā arī otrajā stundā tiek plānots darbs ar Z. Mauriņas esejas fragmentiem par dzejnieku F. Bārdu.

Skolotāja uzsver, ka skolēni, izlasot mājās uzdoto eseju, ir uzzinājuši, ka M. Montēns ir esejas žanra iedibinātājs pasaules literatūrā, kā arī Z. Mauriņas skolotājs esejas žanrā. Z. Mauriņa daudz no viņa ir mācījusies, apbrīnojusi viņu, kā arī pati iedibinājusi esejas žanru latviešu literatūrā. Skolotāja vaicā skolēniem, kas, viņuprāt, ir eseja. Skolēni mirkli padomā, kāda skolniece atbild: „*Eseja ir pārdomu darbs, tajā tiek izmantoti dažādi fakti, argumenti.*” Kāds skolnieks piebilst, ka „*eseja ir arī filozofisks darbs, kur parādās daudz domas*”. Cita skolniece turpina: „*Eseja ir laba saruna.*” Skolotāja paslavē skolēnu atbildes un papildina, ka eseja kā laba saruna un dialogs ar lasītāju arī ir Z. Mauriņai, kuras eseju par esejas dižmeistaru M. Montēņu skolēni ir iepazinuši. Tiek pārrunāts ar skolēniem mājas darbs, kas sagādājis grūtības, ko skolēni uzzinājuši. Tad mājas darbi tiek ievākti.

Skolotāja paskaidro, ka eseja ir neliels prozas darbs – apcere, kurā autors pauž savu subjektīvi emocionālo attieksmi pret apceramo parādību vai jautājumu. Tā var būt īss analītisks pārskats vai izskaidrojums par kādu tematu (Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā

vārdnīca 2011). Uz tāfeles skolotāja uzraksta vārdu „eseja” un sadala to vairākos vārdos (eseja – seja – eja – ja – a). Skolēni ir pārsteigti, ka no viena vārda latviešu valodā izveidojas tik daudz vārdu. Daži skolēni ieraksta savos pierakstos uz tāfeles redzamo.

Skolotāja pastāsta, ka Z. Mauriņai esejas ir spēcīgākais žanrs, kurā viņa darbojas, taču bez tā viņa ir rakstījusi arī romānus. Z. Mauriņas esejas lielākoties ir par dažādām pasaules un Latvijas kultūras personībām, kurās viņa neslēpj arī savu personīgo attieksmi, izlasot viņas esejas, var iepazīt arī Z. Mauriņas personību. Skolotāja izteic domu, ka būtu interesanti iepazīties ar to vēl tuvāk. Z. Mauriņas esejas ir kā tilts uz citu kultūru iepazīšanu, kā arī tilts citām kultūrām, lai iepazītu latviešu kultūru.

Lai vizualizētu un radītu priekšstatu skolēniem, cik daudz esejas un par kādām kultūras personībām Z. Mauriņa ir rakstījusi, skolotāja demonstrē savu sagatavotu prezentāciju par latviešu un pasaules kultūras personībām. Skolotāja stāstot akcentē, ka kultūras personība, kultūras cilvēks neapšaubāmi arī ir vērtība. Skolēni klausās skolotājas stāstījumu un pieraksta.

Otrajā stundā skolotāja rosina skolēnus iepazīties ar eseju par latviešu dzejnieku F. Bārdu. Skolotāja skaidro skolēniem – tā kā šobrīd ārā ir pavasaris un arī F. Bārda mīļākais gadalaiks bijis pavasaris, tad skolotāja izvēlējusies tieši šo eseju, kurai skaistu nosaukumu – „Pavasara dvēsele” – ir devusi Z. Mauriņa. Skolotāja atgādina skolēniem, ka tieši F. Bārda un viņa daiļrade bija arī Z. Mauriņas disertācijas tēma, tāpēc būtu interesanti noskaidrot, kas rakstnieci saistījis F. Bārdas personībā un daiļradē.

Skolēnemi nav zināšanu par šo dzejnieku, tāpēc skolotāja īsi pastāsta par F. Bārdas īso dzīvesgājumu un viņa daiļradei raksturīgo.

Skolotāja izdala darba lapas „Z. Mauriņas esejas „Pavasara dvēsele” (Friča Bārdas piemiņai) fragmentu analīze” (9. pielikums) un fragmentus no esejas „Pavasara dvēsele” (5. pielikums). Tā kā esejas fragments ir īss, tad skolotāja aicina katru skolēnu pie sevis klusībā izlasīt esejas tekstu, vēl nemēģinot aizpildīt darba lapu. Skolēni sāk lasīt esejas fragmentus, skolotāja seko līdzi, vai lasa tiešām visi skolēni, jo daži izrāda nevēlēšanos to darīt un sāk traucēt stundu, tāpēc skolotāja pārskata klasi un rosina skolēnus pievērsties darbam.

Kad skolēni ir izlasījuši, tiek uzdoti jautājumi, par ko bijusi eseja. Kāda skolniece atbild, ka eseja veltīta dzejniekam F. Bārdam, ka Z. Mauriņa šo dzejnieku salīdzina ar pavasara dvēseli, jo F. Bārda ļoti mīlēja pavasari. Viņa būtība bija pavasaris, pat nāvi viņš lūdza atnākt pavasarī. Kāds cits atbild, ka esejā bijis pavasarīgs noskaņojums un daudz kas cits liecinājis par pavasari. Vēl kāds min, ka Z. Mauriņas skatījumā F. Bārda ir gaišs cilvēks – kā pavasaris, viņš prot brīnīties, ir sapņotājs, viņam ir daudz pavasara tēmai veltītu dzejoļu.

Skolotāja paslavē skolēnus par atbildēm un aicina ieskatīties darba lapās. Lai skolēniem būtu vieglāk izprast tekstu un visi iesaistītos stundā, skolotāja darba lapas pirmos trīs jautājumus aicina visiem pildīt kopā, savukārt nākamos divus – patstāvīgi. Kāda no skolniecēm nolasa pirmo jautājumu, un visi kopā mēģina rast atbildes uz to. Darba lapas pirmajā jautājumā tiek vaicāts, kāds cilvēks Z. Mauriņas skatījumā ir F. Bārda, un kāpēc esejai dots šāds nosaukums. Skolēni apdomājas, kāds skolēns paceļ roku un atbild, lasot teikumus no esejas fragmenta: „Z. Mauriņas skatījumā F. Bārda ir pavasara dvēsele. Viņš vienmēr prot brīnīties, viņa dzīve ir pilna ar burvību, viss viņam ir teika, sapnis un pasaka.” Vēl tiek nosauktas šādas atbildes: „Ļoti gaišs un dzīvespriecīgs cilvēks. Viņš neredzēja dzīves īstenību, viņam viss bija teika, viss sapnis.”; „Z. Mauriņas skatījumā F. Bārdam vistuvākais ir Dievs, Dieva atklāsme dabā.”; „F. Bārda ir burvīgs cilvēks, un visi viņa tēli ir burvīgi un savādi.”; „F. Bārda ir labs cilvēks, un visi viņa tēli ir brīnišķīgi un savādi. Ir tāda noskaņa, jo parādīta cilvēka iekšējā pasaule.”; „F. Bārda ir pavasara cilvēks ar brīnumu saucošām acīm, sapņotājs, domātājs, ar dvēseli – pilnu sapņiem.”; „Arī skumjš cilvēks. Viņš bieži apdziedājis skumjas.”; „Cilvēks ar brīnumu saucošām acīm, kas no akas negrib ūdeni izsmelt, bet to zilo debess gabaliņu, kas ūdenī peldas.” Skolēni pieraksta savas atbildes. Tie, kuriem grūtības sagādā atbildes izveidošana, uzmanīgi klausās un pieraksta klasesbiedru teikto.

Tālāk kopīgi tiek pārrunāts nākamais jautājums, kā Z. Mauriņa raksturo F. Bārdas dzeju. Skolēni lasa atbildes no esejas fragmentiem, skolotāja mudina atbildes mēģināt veidot un formulēt saviem vārdiem, taču skolēniem ir grūtības. Kāds skolēns lasa: „F. Bārdas „tēli ir ļoti savdabīgi, viņš baidās no jau daudzreiz izteiktā,” un mēģina turpināt atbildi saviem vārdiem, „laikam Bārda vienmēr grib kaut ko jaunu un brīnumainu.” Cits atbild, ka F. Bārda nekad nerunā par „zelta sauli”, kā par to runājuši jau tūkstoš dzejnieku pirms viņa. Kāda skolniece atbild, ka Z. Mauriņa ir esejā rakstījusi, ka F. Bārda ir arī apdziedājis skumjas, sāpes, bet vienalga viss piepildīts ar brīnumiem un ticību. Kāda cita skolniece turpina atbildēt uz otro jautājumu, balstoties uz Z. Mauriņas esejā pausto. Skolēni ir uztvēruši pirmos divus jautājumus, viegli atrodot atbildes uz tiem esejas fragmentos.

Skolotāja aicina nolasīt nākamo jautājumu, kurā tiek vaicāts: vai piekrīti Z. Mauriņas teiktajam, ka jaunība ir „ticība brīnumam”? Ko par jaunību varētu teikt Tu? Skolēniem nepieciešams mazliet apdomāties, tad kāda no skolniecēm atbild: „Jā, es piekrītu Z. Mauriņai, ka jaunība ir ticība brīnumam. Jaunībā cilvēku nenomāc realitātes radīta vilšanās, tāpēc ir spēks ticēt un gaidīt. Jaunībā cilvēks spēj uztvert visu kā pasaku un sapni.” Vēl kāds turpina atbildot, ka, viņaprāt, jaunība ir skaistākais laiks cilvēka dzīvē, jo jaunībā ir tiesības

darīt to, ko grib, nevis to, ko vajag darīt - drīkst pastrādāt muļķības, uzsverot, ka jaunībā attaisnojums kļūdām var būt pati jaunība, bet vēlāk jādomā citi attaisnojumi.

Vairāki skolēni labprāt aktīvi iesaistās diskusijā par jaunības tēmu. Vairums skolēnu piekrīt apgalvojumam, ka jaunība ir ticība brīnumam. Tikai viens iebilst, ka daudz nevar pateikt par šo tematu, jo nezina, kā ir būt vecam. Skolotāja klausās skolēnu atbildēs un diskusijā, neiejaucoties, un cenšas virzīt vairākus skolēnus aktīvāk iesaistīties sarunā.

Līdz stundas beigām palicis pavisam nedaudz, tāpēc skolotāja aicina aizpildīt darba lapas trešo jautājumu, uzrakstot savu viedokli par jaunību, kā arī atlikušos divus jautājumus skolotāja uzdod pabeigt mājās, atgādinot, ka par darba lapu skolēni saņems vērtējumu. Lai rosinātu skolēnus radošai darbībai, kā arī refleksijai par stundā apgūto, skolotāja mājās lūdz ilustrēt, vizualizēt esejas fragmentus „Pavasara dvēsele”, aicinot to izveidot kā zīmējumu (15. pielikums).

Secinājumi par stundu norisi:

- Veiksmīgi izdevās sasaistīt iepriekšējās stundā aplūkoto tematu ar šo stundu. Skolēni diezgan aktīvi pirmās stundas sākumā centās nosaukt īpašības, kādas varētu piemist Z. Mauriņai. Bija labi uztvēruši iepriekšējā stundā apskatīto.
- Diemžēl vairāki skolēni nebija veikuši uzdoto mājas darbu – esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves piepildītājs” fragmentu analīzi darba lapās, kas aprūtināja stundā apskatāmā temata izpratni.
- Pirmajā stundā skolotājas stāstījums par Z. Mauriņas esejām raksturīgo varēja būt īsāks. Tomēr skolēni apstiprināja, ka guvuši priekšstatu par Z. Mauriņas esejistikai raksturīgo. Vairāku skolēnu pieraksti par stundā aplūkoto tika veikti ļoti rūpīgi.
- Otrā stunda noritēja veiksmīgāk, jo skolēni tika iesaistīti darbā, izmantojot dažādas mācību metodes un metodiskos paņēmienus – darbs ar tekstu, darba lapas aizpildīšana, diskusija, problēmdialogs.
- Skolēni bija labi uztvēruši Z. Mauriņas eseju par F. Bārdu, cenšoties izzināt un apjaust dzejnieka un viņa daiļradei raksturīgo.
- Skolēniem patika uzdotais mājas darbs – vizualizēt Z. Mauriņas eseju fragmentus „Pavasara dvēsele”, kuru viņi bija veikuši vizuālās mākslas stundā. Liela skolēnu daļa darbus veikuši ar rūpību. Skolotāja uzskata, ka pilnībā ir realizējies literatūras kā mākslas priekšmeta mērķis, rosinot skolēnus radošai darbībai, jo skolēni noteikti turpmāk atcerēsies savus zīmējumus, kurā bija jāatveido pavasaris, kurš saistās ar dzejnieka F. Bārdas vārdu.

5. stundas temats: Z. Mauriņas eseja „Baltās drānas – latviešu pasaules uzskats” – latviešu kultūras un mentalitātes atspoguļotāja.

Stundas mērķi:

1. Rosināt iepazīt latviešu tautas mentalitāti un vērtības Z. Mauriņas skatījumā.
2. Rosināt skolēnus salīdzināt esejā aktualizētās vērtības ar citām tautām, saskatīt kopīgo un atšķirīgo.
3. Pilnveidot īsā raksta veidošanas prasmes.

Stundas norise

Jau starpbrīdī skolotāja uz tāfeles ir uzrakstījusi norādes: esejas žanra iezīmes un viedoklis kā īsais raksts.

Skolotāja pastāsta, ka Z. Mauriņa, būdama Eiropā atzīta esejiste, tiecās latviešu kultūru sasaistīt arī citu Eiropas tautu kultūrām, kā Vācijas, Francijas, Krievijas u.c. kultūras mantojumu, bet nekad neaizmirsā savu nacionālo piederību – to, ka ir latvieti. Lielā mērā Z. Mauriņas pasaules skatījums ir ideālistisks, to caurvij vispārcilvēcisku un kultūras vērtību aktualizācija, un, kā jau skolēni ir sapratuši, tad Z. Mauriņas esejās ir daudz filozofisku domu, kā arī pausta personīgā attieksme pret ētiskām vērtībām – visu labo un skaisto, kas cilvēku un tautu padara par kultūras cilvēku un kultūras tautu.

Skolotāja uzsver, ka šodienas stundā notiks saruna par dažādu tautu vērtībām, to saskarsmi un mijiedarbību, konkrētāk, latviešu un krievu tautu. Tā kā lielākoties skolēni klasē ir krievu tautības pārstāvji (daži ir arī ukraiņi, baltkrievi, poļi, tomēr vairāk viņi sevi saista ar krievu tautu (1. pielikums; 3.10. attēls), tad latviešu mentalitāte viņiem tomēr ir pasveša, lai arī skolēni ikdienā sastopas latviešiem un to valodu. Tāpēc interesanti būtu iepazīties ar latviešu tautai raksturīgo pasaulainu Z. Mauriņas skatījumā, atklājot, kā rakstniece saskata latviešu tautas dvēseles būtību, tai raksturīgās ētiskās un estētiskās vērtības.

Lai ierosinātu skolēnus darbam, skolotāja aicina padomāt par vērtībām, īpašībām, krāsām – kopskaitā septiņām, kuras viņi saistītu ar latviešu tautu un kultūru mūsdienās. Skolotāja rosina skolēnus uzrakstīt savas domas uz gaiši zilām līmlapiņām, kas jau starpbrīdī pielīmētas uz skolēnu soliem. Skolotāja ar nolūku aicina skolēnus uzrakstīt septiņas vērtības, jo tādā skaitā tās izceļ arī Z. Mauriņa, raksturojot latviešu mentalitāti. Skolotāja norāda, ka interesanti salīdzināt skolēnu domas ar rakstnieces domām.

Pie klases sienas pielīmēts plakāts, kas sadalīts divās daļās un kura centrā rakstīts „latvietis”, viena daļa ir – mūsdienā, t.i., 21. gadsimta cittautieša skatījumā, un otra – „latvietis” Z. Mauriņas skatījumā (16. pielikums). Plakāts kā radoša darba forma izraudzīts,

lai šādā veidā skolēniem būtu vieglāk strukturēt un pēc tam salīdzināt savas domas ar Z. Mauriņas paustajām.

Skolotāja aicina dažus skolēnus nolasīt uzrakstīto. Skolēnu biežāk izteiktais vērtējums par mūsdienu latvieti – gudrs, godīgs, temperamentīgs, moderns, dzīvespriecīgs, interesants, daži latvieši ir labāki par citiem, patrioti, kulturāli, ciena tradīcijas, lepni. Skolēnu uzrakstītās līmlapiņas tiek pielīmētas uz plakāta, atstājot Z. Mauriņas atziņu pusi vēl neaizpildītu. Kamēr skolēni pielīmē līmlapiņas, skolotāja izdala esejas „Baltās drānas – latvieša pasaules uzskats” fragmentus (6. pielikums). Skolotāja pastāsta, ka vēlētos, lai esejas fragmentus skolēni izlasītu klasē kopīgi, tāpēc lai varētu izskaidrot nepazīstamo vārdu nozīmi, kā arī skolotāja palīdzētu izprast Z. Mauriņas atziņas. Skolotāja aicina kādu no skolēniem sākt lasīšanu, taču kāda skolniece paceļ roku un vaicā, ka nesaprotot vārdu „drānas”. Skolotāja izskaidro, ka tas ir apģērbs, drēbes, ka jēdzienā ietvertais latvieša pasaules uzskats Z. Mauriņas skatījumā tiek saistīts ar baltu apģērbu. Skolēni sāk lasīt esejas fragmentus skaļi pa rindkopām, katrā rindkopā kopā pārrunā nepazīstamos vārdus, noskaidro to saturisko būtību, kā arī esejā ietvertās atziņas. Daži no nesapraztajiem vārdiem un vārdu savienojumiem – saausts, iekšķīgā jēga, dzīves apliecinātājs, nāves slavinātājs, par spīti, nokvēpušās sienas, prieks par balto puķi, senlatvieši, ideālu piepildījums un izteicējs, arājs. Skolēni izrāda interesi par nepazīstamajiem vārdiem un pieraksta to skaidrojumu. Lasīšana notiek lēni, jo skolotāja aicina izlasīto pārtulkot krievu valodā, tad papildina izlasīto ar savu skaidrojumu. Darbā ar esejas tekstu skolēni bagātina savas latviešu valodas zināšanas. Esejā ietvertie vārdu savienojumi (dzīves apliecinātājs, nāves slavinātājs) rosina skolēnus filozofiskām pārdomām.

Kad esejas fragmenti ir skaļi nolasīti un izrunāti neskaidrie jautājumi, kā arī izskaidrota vārdu nozīme, tad skolotāja aicina vēlreiz skolēnus klusi pārlasīt esejas fragmentus un izrakstīt uz gaiši zaļām līmlapiņām visas vērtības un rakstura īpašības, kuras Z. Mauriņa piedēvē latvietim. Kad skolēni to ir izdarījuši, skolotāja rosina problēmdialogam par esejā ietvertajām vērtībām. Skolotāja vaicā skolēniem, kas, viņuprāt, ir mainījies mūsdienās, 21. gadsimta sākumā, salīdzinājumā ar laiku, kad Z. Mauriņa rakstījusi. Skolēni atbild, ka „*tagad ir cits laikmets un sabiedrība, ka cilvēku vērtības ir mainījušās. Cilvēki vairāk domā par sevi, tāpēc zudušas garīgās vērtības.*”; „*Mūsdienu latvietis ne ar ko neatšķiras no citām tautām. Visur dominē Rietumu sabiedrībai raksturīgās vērtības.*” Skolēni min arī līdzības – latviešiem ir augsts kultūras līmenis, latvieši ir strādīgi, viņiem darbs ir ļoti svarīgs. Citi skolēni saka, ka nepazīst tik labi latviešus, lai varētu salīdzināt.

Pēc problēmdialoga skolēni pielīmē uz plakāta līmlapiņas ar Z. Mauriņas atziņām par latviešu rakstura īpašībām, vērtībām. Skolotāja aicina aplūkot vēlreiz plakātu un vaicā, vai kāds no skolēniem vēl nevēlas ko piebilst, tad pastāsta, ka būtu interesanti salīdzināt latviešu

un krievu tautas vērtības. Skolotāja uz tāfeles ir uzrakstījusi atslēgas vārdus domu kartei – krievu tautas pasaules uzskats – un aicina arī skolēnus pierakstos veidot savu domu karti (16. pielikums). Skolotāja rosina skolēnus nosaukt krievu tautai raksturīgo, līdzīgi kā Z. Mauriņa ir raksturojusi latviešu tautas pasaulainu. Skolēni neizrāda sevišķu aktivitāti un ir motivējami. Skolotāja izrāda neizpratni un vaicā, ko skolēni var pateikt par krievu tautu, jo ir pazīstami ar tās folkloru un literatūru. Skolotāja cenšas ierosināt sarunai, sakot, ka krievu tautai piemīt dvēseliskums. Skolotāja aktivizē skolēnus, minot dažādas situācijas, un kopīgi tiek nosauktas, skolēnuprāt, šādas krievu tautai raksturīgas iezīmes – uzticīgs, patīk košas krāsas (sarkans, zils, dzeltens), jautrība, mīl atpūsties, ir cieņa pret vecākiem cilvēkiem, rūp ģimene, patīk makšķerēšana, spēks, brīvība, ēdiens, krievu pirts, izklaidējas ar vērienu, raksturīga viesmīlība, daudz lamājas, smagnējs kā lācis, daudz emociju, drosmīgs, nacionālais instruments balalaika, matrjoška. Daudzas nosauktās atbildes nav īsti nopietnas, skolēni tikmēr sāk uzjautrināties, un skolotāja neraksta visu uz tāfeles, aicinot būt nopietniem un padomāt par dziļākām vērtībām. Kāds no skolēniem, pamatojoties uz Z. Mauriņas eseju pausto, ka latviešu tauta nav iekarotāja tauta, min arī, ka krievu tauta nav iekarotāji. Skolotāja rosina atcerēties vēsturi – Senās Krievzemes izveidi un Krievijas impērijas laiku, aktualizējot to, ka Krievija veidojusies un paplašinājusies tikai iekarojumu rezultātā, ka tikai tautai piemītošais iekarotāja gars tām ir palīdzējis. Skolēns paliek pie sava un atbild, ka mūsdienās tā neesot. Skolotāja respektē skolēna viedokli, taču iesaka palasīt vēstures grāmatas un aicina skolēnus vēlreiz pārskatīt domu karti un padomāt, kas būtu kopīgs un atšķirīgs latviešu un krievu tautai. Kāds no skolēniem min, ka nekā nav kopīga, cits – ka kopīga ir brīvība, tas, ka tiek novērtētas tradīcijas. Kāda skolniece piebilst, ka kopīgais varētu būt arī patriotisms un augstais kultūras līmenis. Vēl tika minēts, ka kopīgs ir tas, ka latvieši un krievi ir draudzīgi un dzīvespriecīgi, kā arī mūsdienu latvietis, tāpat kā krievs, daudz lamājas. Atšķirīgo skolēniem ir grūti minēt, un skolotāja redz, ka skolēni ir noguruši un viņiem apnicis aktīvi izteikt savas domas. Lai vēlreiz aktualizētu stundā apgūto, skolotāja aicina skolēnus uzrakstīt īso rakstu (līdz 100 vārdiem) (17. pielikums), kurā jāizsaka viedoklis, kas raksturīgs krievu pasaules uzskatam salīdzinājumā ar latviešu pasaules uzskatu. Skolēni raksta līdz pat stundas beigām, daži paliek to darīt starpbrīdī.

Secinājumi par stundas norisi:

- Skolēniem bija grūti uztvert Z. Mauriņas esejas „Baltās drānas – latvieša pasaules uzskats” fragmentus, vairāki skolēni nevēlējās atbildēt uz jautājumiem, teica, ka grūti bijis saprast. Iespējams, ka vajadzēja šos fragmentus piedāvāt pirmo reizi izlasīt mājās, iztulkojot un noskaidrojot nesaprotamo vārdu nozīmi, tad vēlreiz lasīt klasē.

- Skolēni tika rosināti darbam ar tekstu, apgūstot tā saturisko un idejisko izpratni, noskaidrojot vārda nozīmes, tika bagātināts skolēnu vārdu krājums.
- Skolēni mācījās izteikt savu viedokli un uzklaut citu domas.
- Skolēni tika rosināti apzināt ne tikai latviskās, bet arī savas nacionālās kultūras vērtības un izpausmes.
- Veiksmīga izdevās stundas refleksijas fāze, kurā skolēni rakstīja savu viedokli – īso rakstu, tā aktualizējot rakstīšanas prasmes. Apkopojot skolēnu rezultātus, pamatā skolēni bija pārrakstījuši domu kartē ietvertās īpašības un vērtības, tomēr rakstot viņi uzdevumam pievērsās nopietni. Iespējams, ka šādu uzdevumu viņi veica pirmo reizi, jo pirms tam nebija domājuši ne par savas, ne par latviešu tautas mentalitāti.
- Skolotāja bija patīkami pārsteigta, ka neviens no skolēniem neizteica nievājošas piezīmes par latviešu tautu, bet savos spriedumos un vērtējumos bija iecietīgi un toleranti.
- Kopumā tika īstenoti stundas mērķi, jo skolēni centās padomāt par vērtībām savā un latviešu kultūrā, meklējot kopīgo un atšķirīgo tajās. Tika aktualizētas arī rakstīšanas prasmes. Skolēniem grūtības sagādāja Z. Mauriņas esejas fragmentu uztvere.

6., 7. stundas temats: Ētisko vērtību aktualizācija saskarsmes kultūrā Z. Mauriņas eseju krājumā „Sirds mozaīka”

Stundas mērķi:

1. Pilnveidot skolēnu prasmes darbā ar tekstu.
2. Ieinteresēt un aktivizēt skolēnus radošam darbam.
3. Rosināt apzināt ētisko vērtību – prieka, draudzības, mīlestības, laipnības, kultūras un savstarpējo attiecību pilnveidošanas aktualitāti saskarsmē ar līdzcilvēkiem.

Stundu norise

Tā kā paredzētajās divās stundās skolotāja ir plānojusi darbu ar eseju tekstiem un skolēnu radošām aktivitātēm grupu darbā, kas paredz daudz laika, tad jau starpbrīdī ir sagatavota klases telpa – soli ir sabīdīti kopā pa divi, lai grupā varētu darboties 4 skolēni; uz galdiem ir visi nepieciešamie materiāli stundai – krāsainais papīrs, līmes, šķēres, baltas lapas un eseju fragmenti katram grupas dalībniekam, uz tāfeles ir uzrakstīts stundas temats un plānotie grupu darba uzdevumi, kā arī darba vērtēšanas kritēriji. Viens no stundu uzdevumiem – mācīt skolēniem strādāt grupā, respektēt otra viedokli, novērtēt savu un citu darbu. Lai veiksmīgāk skolēni strādātu grupās un tās būtu pēc iespējas dažādākas, tad skolotāja ar nolūku

sadala skolēnus sešās grupās jau pašā stundas sākumā. Noskanot zvanam, skolotāja aicina skolēnus ienākt klases telpā pa vienam, pirms tam izlozējot grupas numuru, kurā skolēns strādās un kas atbilst darba vietai, kurā jāsēž katram grupas dalībniekam. Skolēni ir nedaudz pārsteigti, ka skolotāja ielaiž klasē tikai pa vienam pēc numura izvilksanas, taču tas viņus disciplinē darbam. Ne visi skolēni labprātīgi vēlas sadalīties grupās, kā arī skolotājai tiek jautāts, vai nevar samainīties. Skolotāja paskaidro, ka šoreiz skolēniem jācenšas sadarboties arī ar klasesbiedriem, ar kuriem ikdienā nestrādā kopā, tas būs ne tikai interesantāk, bet veidos saskarsmes prasmes un atbildību par rezultātu. Pēc izlozes atklājas, ka 2. grupā ir tikai divi skolēni. Skolotāja vaicā, vai kāds no skolēniem nevēlas labprātīgi pievienoties 2. grupai, taču neviens no skolēniem nevēlas pievienoties diviem puisiem, kas sēž mazliet izmisuši, jo viņi gan slikti zina valodu, gan savā starpā nekomunicē. Skolotāja mierina, ka palīdzēs, ja būs nepieciešams, un aicina skolēnus ieklausīties grupu darbā plānotajos uzdevumos un šodienas stundu darba gaitā.

Skolotāja informē skolēnus, ka viņi iepazīsies ar eseju fragmentiem no Z. Mauriņas visintīmākā eseju krājuma „Sirds mozaīka” (esejas par ciešanām un prieku). Trimdas periodā tas ir izdots 14 reizes un pirmoreiz iznācis 1947. gadā. Šajā krājumā lasāmas Z. Mauriņas pārdomas un atziņas par vispārcilvēciskām vērtībām – mīlestību, draudzību, prieku, ciešanām, kultūras cilvēku, laipnību, vēstulju rakstīšanas prieku, grāmatu lasīšanas prieku u.c., kas ir aktuālas arī šo jauniešu vecuma posmam. Varētu teikt, ka šis krājums ir Z. Mauriņas sirds bagātības, dārgumu krātuve, tāpēc būtu interesanti iepazīties ar Z. Mauriņas kā izcilas personības, t.i., kultūras cilvēka, pārdomām par vispārcilvēciskām vērtībām, kas bagātina katru no mums.

Skolotāja pievērš uzmanību norādēm uz tāfeles, kur rakstīta informācija par veicamo uzdevumu – katrai grupai jāveido intervijs ar Z. Mauriņu, izmantojot Z. Mauriņas eseju fragmentos paustās pārdomas un atziņas par konkrēto tēmu, kā arī jāizveido Z. Mauriņas „sirds mozaīka” – cilvēcīgā izpausmes, ar ko varētu aizpildīt Z. Mauriņas sirdi skolēnu skatījumā. Sākotnēji skolēni tiek aicināti izgriezt no papīra baltu sirdi (skolotāja izlasa Z. Mauriņas teikto par baltās krāsas jēdziena izpratni latviskajā pasaulīnā – esejā „Baltā krāsa – latvieša pasaules uzskats”: vārds „balts” sevī sintezē estētiskās un ētiskās vērtības – cilvēks nešķir daiļo no labā). Katrai grupai šī sirds jāaizpilda ar labo, skaisto pēc saviem ieskatiem. Savs darbs – gan intervijs, gan mozaīka – jāprezentē. Skolotāja pastāsta, ka grupā jāsadala lomas – divi skolēni veidos intervijs ar Z. Mauriņu – viens būs intervētājs, un otrs iejutīsies Z. Mauriņas tēlā, pārējie divi skolēni veidos vizuālo noformējumu – Z. Mauriņas „sirds mozaīku”. Gan intervijs, gan mozaīka, gan darba prezentācija un sadarbība grupā tiks vērtēta pēc kritērijiem (11. pielikums).

Skolotāja sagatavojuši eseju fragmentus (7. pielikums) katrai grupai pēc savas izvēles: 1. grupa „Par prieku caur ciešanām”, 2. grupa „Par labvēlību un kulturālu cilvēku”, 3. grupa „Par mīlestību”, 4. grupa „Draudzības prieks”, 5. grupa „Dāvināšanas prieks”, 6. grupa „Par vēstulēm”. Skolotāja savu izvēli pamato ar to, ka atlasīti vieglāk uztveramie un saprotamie fragmenti, jo skolēniem latviešu valoda nav dzimtā valoda. Arī skolēnu anketēšanas rezultāti par vērtību izpratni liecina, ka vairāki skolēni kā svarīgākās vērtības ir minējuši draudzību, mīlestību, prieku. Vēstuļu un dāvināšanas prieks izraudzīts tāpēc, lai parādītu skolēniem, ko Z. Mauriņas izpratnē nozīmē savstarpējā saskarsmē dāvināt un saņemt garīgās dāvanas, rosinot skolēnus padomāt par šo tēmu nozīmīgumu mūsdienās. Svarīgi rosināt izprast dāvināšanas, vēstuļu rakstīšanas un saņemšanas prieka nozīmi kā kultūras cilvēka būtību. Pēc skolotājas domām, šāds eseju tematu formulējums rada skolēniem priekšstatu par cilvēciskām vērtībām saskarsmē, savukārt prezentācija veicina prasmi izteikt savu viedokli un nekastrēties no savām izjūtām.

Lielākā daļa skolēnu ir gatavi darbam un sākuši lasīt dotos eseju fragmentus. Skolotājai nākas rosināt uzdevuma izpildei arī tos, kas sākotnēji vilcinās strādāt, un izskaidrot radošā darba nosacījumus. Vairāki skolēni ceļ rokas un vaicā pēc palīdzības, jo ir grūtības uztvert teksta ideju vai arī nav skaidri uzdevuma nosacījumi, kā veidot interviju un kā – mozaīku. Skolotāja seko darba gaitai un pēc nepieciešamības palīdz katrai grupai. Vairāki skolēni jautā, kam īsti jābūt atveidotam mozaīkā, taču skolotāja nedod gatavas atbildes, bet rosina skolēnus radoši izpausties un nebaidīties no rezultāta. Uz pēdējā sola skolotāja ir novietojusi vecus žurnālus, avīzes, krāsu zīmuļus un flomāsterus radošajam darbam, taču skolēni diezgan tradicionāli izmanto krāsaino papīru un savus flomāsterus, nevēlēdamies pamēģināt kaut ko jaunu, tāpēc veidotās mozaīkas top līdzīgas.

Daudziem skolēniem grūtības sagādā teksts, tāpēc nākas tulkot vai izskaidrot pamatjēdzienus, kas aizņem daudz laika, tāpēc daži skolēni ir satraukušies, ka nepaspēs laikā veikt uzdoto. Šiem skolēniem gan intervijas, gan mozaīkas netop tik radošas, un viņi veido pārsvarā intervijas tekstu, konspektējot esejas fragmentu – jautājums, atbilde. Vairāki skolēni ir jānudina aktīvākam darbam, piemēram, 2. grupas divi puisi ir uzrakstījuši tikai intervijas tekstu un nav izveidojuši mozaīku, tāpēc viņi jāiedrošina būt radošākiem. Pārējās grupas ir izpildījušas visus uzdevuma nosacījumus.

Skolotāja aicina katrai grupai prezentēt savu darbu un kopīgi mutiski to izvērtēt ar pārējiem skolēniem (vērtēšanas kritēriji uzrakstīti uz tāfeles). Tas aktivizē skolēnus būt uzmanīgiem un māca cienīt citu darbu. Daži skolēni kautrējas publiski uzstāties, bet grib tikai nodot savu darbus, tāpēc svarīgi panākt, lai pasaka par savu darbu kaut dažus teikumus: temats, būtiskās atziņas. Skolēni savu grupas darbu prezentē klases priekšā. Daļai skolēnu

intervijas netiek izspēlētas kā lomu spēles, bet nolasītas vai nu laika trūkuma, vai arī nepietiekamu radošuma iemaņu dēļ. Pārējie divi grupas dalībnieki pastāsta, kas atainots mozaīkā, kāpēc tā ir izveidota tāda, kādas izjūtas asociējas ar doto tematiku esejas fragmentā, tā paužot savu attieksmi (18. pielikums).

Stundas noslēgumā skolotāja vaicā klasei, kādas pārdomas izraisījuši Z. Mauriņas eseju fragmenti un vai viņiem patika šodienas darbs stundā. Veidojas saruna, kurā skolēni atzīst, ka patīcis grupu darbs, jo var strādāt kopā ar citiem un nav jādomā vienam pašam. Ļoti patīcis, ka var radoši strādāt – zīmēt, līmēt. Kaut arī dažiem skolēniem grūtības bijušas ar eseju tekstu fragmentiem, jo tie ir filozofiski – pat dzimtajā valodā būtu grūtības ar domas izpratni, tomēr skolēni centās iedziļināties eseju fragmentos paustajās atziņās par draudzību, mīlestību, ka patiess prieks rodas tikai caur ciešanām, ka eseju fragmenti rosina domāt par iespējām, kā padarīt savu un tuvāko dzīvi krāsaināku, labāku. Par to liecina arī skolēnu izveidotās „sirds mozaīkas”, kurās dominē košas un dzīvespriecīgas krāsas, kas liecina, ka tādu skolēni redz arī Z. Mauriņas „sirds mozaīku” un viņas paustās atziņas. Kopumā skolēni atzinīgi vērtē stundā paveikto, ieinteresētību par problēmu aktualitāti savstarpējā saskarsmē.

Kā noslēguma darbs un kopsavilkums par Z. Mauriņas personības daudzšķautņainību un eseju apguvi skolēniem tiek uzdots mājas darbs – uzrakstīt eseju „Mans guvums no Z. Mauriņas esejām” (19. pielikums). Skolotāja aicina pierakstīt esejas iezīmes un kopā ar skolēniem izrunā vērtēšanas kritērijus. Esejas darba mērķis – ļaut konstatēt, ko skolēni ieguvuši no mācību stundām par Z. Mauriņas personību un daiļradi, kādas cilvēciskās vērtības būs aktualizējuši un ko paņēmuši sev, pamatot, kuras Z. Mauriņas esejās aktualizētās cilvēciskās vērtības ir nozīmīgas.

Secinājumi par stundas norisi:

- Labi izdevās skolēnu sadale grupās, kā arī grupu darba organizācija. Sākotnēji skolēniem ne sevišķi patika sadale grupās, bet pēc tam darbs noritēja bez aizķeršanās, skolēni bija ieinteresēti radošajā darbā.
- Vairākiem skolēniem bija grūtības ar eseju fragmentu teksta izpratni, grūtības sagādāja metaforu un Z. Mauriņas lietoto salīdzinājumu un valodas izpratne ētisko vērtību apskatē. Jāpilnveido skolēnu prasmes darbā ar dažādiem tekstiem, mēģinot virzīt skolēnus arī sarežģītāku tekstu izpratnē. Tomēr par spīti grūtībām skolēni bija uztvēruši esejās aktualizētās vērtības.
- Jāmudina skolēni būt radošākiem un emocionālākiem. Skolotāja bija gaidījusi lielāku skolēnu radošumu, bet visas iesniegtās mozaīkas ir vienādas.

5. SKOLOTĀJAS UN SKOLĒNU SADARBĪBAS REZULTĀTU IZVĒRTĒJUMS

Pētījumu diplomande veica Rīgas x x vidusskolas 10. klasē. Tika izvirzīta šāda problēma: kā aktualizēt kultūras un vispārcilvēcisko vērtību nozīmi mazākumtautību skolā latviešu literatūras stundās, iepazīstot Zentas Mauriņas personību un daiļradi.

Pētījuma mērķis bija izstrādāt metodiskās sistēmas variantu Zentas Mauriņas personības un eseju apguvei 10. klasē mazākumtautību skolā. Metodiskās sistēmas variants tika realizēts septiņās Z. Mauriņas personībai un daiļrades apguvei paredzētās stundās.

Z. Mauriņas personības un eseju apguves stundās skolēniem tika piedāvāti vairāki radoši uzdevumi, kuros skolēniem bija jāaktualizē prezentācijas, literāra teksta uztveres un analīzes, īsā raksta un esejas rakstīšanas un radošās prasmes. Skolēniem tika piedāvāti tādi uzdevumi kā Z. Mauriņas radošā CV aizpildīšana, prezentācijas sagatavošana, Z. Mauriņas eseju fragmentu analīze, vizuālā materiāla veidošana, īsā raksta, esejas rakstīšana, mozaīkas un intervijas veidošana. Analizējot skolēnu darbus, diplomande guva secinājumus ne tikai par Z. Mauriņas personības un eseju apguvi pedagoģiskās izmēģinājumdarbības stundās, bet arī par guva priekšstatu par skolēnu vērtību sistēmu, valodas un kultūras līmeni.

Izvērtējot un analizējot skolēnu darbus, diplomande secina, ka veiksmīgi noritējušas stundas, kurās skolēni tika aicināti veidot prezentācijas par Z. Mauriņas dzīves posmiem un aizpildīt Z. Mauriņas radošo CV. Aptaujājot skolēnus, šis uzdevums skolēniem bija patīcis, jo šķitis interesants un licis rūpīgi sekot informācijai, ko stāstīja gan klasesbiedri, gan skolotāja. Informāciju bijis viegli strukturēt, un tā ir pārskatāma. Diemžēl straujā tempa un laika trūkuma dēļ vairākiem skolēniem bija grūtības uztvert un sekot gan skolēnu, gan skolotājas stāstījumam, tādēļ arī vairāki fakti radošajā CV dažiem skolēniem bija atstāti tukši. Diplomande secina, ka arī skolotājas stāstījums bija pārāk garš un sarežģīts, problēmas sagādājuši arī valoda. Tomēr, analizējot skolēnu darbus, diplomande secina, ka skolēni bija uztvēruši būtiskus Z. Mauriņas dzīves notikumus. Visrūpīgāk aizpildīti jautājumi par dzīves vietām, izglītību, darbu, nozīmīgiem cilvēkiem viņas dzīvē, arī rakstura īpašībām. Radošajā CV bija iekļauti jautājumi, kuros skolēniem bija nepieciešams apdomāties un kuri parādīja, vai skolēni izpratuši Z. Mauriņas personības un dzīves traģiku. Piemēram, jautājumā, kurā skolēniem bija jāuzraksta sāpīgākie brīži autores dzīvē, lielākā daļa skolēnu rakstījuši, ka viens no šādiem brīžiem bija bērnībā pārslimotā slimība un nelaime, vēl tikpat daudz minēta arī vīra K. Raudīves nāve, kā arī došanās trimdā, kas liecina, ka skolēni spējuši uztvert un saprast Z. Mauriņas dzīves notikumus un analizēt tos. Diplomande ir apmierināta ar šī

uzdevuma izpildi un uzskata, ka šāda veida uzdevumus varētu arī piedāvāt skolēniem turpmāk.

Darbā ar Z. Mauriņas eseju fragmentiem un to analīzi skolēni tika rosināti diskusijai par vispārcilvēcisku vērtību izpratni, kā arī bagātināta skolēnu latviešu valoda, apgūstot jaunus jēdzienus. Sadarbojoties ar skolotāju, skolēni mācījās atrast būtisko Z. Mauriņas eseju fragmentu tekstos, izteikt savu viedokli, izprast arī kultūrdialoga būtību. Dažādojot darba formas un mācību metodes, skolēni iesaistījās dialogā ar skolotāju, klases biedriem, prata aktualizēt eseju fragmentu idejiski tematisko saturu.

Iepazīstoties ar Z. Mauriņas esejistikas īpatnībām M. Montēņa un F. Bārdas portretējumā, skolēni aktualizēja ne tikai zināšanas par šīm personībām, bet iepazīna tos Z. Mauriņas skatījumā, papildus aktualizējot vispārcilvēcisku un kultūras vērtību nozīmi. Diemžēl, analizējot esejas par M. Montēņu fragmentus, vairāki skolēni nebija veikuši mājas uzdevumu, kas sarūgtināja skolotāju, jo apgrūtināja stundas temata izpratni. Mājas uzdevumu lielākoties veica meitenes. Analizējot skolēnus darba lapas par esejas „Pavasara dvēsele” fragmentu analīzi, skolēni bija veiksmīgi uztvēruši esejas fragmentu tekstu, par to liecina rūpīgi aizpildītās darba lapas, kurā uztvēruši Z. Mauriņas dzejnieka raksturojumu. Veicot uzdevumus darba lapā, skolēni tika aicināti izprast F. Bārdas daiļradei raksturīgo Z. Mauriņas skatījumā, liekot skolēniem izteikt viedokli par jaunības periodu cilvēka dzīvē, par sapņu nozīmi, ko aktualizējusi arī Z. Mauriņa F. Bārdas daiļradē. Arī paši skolēni atzina, ka šī eseja bijusi viegli uztverama un radījusi pozitīvas emocijas. Mājās skolēni tika aicināti vizualizēt Z. Mauriņas esejas „Pavasara dvēsele” fragmentus. Lielākā daļa skolēnu nebija veikuši šo mājas darbu. Tāpēc skolotāja piedāvāja esejas fragmentu ilustrāciju skolēniem veidot vizuālās mākslas stundā, pirms tam ar vizuālās mākslas skolotāju vienojoties, ka skolēni par pavasara ilustrāciju saņems vērtējumu vizuālajā mākslā. Gandrīz visi skolēni bija uzzīmējuši pavasari, bet skolotāja pirms tam informēja, ka esejas vizuālais noformējums jāveido pēc sajūtām, kādas radušās, eseju lasot. Tas liecina, ka rūpīgāk un saprotamāk skolēniem jāizstāsta uzdevuma nosacījumi, kā arī jācenšas viņus vairāk radoši virzīt. Tomēr diplomande ir priecīga par skolēnu radītajiem zīmējumiem. Izdevās veiksmīga sasaiste arī ar vizuālās mākslas priekšmetu.

Iepazīstinot skolēnus ar Z. Mauriņas esejas fragmentu „Baltās drānas – latvieša pasaules uzskats”, skolēni iepazīnās ar latvieša raksturojumu Z. Mauriņas skatījumā. Lai aktualizētu vienu no Z. Mauriņas darbības mērķiem – kultūru mijiedarbību –, skolēniem tika piedāvāts uzrakstīt īso rakstu par krievu tautas pasaules uzskatam raksturīgo. Pirms tam kopīgi klasē ar skolēniem tika izveidota domu karte. Aicinot skolēnus salīdzināt un atrast kopīgo un atšķirīgo latviešu un krievu tautai, skolēni tika rosināti izprast abu nāciju mentalitāti, aicinot būt

toleranti savos viedokļos un meklēt pozitīvo un kopīgo abām nācijām. Pēc diplomandes domām, tas ir viens no veidiem cittautiešu integrēšanai latviskajā kultūrvidē. Skolēni sākumā stundā bija pasīvi. Grūtības sagādāja ne tikai latviešu tautas raksturošana, bet arī krievu tautas. Kāda skolniece spilgti salīdzinājusi krievu tautu ar lāci – stipru un drosmīgu, raksturojot, ka krievu tauta ir dzīves priecīga un mīl košas krāsas kā zilu, sarkanu, dzeltenu. Skolēnu īsajos rakstos salīdzināta krievu tauta ar latviešu: krievi atšķirībā no latviešiem ir dzīvespriecīgāki un temperamentīgāki, viņi mīl aktivitātes un izklaides, savukārt latviešiem svarīgāks ir klusums un miers. Šīs vērtības skolēni uztvēruši Z. Mauriņas esejas fragmentu ietekmē, ko papildina raksturojums par latviešu tautas čaklumu un tikumu. Daži skolēni secinājuši, ka mūsdienās abu tautību jaunieši ir līdzīgi. Izvērtējot stundu, diplomandei izdevās veiksmīga sadarbība ar skolēniem.

Vispārcilvēcisku vērtību aktualizācija norisinājās arī stundās, kuras bija veltītas Z. Mauriņas eseju krājumam „Sirds mozaīka”. Šajās stundās skolēni strādāja grupās, veidojot Z. Mauriņas „sirds mozaīku” un interviju ar rakstnieci. Viens no šo stundu mērķiem bija ieinteresēt un aktivizēt skolēnus radošam darbam. Lai radoši varētu veikt skolotājas uzdevumus, skolotāja katrai skolēnu grupai bija sagatavojusi dažādus materiālus – flomāsterus, zīmuļus, avīzes, žurnālus, krāsaino papīru, līmi, šķēres. Tomēr skolēnu radītās „sirds mozaīkas” bija vienādas. Vairāki skolēni jautāja, kā veidot mozaīku, kam tajā jābūt, tas liecina, ka skolēniem trūkst savas pārliecības, viedokļa, viņi baidās, ka varētu izveidot savu darbu nepareizi. Arī darbā ar eseju fragmentiem un intervijas veidošanu skolēniem bija grūtības. Fragmentu uztveri apgrūtināja gan valodas neprasme, gan esejas tekstu filozofiskā ievirze. Skolotājai bija daudz jāpalīdz stundas laikā, tulkojot tekstus krievu valodā katram skolēnam individuāli, kā arī skaidrojot uzdevumu nosacījumus. Taču skolotāja priecājās, ka, krievu valodā iztulkojot eseju fragmentus, skolēni uztvēra domu un ar interesi turpināja savu darbu. Divas grupas (par dāvināšanas un vēstuļu prieku) veica darbu bez grūtībām un minimāli lūdza skolotājas palīdzību. Sagatavotās intervijas bija interesantas, taču vairāk līdzinājās teksta analīzei, kurā teksts izkonspektēts pa rindkopām. Iespējams, tas saistāms ar to, ka darbs nav dzimtajā valodā, tāpēc skolēniem divu mācību stundu laikā ir grūtības izveidot un pārfrāzēt jautājumus tā, lai tie nebūtu burtisks teksta atreferējums. Ne visas grupas vēlējās prezentēt savus darbus, atsevišķi skolēni atteicās to darīt. Tomēr intervijas tika nolasītas, kā arī skolēni pamatoja, kāpēc veidojuši tieši tādas mozaīkas. Vairums no viņiem savus darbus prezentēja līdzīgi, stāstot, ka košas krāsas mozaīkās liecina par dzīves prieku, radošumu. Grupa par vēstuļu lasīšanas prieku īpaši skaidroja savu krāsu izvēli, ka sarkanā krāsa mozaīkā simbolizē mīlestību, dzeltenā – komunikācijas prasmes un vēlmi draudzēties, tumši zaļā – labsirdību, gaiši zaļā – radošumu, savukārt rozā – gribasspēku. Grupa pamatoja,

ka tiešu tādu viņi redz Z. Mauriņas sirdi un ka tiešām Z. Mauriņa viņus mudinājusi pārdomām par vēstuļu nozīmi mūsdienās.

Izvērtējot skolēnu esejas „Mans guvums no Z. Mauriņas atziņām”, diplomande ir gandarīta par rakstīto eseju saturu, lai arī vairums eseju saturiski bija grūtāk uztveramas daudzo ortogrāfijas, interpunkcijas un stila kļūdu dēļ. Skolēni darbam bija pievērsušies rūpīgi un nopietni pārdomājuši tematu, atlasot Z. Mauriņas atziņu citātus, pārdomājot, kas saistījis Z. Mauriņas personībā un esejās. Diplomande arī apkopojusi skolēnu gūtās atziņas, saglabājot skolēnu rakstības stilu un valodas kultūru (19. pielikums). Analizējot esejās uzrakstīto, ļoti daudz skolēnu citē Z. Mauriņas garīgās higiēnas baušļus, kurus skolotāja kā vēlējuma moto bija izdalījusi Z. Mauriņas personības un daiļrades apguves pirmo stundu nobeigumā. Z. Mauriņas garīgie baušļi tiek akcentēti kā lielākais ieguvums, kas radījis pārdomas. Priecē, ka skolēni mājās ir vēlreiz pārlasījuši un iedziļinājušies Z. Mauriņas baušļos, aktualizējot arī ētisko vērtību nozīmi savā dzīvē. Visbiežāk skolēni citējuši: „Dzīvo tā, it kā katra diena būtu pirmā un pēdējā.” Interesanti, ka kāds skolēns savukārt akcentējis, ka tikai pēc Z. Mauriņas garīgās higiēnas baušļa izlasīšanas pirmo reizi novērtējis dzīves vērtību, ka laiks uz zemes nav mūžīgs. Vairāki skolēni akcentējuši Z. Mauriņas personību kā piemēru, no kura varētu mācīties, akcentējot rakstnieces traģisko dzīvesstāstu, rakstura īpašības un daiļradē aktualizētās vērtības. Tieši Z. Mauriņas rakstura īpašības rosinājušas skolēnus pārdomām: „Z. Mauriņa likusi aizdomāties, ka pasaulē ir daudz cilvēku, kas nespēj saskatīt labās lietas savā dzīvē.”; „Z. Mauriņa ar savu dzīvi un darbiem mudina dzīvot un brīnīties.”; „Z. Mauriņa liek aizdomāties, ka cilvēks nevar dzīvot vientulībā un būt pilnīgi viens, cilvēkam vajag cilvēku, vajag kādu, kas mīlētu un būtu blakus.” Diplomande ir gandarīta, ka skolēni uztvēruši arī Z. Mauriņas saikni un mīlestību pret krievu literatūru, tādējādi skolēni izpratuši vienu no Z. Mauriņas darbības galvenajiem mērķiem – dažādu kultūru mijiedarbību. Kāds skolēns rakstījis, ka viņam ir prieks par to, ka Z. Mauriņa mīlējusi krievu literatūru, īpaši F. Dostojevski. Iepriecina arī kāda skolēnu gūtā atziņa par Z. Mauriņas izglītības darbu, pasakoties rakstniecei par Mūrmuižā lasītajām lekcijām.

Jāsecina, ka skolēni guvuši labus rezultātus Z. Mauriņas personības un eseju apguvē. Apguves līmenis ir optimāls (20. pielikums). Lai iegūtu atgriezenisko saiti no skolēniem un pilnvērtīgāk izvērtētu skolotājas un skolēnu sadarbību, diplomande piedāvāja skolēniem aizpildīt anketu (21. pielikumā) savas un skolotājas darbības izvērtēšanai Z. Mauriņas personības un eseju apguves stundās. Anketas bija aizpildījuši 14 skolēni.

Atbildot uz anketas 1. jautājumu, kurā skolēniem bija jāuzraksta, ko guvuši no stundām par Z. Mauriņas personību un esejām, visi aptaujātie skolēni atbildējuši, ka ir apguvuši un uzzinājuši daudz ko jaunu. Piemēram, uzzinājuši, kas ir Z. Mauriņa, ko agrāk nav pazinusi,

interesanta šķitusi arī rakstnieces dzīve, kas rosinājusi skolēnus pārdomām, vēl tika minēts, ka interesanti šķitis tas, ka Z. Mauriņa visu savu mūžu veltījusi esejas žanra izkopšanai. Vairāki skolēni atbildējuši, ka papildinājuši savas zināšanas latviešu literatūrā. Diplomandi priecē kāda skolēna atbilde, kurā minēts, ka šajās stundās tikušas uzlabotas latviešu valodas prasmes un apgūti jauni vārdi. Kāds skolēns rakstījis, ka ir iespējams sasniegt visu, lai kļūtu laimīgs, ka nedrīkst padoties, lai kas notiktu. Šī atbilde liecina, ka skolēns Z. Mauriņas dzīvi uzlūko kā piemēru, viņu iedvesmo Z. Mauriņas gara spēks, sīkstums un neatlaidība. Skolēniem iepriekš Z. Mauriņas personība nebija zināma. Tāpēc loģiski, ka visi skolēni atbildējuši apstiprinoši par gūto no Z. Mauriņas personības un daiļrades, kā arī uzlabojuši un papildinājuši savas zināšanas latviešu literatūrā un noteikti nākotnē zinās Z. Mauriņas vārdu.

Atbildot uz 2. jautājumu, 71 % skolēnu atbildējuši, ka tiem patikušas stundas, kuras bija veltītas Z. Mauriņas personības un eseju apguvei. Savukārt 29 % skolēniem tikai daļēji patikušas stundas, bet neviens no skolēniem nav uzrakstījis, ka stundas „drīzāk nepatika” vai „nepatika vispār”. Tas liecina, ka stundas bijušas interesantas, bijušas daudzveidīgas. Lai rosinātu skolēnus darbam, tikušas izmantotas dažādas mācību metodes un metodiskie paņēmieni. Skolēni komentāros rakstījuši, ka ir priecājas par iegūtajām zināšanām par tādu neparastu un garīgi stipru sievieti ar smagu dzīvi un lieliem sasniegumiem literatūrā. Stundas bijušas interesantas, jo skolēni arī varējuši piedalīties mācību procesā, gatavojot prezentācijas un strādājot ar Z. Mauriņas esejās paustajām atziņām. Kāds no skolēniem minējis, ka patīcis analizēt Z. Mauriņas atziņas, kuras mājās sameklējis arī internetā.

Atbildot uz 3. jautājumu, vai tikušas saprastas Z. Mauriņas eseju fragmentos ietvertās pārdomas un atziņas, tikai 29 % skolēnu norādījuši, ka pilnībā izpratuši Z. Mauriņas eseju fragmentos ietvertās atziņas. 57 % skolēnu atbildējuši, ka daļēji sapratuši rakstnieces pārdomas, bet 14 % skolēni norādījuši, ka tās bijis grūti saprast. Kāds skolēns atbildējis, ka „vienkāršam cilvēkam ir grūti saprast viņas domas”. Diplomande ir apmierināta ar rezultātiem, jo uzskata, ka lielākās problēmas skolēniem sagādājušas nepietiekamās latviešu valodas zināšanas, nevis Z. Mauriņas esejas fragmentu izpratne, jo, pārtulkojot fragmentus krievu valodā, skolēniem uzreiz radās dziļāka interese un nopietnāka attieksme. Protams, Z. Mauriņas filozofiskās atziņas, kuras ietvertas viņas eseju fragmentos, prasa iedziļināšanos un rosina pārvērtēt savu vērtību sistēmu, tās nesniedz gatavs atbildes, bet aktualizē ētisku un vispārcilvēcisku vērtību nozīmi. Skolēniem nepieciešama arī iepriekšēja sagatavotība, zināšanas pasaules literatūrā, kultūrā un vēsturē un dzīves pieredze, lai spētu izprast Z. Mauriņas atziņās ietvertu. Tomēr diplomande uzskata, ka galvenais uzdevums – radīt izpratni par Z. Mauriņu kā kultūras cilvēku, kura savās esejās ir aktualizējusi vispārcilvēcisku un kultūras vērtību nozīmi, ir sasniegts. Tāpat kā Z. Mauriņa no bērnības ir augusi intelektuālā

un kulturālā vidē, arī 10. klases skolēnus nepieciešams audzināt kā kultūras cilvēkus, piedāvājot tiem arī intelektuāli sarežģītākus darbus.

Anketas 4. jautājumā skolēniem bija jānovērtē skolotājas darbs Z. Mauriņas personības un eseju apguvei paredzētajās stundās. Diplomandi iepriecina, ka 86 % skolēnu 5 ballu sistēmā novērtējuši skolotājas darbu ar 5 ballēm (ļoti labi). Tikai 14 % skolēnu novērtējuši skolotājas darbu ar 4 ballēm (labi). Skolēnu vērtējums ir ļoti augsts un liecina, ka skolotājas un skolēnu sadarbība ir izdevusies.

Anketas 5. jautājumā skolēniem bija jāuzraksta, ko viņi ieteiktu uzlabot literatūras stundās, apgūstot citu autoru personības un daiļradi. Gandrīz visi skolēni bija minējuši, ka skolotāja varētu vēl vairāk demonstrēt vizuālos attēlus – fotogrāfijas, prezentācijas, kā arī parādīt filmas par autoru dzīvi un daiļradi, jo tā būtu vieglāk uztvert informāciju un stundas būtu interesantākas. Diplomande secina, ka lielākā daļa skolēnu informāciju uztver vizuāli, tāpēc nākotnē vairāk iesaistīs skolēnus pašus gatavot un prezentēt vizuālus materiālus, lai mācību procesu padarītu vēl sekmīgāku.

6. jautājumā skolēniem bija jānovērtē savs darbs Z. Mauriņas personības un eseju apguvei paredzētajās stundās. 36 % skolēni uzskata, ka stundās strādājuši labi un novērtējuši savu darbu 5 ballēm (ļoti labi), augsto vērtējumu pamatojot ar aktīvu darbu stundās, kurās atbildējuši uz skolotājas jautājumiem, izteikuši savu viedokli, strādājuši ar esejas fragmentiem, kā arī gatavojuši prezentācijas. 14 % skolēni sevi novērtējuši ar 4 ballēm (labi), pamatojot, ka vienmēr varētu strādāt vēl labāk. Kāds skolēns rakstījis, ka, viņaprāt, stundās strādājis ne visai labi, jo maz iesaistījies diskusijās, bet visu esot sapratis. Puse no skolēniem (50 % skolēni) savu darbu un aktivitāti stundā novērtējuši ar 3 ballēm (viduvēji). Savos komentāros par viduvējo vērtējumu skolēni bija skopi. Daži skolēni skaidrojuši, ka nav piedalījušies aktīvi stundā, jo bijis grūtības uztvert Z. Mauriņas domas, taču centušies strādāt un veikt uzdevumus, kā varējuši. Vairāk patikuši rakstu uzdevumi, jo tad ir dots vairāk laika atbilžu sagatavošanai. Kāds skolēns uzrakstījis, ka strādājis ne īpaši labi, jo bijis slinks.

Izvērtējot pedagoģisko izmēģinājumdarbību literatūras stundās Z. Mauriņas personības un eseju apguvē 10. klasē mazākumtautību skolā, kā arī skolēnu darbus un atbildes pētījuma anketās, diplomande ir apmierināta ar skolēnu darbu. Skolēnu attieksme literatūras stundās bija pozitīva. Sadarbībā ar skolēniem tika attīstīts viņu radošums. Skolotājai turpmāk vairāk pašai jāļauj skolēniem iesaistīties mācību procesā, mudinot sagatavot mācību materiālus, pašiem meklēt informāciju. Stundas ir vēl vairāk uzlabojušas skolotājas un skolēnu savstarpējo sadarbību. Skolēniem ir ieinteresēti literatūras mācību priekšmetā. Izpratuši Z. Mauriņas personību un daiļradi kā vērtību, kā Latvijas un pasaules kultūras vērtību, kā arī Z. Mauriņas daiļradē aktualizētās vērtības.

SECINĀJUMI

- Literatūras skolotājam mazākumtautību skolā ir īpaša misija, jo viņš ir ne tikai latviešu literatūras pazinējs, bet arī latviešu valodas un kultūras nesējs, kas minoritāšu skolēniem rada priekšstatu par latviešu tautu. Lai norisinātos veiksmīga skolotāja un skolēnu sadarbība, literatūras stundās svarīgi aktualizēt arī sadarbības un dialoga veidošanas nozīmi starp dažādu tautību un kultūru pārstāvjiem, kas veicinātu mazākumtautību integrāciju latviskajā kultūrvidē.
- Literatūra ir mākslas priekšmets, kuras galvenais uzdevums ir veicināt katra skolēna harmoniskas personības veidošanos un attīstību, īpaši emocionālās pasaules attīstību, vērtīborientācijas veidošanos, mākslinieciskās pašaktivitātes izraisīšanos, tāpēc literatūras apguve skolā saistāma ar kultūras apriti, topošās personības integrēšanos vērtībās. Viens no literatūras mācību priekšmeta galvenajiem mērķiem ir vērtībizglītība, savukārt literatūras skolotājam mazākumtautību skolā jāmeģina risināt dialogs un sadarbība starp latviešu un krievu tautu.
- Z. Mauriņa ir izcila latviešu un pasaules kultūras personība, kuras darbi savu aktualitāti nezaudēs nekad, jo tajos risināti vispārcilvēciski un ētiski jautājumi, kas ir sevišķi būtiski jauniešu vecumposmā, kad svarīgi rast atbildes uz jautājumiem par dzīves jēgu, savu sūtību pasaulē, par cilvēku savstarpējām attiecībām, vienlaikus aktualizējot arī izglītības un kultūras nozīmi savas personības pilnveidē.
- Z. Mauriņas personība un daiļrade ir lielisks piemērs skolēniem, apliecinot personības neizsmeļamās iespējas pastāvēt un radīt, un ar gara spēku sasniegt visu, ko vēlas. Mazākumtautību skolas skolēniem īpaši akcentējams viens no Z. Mauriņas darbības galvenajiem mērķiem – dažādu tautu kultūru mijiedarbības, dialoga un sadarbības nepieciešamība, tolerantas attieksmes veidošana pret citu tautību pārstāvjiem.
- Z. Mauriņa ir esejas žanra iedibinātāja latviešu rakstniecībā. Tas ir vadošais žanrs viņas daiļradē. Z. Mauriņa rakstījusi esejas par izcilām latviešu un pasaules kultūras personībām, kā arī esejas par dzīves vērtībām.
- Gatavojoties darbam klasē, tika izzinātas literatūras stundās iesaistītās 10. klases skolēnu vecumposma pedagoģiski psiholoģiskās īpatnības, novērotas skolēnu savstarpējās attiecības klasē un izpētītas skolēnu vērtības. Skolēniem vissvarīgākās ir cilvēku savstarpējās attiecības un tādas vērtības kā ģimene, mīlestība un draudzība. Skolēnu anketēšana par zināšanām latviešu un pasaules literatūrā, kā arī attieksmi pret literatūras mācību priekšmetu parādīja skolēnu pozitīvo attieksmi pret mācību priekšmetu un zināšanu trūkumu par pasaules un latviešu literatūru.

- Pedagoģiskās izmēģinājumdarbības laikā tika izstrādāts metodiskās sistēmas variants Z. Mauriņas personības un eseju apguvei. Metodiskās sistēmas variantu diplomande realizēja septiņās Z. Mauriņas personības un eseju apguvei veltītās literatūras stundās 10. klasē mazākumtautību skolā, kurās rosināja skolēnus iepazīt Z. Mauriņas personības savdabību un daiļradei raksturīgo, apzinoties rakstnieces personību un daiļradi kā kultūras vērtību, kā arī aktualizēja skolēnos rakstniecei nozīmīgas vispārcilvēciskas un kultūras vērtības.
- Metodiskās sistēmas aprobācijas ietvaros tika izmantotas daudzveidīgas mācību metodes un metodiskie paņēmieni – problēmdialogs, izlasītā komentēšana, prezentācijas gatavošana, radošā CV veidošana, eseju fragmentu lasīšana un analīze, plakāta un domu kartes veidošana, īsā raksta un esejas izveide, kā arī intervijas veidošana un „sirds mozaīkas” izveide, lai īstenotos literatūras kā vārda mākslas princips.
- Izstrādātais metodiskās sistēmas variants Z. Mauriņas personības un eseju apguvei ir tikai viens no ieteicamajiem variantiem, kā veicināt Z. Mauriņas personības un eseju apguvi. Diplomande mācību materiālus izstrādājusi pati, tāpēc izstrādātais metodiskās sistēmas variants ir novatorisks.
- Izvērtējot pedagoģisko izmēģinājumdarbību literatūras stundās Z. Mauriņas personības un eseju apgūvē 10. klasē mazākumtautību skolā, skolēni ir iepazinuši Z. Mauriņas personību un esejas, gūstot nozīmīgas atziņas un saskatot esejās atspoguļotās vispārcilvēciskās un kultūras vērtības. Skolēni ir apzinājušies Z. Mauriņas darbu nozīmi latviešu un pasaules kultūras kontekstā.
- Grūtības radīja Z. Mauriņas eseju uztvere nepietiekamo latviešu valodas zināšanu dēļ, kā arī fakts, ka eseju uztverei nepieciešamas plašas zināšanas pasaules literatūrā, vēsturē un filozofijā, kuras vairumam skolēnu trūkst.
- Skolēnu attieksme literatūras stundās bija pozitīva. Pedagoģiskās izmēģinājumdarbības stundas ir vēl vairāk uzlabojušas skolotājas un skolēnu savstarpējo sadarbību. Skolēni ir ieinteresēti literatūras mācību priekšmetā.
- Z. Mauriņas personības un eseju apguvei izstrādāto metodisko variantu nākotnē varētu pilnveidot un piedāvāt arī 11. un 12. klases skolēniem vai Z. Mauriņas eseju izmantošanu citu latviešu autoru apgūvē.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Austers I., Golubeva M., u.c. *Daudzveidība ienāk latviešu skolās*. Mazākumtautību bērnu integrācija latviešu vidusskolas klasēs. Rīga: PROVIDUS, 2006.
2. Auziņa I. iev. Mauriņa Z. *Esejas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006.
3. Baltiņa V. *Zenta Mauriņa*./ Latviešu trimdas literatūras izlase II. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
4. Cimdiņa A. *Dzīve tekstā. Raksti par literatūru*. Rīga: Atēna, 2006.
5. Cimdiņa A. *Esejas sākotne latviešu literatūrā*. Rīga: Latvijas Universitāte, 1997.
6. Cimdiņa A. pēcv. Mauriņa Z. *Iedrīkstēties ir skaisti*. Raksti piecpadsmit sējumos: autobiogrāfiskās triloģijas otrā grāmata 2. sēj.. Rīga: Apgāds „Daugava”, 1997.
7. Cimdiņa A. pēcv. Mauriņa Z. *Kultūras saknes. Esejas (1929 – 1944)*. Raksti piecpadsmit sējumos. 7. sēj. Rīga: Apgāds „Daugava”, 2003.
8. Cimdiņa A. pēcv. Mauriņa Z. *Tālā gaita*. Raksti piecpadsmit sējumos: autobiogrāfiskās triloģijas pirmā grāmata 1. sēj. priekšv. J. Stradiņš. Rīga: Apgāds „Daugava”, 1996.
9. Cimdiņa A. sast. *100 Latvijas sievietes kultūrā un politikā*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008.
10. Cimdiņa A. sast. un iev. *Eiropa, Latvija – kultūru dialogs*. Zentai Mauriņai – 100: konferences materiāli. Rīga: Nordik, 1998.
11. Cimdiņa A. *Zenta Mauriņa – Latvijas kultūras simbols Eiropā*./ Zenta Mauriņa Eiropas tautu kultūru dialogā. Sast. A. Cimdiņa, L. Kalinka. Rīga: Drukātava, 2007.
12. Daukste - Silasproģe. I. *Romāns (1945 – 1950)* / Latviešu literatūras vēsture: 3.sēj. LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts (aut. Kolektīvs), Rīga: Zvaigzne ABC, 2001.
13. Dirba M. *Mijkultūru izglītības daudzveidība*. Rīga: Raka, 2006.
14. Dubiņa I., Silova L., Vēvers A., Vīduša I. *Literatūra 10. klasei*. Mācību grāmata. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009
15. Egle K. iev., bibliogr. piez. Mauriņa Z. *Kopoti raksti I*. Rīga: Valters un Rapa, 1939.
16. Eriksons E. *Identitāte: Jaunība un krīze*. Rīga: Jumava, 1998.
17. Ērmanis P. *Dzīve*./ Mauriņa Z. *Kopoti raksti I*. Rīga: Valters un Rapa, 1939.
18. Gudjons H. *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
19. Hanovs D., Menšikovs V., Mihailovs I. J., Tēraudkalns V., Volkovs V. *Iepazīsti Eiropu, iepazīsti Latviju! Ievads starpkultūru komunikācijā*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2012.

20. Hausmanis V. *Proza 50. – 80. gadi* / Latviešu literatūras vēsture: 3.sēj. LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts (aut. Kolektīvs), Rīga: Zvaigzne ABC, 2001.
21. Ivbulis V. *Zenta Mauriņa uzrunā vācu lasītājus.*/ Eiropa, Latvija – kultūru dialogs: Zentai Mauriņai – 100: konferences materiāli. Sast. un iev. A. Cimdiņa. Rīga: Nordik, 1998.
22. Kubuliņa B., Pāvuliņa L. *Latviešu literatūra 12. klasei mazākumtautību skolās.* Rīga: Jumava, 1999.
23. Kūle M. *Eiropas vērtības Zentas Mauriņas daiļradē.* /Eiropa, Latvija – kultūru dialogs: Zentai Mauriņai – 100: konferences materiāli. Sast. un iev. A. Cimdiņa. Rīga: Nordik, 1998.
24. Kūle M. *Par demokrātisku dzīves stilu Zenta Mauriņa.*/ Personība un demokrātija. Metodisks līdzeklis Latvijas vēsturē. Rīga: „N.I.M.S.”, 2005.
25. *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca* (aut. kolektīvs). Rīga: LVA, 2011.
26. Mauriņa Z. *Atziņas.* Rīga: Jumava, 2006.
27. Mauriņa Z. *Dostojevskis: viņa personība, mūžs un pasaules uzskats.* Rīga: Kabata, 1993.
28. Mauriņa Z. *Drosme būt.* Raksti piecpadsmit sējumos: Zviedrijas dienasgrāmatas. Itālijas ceļojums. 4. sēj. Rīga: Apgāds „Daugava”, 1999. [pēcv. I. Mellis]
29. Mauriņa Z. *Dzelzs aizbīdņi lūst.* Raksti piecpadsmit sējumos: autobiogrāfiskās triloģijas trešā grāmata 3. sēj. Rīga: Apgāds „Daugava”, 1998.
30. Mauriņa Z. *Dzintargraudi. Zentas Mauriņas domas un atziņas.* sakārt. A. Rudzīte. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001.
31. Mauriņa Z. *Esejas.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2006.
32. Mauriņa Z. *Iedrīkstēties ir skaisti.* Raksti piecpadsmit sējumos: autobiogrāfiskās triloģijas otrā grāmata 2. sēj. Rīga: Apgāds „Daugava”, 1997.
33. Mauriņa Z. *Kopoti raksti II.* Rīga: Valters un Rapa, 1940.
34. Mauriņa Z. *Pasaules vērtos.* Raksti piecpadsmit sējumos: Zviedrijas dienasgrāmatas 1951 – 1958 5. sēj. Rīga: Apgāds „Daugava”, 2000.
35. Mauriņa Z. *Sapnis ir dzīve: aforismi un atziņas.* pēcv. I. Sokolova. Rīga: Apgāds „Daugava”, 2000.
36. Mauriņa Z. *Sirds mozaīka: esejas par ciešanām un prieku.* Rīga: Zvaigzne, 1993.
37. Mauriņa Z. *Uzdrīkstēšanās: izlase, 1929-1944.* Rīga: Liesma, 1990.
38. Melle I. *Trīsdesmit divi gadi kopā ar Z. Mauriņu.* Rīga: Apgāds „Daugava”, 1997
39. Mucenieks E. pēcv. Mauriņa Z. *Atziņas.* Rīga: Jumava, 2006.

40. Mucenieks E. pēcv. Mauriņa Z. *Uzdrīkstēšanās: izlase, 1929-1944*. Rīga: Liesma, 1990.
41. Mundeciema-Vuss L. *Zentas Mauriņas darba „Baltās drānas” Kurzemes avoti audiovizuālās komunikācijas laikmetā./* Novadnieciskās identitātes meklējumi Kurzemē. Apvienotais pasaules latviešu zinātnieku 3. kongress un Letonikas 4. Kongress. Rakstu krājums. Liepāja: Liepājas Universitāte, 2012.
42. Priedītis A. *Kultūru dialogs: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija*. Rīga: Pasaules kultūru fonds, 1996.
43. Puškarevs I. *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Raka, 2001.
44. Raudīve K. *Domātāja./* Mauriņa Z. Kopoti raksti I. Rīga: Valters un Rapa, 1939. (iev., bibliogr. piez. K. Egle)
45. Reņģe V. *Psiholoģija. Personības psiholoģiskās teorijas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
46. Rudzītis J. *Literatūras mācības skolā*. Rīga: Raka, 2000.
47. Smiktiņa B. *Īsprozas vēsture./* Latviešu literatūras vēsture: 2.sēj. LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts (aut. Kolektīvs), Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
48. Sokolova I. iev. Mauriņa Z. *Uzdrīkstēšanās: izlase, 1929-1944*. Rīga: Liesma, 1990.
49. Sokolova I. pēcv. Mauriņa Z. *Pasaules vienotība un indivīda uzdevumi: esejas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997.
50. Sokolova I. sast., iev. un komentē. *Zenta Mauriņa vēstulēs un atmiņās*. Rīga: Preses nams, 1997.
51. Sokolova I. *Zenta Mauriņa /dzīve un daiļrade/*. Rīga: Zvaigzne, 1993.
52. Sokolova I. *Zenta Mauriņa un viņas mīļie, tuvie...Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.*
53. Sokolova I. *Zenta Mauriņa. Pielūgtā un peltā*. Rīga: Vieda, 2000.
54. Sokolova I. *Zenta Mauriņa: Dzīves un daiļrades lappuses*. Rīga: Liesma, 1991.
55. Sokolova pēcv. Mauriņa Z. *Dzejnieka uzdevums mūsdienās: esejas: Dāga Hammaršelda, Georga Sefera, Aleksandra Solžeņicina literārais portrets*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997.
56. Stikute E. *Latviešu literatūras didaktika*. Monogrāfija. Rīga: Raka, 2011.
57. Svence G. *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
58. Šteinberga A. *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Raka, 2013.
59. Vecgrāvis V. pēcv. Mauriņa Z. *Dzelzs aizbīdņi lūst*. Raksti piecpadsmit sējumos: autobiogrāfiskās triloģijas trešā grāmata 3. sēj. Rīga: Apgāds „Daugava”, 1998.
60. Vecgrāvis V. pēcv. Mauriņa Z. *Pasaules vērtos*. Raksti piecpadsmit sējumos: Zviedrijas dienasgrāmatas 1951 – 1958 5. sēj. Rīga: Apgāds „Daugava”, 2000.

61. Zanders J. *Par stilu, formu un metodi.*/ Mauriņa Z. Kopoti raksti I. Rīga: Valters un Rapa, 1939.
62. Ziedonis I. *Raksti*. 10. sēj. Rīga: Nordik, 1999.
63. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *EDSO augstais komisārs atzinīgi novērtē Latvijas paveikto mazākumtautību izglītības jomā*. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/informacija-medijiem/6417.html> (ievietots 16. 02. 2011. 13:14) [skat. tiešsaistē 18.04. 2013.]
64. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Noteikumi nr.1006 Rīgā 2011. gada 27. decembrī. *Noteikumi par mācību priekšmetiem, kuri mazākumtautību izglītības programmās apgūstami valsts valodā*. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=242116> [skat. tiešsaistē 02. 05. 2013.]
65. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Noteikumi nr.715 Rīgā 2008. gada 2. septembrī. *Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=181216> [skat. tiešsaistē 12. 03. 2013.]
66. Bad Krozingen TV. *Eine Stimme in der Brandung der Zeit Zenta Maurina*. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=fGdgrkqGng> [skat. tiešsaistē 18. 05. 2013.]

PIELIKUMI

1. pielikums

Anketa skolēniem

1. Vai Tev patīk literatūras stundas Tavā skolā?

- Jā
- Nē
- Cits variants _____

2. Kā Tu vēlētos strādāt literatūras stundās?

- Lasīt literārus darbus
- Piedalīties diskusijās
- Klausīties skolotājas uzstāšanos
- Pildot uzdevumus
- Veidojot prezentācijas
- Cits variants _____

3. Ievelc, lūdzu, krustiņu, kurus latviešu autorus un kultūras cilvēkus no dotajiem Tu zini - esi par tiem kaut ko dzirdējis vai iepazīies ar to darbiem?

Jānis Jaunsudrabiņš	☐	Aspazija	☐	Jānis Akuraters	☐
Kārlis Skalbe	☐	Rainis	☐	Zenta Mauriņa	☐
Fricis Bārda	☐	Jānis Ziemeļnieks	☐	Anna Brigadere	☐
Jānis Poruks	☐	Emīls Dārziņš	☐	Rūdolf Blaumanis	☐

4. Ja zini vēl kādu latviešu autoru, kurš netika iepriekš minēts, lūdzu, uzraksti!

5. Uzraksti, lūdzu, kuru latviešu autoru darbus Tu esi lasījis!

6. Vai, Tavuprāt, būtu jālasa latviešu literatūra? Kāpēc? Pamato savu atbildi!

7. Ievelc krustiņu, kurus pasaules literatūras autorus un kultūras cilvēkus no minētajiem Tu zini, esi par tiem kaut ko dzirdējis vai iepazīies ar to darbiem.

Šarls Bodlērs

Johans Volfgangs Gēte

Fjodors Dostojevskis

Mišels de Montēņs

Henriks Ibsens

Dante

8. Vai, Tavuprāt, ir svarīgi iepazīties ar citu tautu literatūras darbiem? Kāpēc? Pamato savu atbildi!

9. Ievelc krustiņu, kura ir tava nacionālā piederība!

Latvietis

Krievs

Ukrainis

Baltkrievs

Polis

Cita _____

Paldies! 😊

2. pielikums

Skolotājas veidotā prezentācija „Zenta Mauriņa – spēcīga un savdabīga personība pasaules un latviešu kultūrā”

**Zenta Mauriņa -
spēcīga un
savadbīga personība
pasaules un latviešu
kultūrā**

“Dzīvot man nozīmē milēt un rakstīt...” (Z. Mauriņa)

- Zentas Mauriņas mūžs ir bijis viena vienīga lielā **uzdriktēšanās**, cīņa par to, lai gars uzvarētu miesu, visur un vienmēr cīņa par patstāvību. (I. Sokolova)

SPĪTS. IEDRĪKTĒŠANĀS. DROSME.

Jānis Akuraters (1876-1937)

*Gaišā, kur tavi soļi nu?
Es viens, un sirds mana trīs,
kā ziedi dveš tavas atmiņas,
un smejas debesis.*

*Un mīļi ir klejot tā savvaļā,
kad sirdij tik saldi un grūt,
un tevi meklēt, mirdzošā,
un mūžam neiegūt.*

- Z. Mauriņas pirmās publikācijas ir Akuratera stāstu tulkojumi vācu valodā (1919;1921), recenzija par stāstu krājumu “Klusums un gaisma” (1922).
- Eseja “Ugunīgo ziedu dzejnieks” (1939), “Mūžīgais Akuraters” (1944), “Daiļuma dzejnieks” (1947)

“..ka es drikstēju viņu milēt,
tā bija lielākā dāvana...”
(Z. Mauriņa)

Teodors Celms (1893-1989)

- „...vai spēja būt draugam nav tā, kas cilvēku visvairāk atšķir no dzīvnieka?” (Z. Mauriņa)

Elfrīda Lauva (1896-1988)

- „Viņas tuvums sargāja, viņas rokas veldzēja.”
(Z. Mauriņa)

Pēteris Ērmanis (1893 - 1969)

"Z. Mauriņa ir cilvēks, kam personības spilgtums, daudz jūtu, garīga izsmalcinātība, bet arī daudz noteiktības un spēka. Bet par visām lietām cilvēks, kas nekur nevar īsti iekļauties, ierindoties, ietilpt. Viņa ir neikdienišķa kultūras personība, tas jāatzīst visiem." (P. Ērmanis)

Uz grūtajām, grūtajām ciņām, uz paveikto milzīgo darbu...no kalngala noraugies Tu...Un, kaut jel no kalngala raugies, To zinu, to jūt Tava sirds. Vēl pēdējais darbs nav darīts, Vēl teikts nav pēdējais vārds.

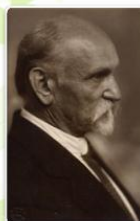
(P. Ērmanis)

Anna Brigadere (1861-1933)

- Z. Mauriņai un A. Brigaderai bija vienādi ētiskie kritēriji: tikumiskā spēka nepieciešamība, darbs – visa pamats, labā un jaunā krasa šķirtne;
- „A. Brigaderi viņa raksturo ar pieciem „S“: skaidra, skarba, stipra, spītīga, strādīga.
- Monogrāfija "Baltais ceļš" (1935)

Rainis (1865-1929)

- „Lielu gaismu viņš bija ienesis manā sirdsēstiem sadurstītajā dzīvē". (Z. Mauriņa)
- „Daži pamata motīvi Raiņa mākslā" (1928)

Pauls Pētersons (1895-1975)

- "Varbūt viņa mātei ir taisnība, ka es viņu traucēju nodibināt laimīgu ģimenes dzīvi...Darīju visu, lai viņu pazaudētu, un drebēju bailēs, ka tas tiešām reiz varētu notikt." (Z. Mauriņa)

"Es vēl dzīvoju, jo Tu domā par mani..." (P. Pētersons)

Fjodors Dostojevskis (1821-1881)

- "Ja pārņem izmisums par cilvēka nožēlojamību un pelēkumu, par viņa līdzību ar dzīvniekiem, es domās meklēju tversmi Dostojevskas personībā." (Z. Mauriņa)
- No galvas prata Dostojevskas atvadu vēstuli ar vārdiem: "Dzīve visur ir dzīve. Dzīve ir mūsos un nevis ārpus mums." (Sokolova 1993: 178)

- "Dostojevskis: viņa personība, mūžs un pasaules uzskats" (1931; 1933) - krievu valodā (1934), Londonā (1936), Zviedrijā (1951).
- 1946. gadā turpināja pētījumu par Dostojevski. "Bez Dostojevskas pastāvīgās klātbūtnes Mauriņa vairs nevarēja dzīvot, viņš kļuva par viņas otru "es"... (Sokolova 1993: 180)

Irēna Mellis (1916)

- "Trīsdesmit divi gadi kopā ar Zentu Mauriņu" (1997)
- "Mūs vieno stipras saites, atmiņas un darbs" (Z. Mauriņa)

Daiļrade

Esejas: «Kritika par Akurateru» (1922), «Jānis Poruks un romantisms» (1929), «Dostojevskis» (1933), «Baltais ceļš», studija par Annu Brigaderi (1935), «Dzīves apliecinājumi», esejas par B. Paskalu, Stendālu, S. Bodīeru u. c. (1935), «Dante tagadnes cilvēka skatījumā» (1937), «Fricis Bārdas pasaules uzskats» (disertācija, 1938), «Grāmata par cilvēkiem un lietām» (1938), «Sauls meklētāji», esejas par Kr. Baronu, Raini, J. Jaunsudrabiņu, J. Akurateru un K. Skalbi (1938), «Ziemeļu tēmas un variācijas», esejas par H. Ibsenu, A. Kivi, «Kalevalu» u. c. (1939), «Prometeja gaismā» (1943), «Kultūras saknes» (1944), «Sirds mozaika» (1947), «Tilti» (1947), «Spīts» (1949), «Sāpju noslēpums» (1952), «Latviešu esejas» (1953), «Traģiskais skaistums» (1954), «Cilvēces sargi», esejas par franču, amerikāņu un ķīniešu kultūru (1955), «Apnicība un steiga» (1962), «Par mīlestību un nāvi» (1964).
Romāni: «Dzīves vilcienā» (1941), «Trīs brāļi» (1946), «Francēska» (1952).
Autobiogrāfiski darbi: «Tālā gaita» (1955), «Iedriksētīes ir skaisti» (1958), «Dzelzs aizbīdņi lūst» (1960), «Trimdas traģika» (1965), «Zemes dziesma» (1967), «Pasaules vērtos» (1968), «Manas saknes ir debesis» (1980).

Interesanti...

- Savā 75. dzimšanas dienā saņēmusi 1100 apsveikumus no ASV, Kanādas, Latīņamerikas, Dienvidāfrikas, Izraēlas, Korejas, Japānas un daudzām citām Eiropas zemēm. (Sokolova 1995: 4)
- Zviedrijā dzīvojot, Z. Mauriņa kļuva par Upsalas bibliotēkas visaktīvāko lasītāju. Viņa ir teikusi: "Kā citi iet uz aptieku, tā es pēc mīļām grāmatām." (Sokolova 1995: 5)
- "Viņas istenība visu mūžu balstījās – uz Cilvēkiem, Grāmatām, Draugiem!" (Sokolova 1995: 6)

- 1999. gadā Latvijas Zinātņu akadēmija nodibina Z. Mauriņas vārdbalvu, ko piešķir jaunajiem zinātniekiem par izciliem sasniegumiem literatūrzinātnē un filozofijā.
- 2006. gada izdotajā enciklopēdijā „100 Latvijas personību” ierakstīts Z. Mauriņas vārds.
- Pastmarku sērija „Sieviete Eiropa” – Z. Mauriņas portrets.

„Atskatoties uz savu personīgo dzīvi, man jāatzīstas, ka visu skaistumu, visu bagātību, ko devusi draudzība, mīlestība, darbs, ceļojumi, esmu guvusi uzdrīkstējoties, uzņemoties lielas ciešanas. No sāpēm – fiziskām un psihiskām – nav jābaidās, ja tikai tās paplašina apvāršni.”

(Z. Mauriņa no krāj. "Sirds mozaika")

„Mēs dzīvojam laikmetā, kurā skaidrāk kā jebkad apzināmies, ka neviens no mums nav pasargāts no likteņa sitieniem, bet, ja ir kaut kas varenāks par vareno likteni, tā ir cilvēka drosme, kas aiz paša gribas stājas pretī liktenim. Un, ja tas tā, tad tieši stiprais jūt vislabāk, cik grūta, bet skaista ir dzīve.” (Z. Mauriņa)

10 garīgās higiēnas baušļi

- Zinu, ātrāk nekā miesa nonikst gars, ja to katru dienu nenodarbina, nespodrina, netrenē. Desmit baušļus esmu uzrakstījusi uz savas sirds tāfeles, zinādama, ka jauns ieskats, jauna apņemšanās, stingrs lēmums var dzīvi ievirzīt jaunās slīdēs.
- Neizšķiršanās samīda dvēseles dārzu. Diemžēl pareizais ieskats vēl nenozīmē pareizi izdarītu darbu, bet rīcības sākumā ir doma.

No Z. Mauriņas eseju un forumu krājuma "Dzīves jēgu meklējot", 1973

Izmantotā literatūra un avoti

- Sokolova I. Zenta Mauriņa un viņas mīļie, tuvie...Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.
- Sokolova I. Zenta Mauriņa. Pielūgtā un peltā. Rīga: Vieda, 2000.
- Sokolova I. Zenta Mauriņa /dzīve un daiļrade/. Rīga: Zvaigzne, 1993.
- Mauriņa Z. "Sirds mozaika". Rīga:

3. pielikums

Radošais CV (curriculum vitae)

Vārds, uzvārds _____

Dzimšanas dati _____

Dzimšanas vieta _____

Dzīves vietas _____

Ģimene _____

Nacionalitāte _____

Valodu prasmes _____

Nodarbošanās _____

Izglītība _____

Darba pieredze _____

Intereses _____

Nozīmīgākie apbalvojumi _____

Nozīmīgākie darbi _____

Sāpīgākie brīži autores dzīvē _____

Cilvēki, kuriem bijusi liela nozīme autores dzīvē _____

Otrā pasaules kara sekas autores dzīvē _____

Kā vide un apstākļi ietekmējuši autores personību _____

Rakstura īpašības, dominējošās vērtības _____

Nozīmīgākās atziņas _____

Fragmenti no esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves piepildītājs”

Fragmenti no esejas

«Montēns⁹ — esejas dižmeistars
un līdzsvarotās dzīves piepildītājs»

1.

Tikai māksla spēj radīt paliekamas kultūras vērtības. Tautas kultūra ir kā tekošs ūdens, tā ir līdzīga upei, kas, tecēdama arvien citos krastos, tomēr paliek tā pati. Tautas kultūra ir kā cilvēka seja: katrs gads, resp., katrs laikmets ar nepielūdzamu roku ievēl dažus jaunus **vaibstus**, vienu otru izdzēsdams, bet seja paliek arvien tā pati, nekad to nevar samainīt ar kādu citu seju. Ar gadiem zūd bērnišķības izteiksme, zūd nenoteiktais un nejausais.

Franču literatūrā un kultūrā viscaur vērojama tieksme izstudēt cilvēku, viņu pazīt, viņu gleznot, iespīesties viņa iekšienes noslēpumos un viņu mācīt dzīvot. Franču morālisti

vaibsts — sejas veidojums; raksturīgas līnijas seja

necieš cilvēku abstrakcijas, kādas, piemēram, sastopam Kanta¹ darbos. Franču morālistu tieksme ir vērot cilvēku dzīvi, uzminēt viņu raksturus, samēdīt viņu kļūdas, ironizēt par viņu vājībām.

Montēns ir franču klasiķis, un franču kultūrā viņš nozīmē apmēram to pašu, ko Gēte² un Kants vācu, bet pie mums viņu maz pazīst.

Montēns nav sistemātiķis, kādi pa lielākai daļai ir vācu filozofi, viņš ir cilvēks ar pretrunām, un savās grāmatās viņš, kā pats to izteicis, uzrakstījis savus sapņus. Franču literatūras zinātnieki un filozofi viņu ievieto morālistu rindā kā Paskālu³. Bet šis vārds jāsaprot tipiski franču nozīmē. Franču kultūras vēsturē morālists nav didaktiski garlaicīgs morāles **sprediķotājs**, viņš ir dzīves domātājs, kas gluži personīgi savos personīgajos pārdzīvojumos grib orientēties. Viņš ir šarmants cilvēku ipatnību tvērējs un ass, ētisks vērtētājs, un žanrs, kurā morālisti parasti raksta, ir eseja. Bet šā žanra nodibinātājs ir Montēns, vārdu «eseja» viņš pirmais lietojis tai nozīmē, kādā mēs to šodien lietojam. Ir skaisti atrast savu rakstnieku, tikpat skaisti kā savu vismiļo. Lasot Montēna esejas, man vienmēr ir licies, ka es pati tās esmu rakstījusi laimīgā priekšeksistencē, kad grēki mani vēl neapgrūtināja un tagad vēlti meklētā pilnība man bija piešķirta. Montēnu es milēju, kad viņu vēl nepazīnu, jo augot cilvēks meklē nevis tādus ceļā rādītājus, kas mūs aizved, kurp viņi grib, bet tādus, kas mums rāda pašmeklētu ceļu, kas mūsu tumsu apgaismo.

sprediķotājs — sludinātājs

Atgriezīsimies vēl pie esejas būtības, jo, raksturojot to, raksturosim arī Montēnu. Pamatojoties savos pārdzīvojumos, esejists dod vienu otru padomu, bet viņš nepretendē, lai viņu uzklausītu, viņš zina, ka gara radnieki viņu saklausīs arī tad, kad viņš klusi runā. Labākie esejistu bijuši ārsti. Eseja līdzinās labai sarunai. Eseja un saruna radusies apziņā, ka starp cilvēkiem ir un var būt tuvums. Zīmīgi, ka franči tik smalki izkopuši abas šīs mākslas nozares. Sarunas smeldzi un **dzelmi** pazīst arī krievi, bet viņiem nav tās atturības un apvaldišanās, kas nepieciešama, lai rastos eseja, bet vāci pārāk mil sistēmu. Eseja, tāpat kā saruna, ir spārnots, vijīgs domu izpaudums, bez matērijas **smagnes**. Lielā mīlestībā un smalkā uzmanībā eseja piegriežas **iztīrājamam** priekšmetam, tāpat saruna — sarunas biedram. Kas pret savu sarunu biedru nejūt simpātiju

dzelme — dziļums

smagne — smagums
iztīrāt — sistemātiski izanalizēt un novērtēt (sacerējumu, mākslas darbu, problēmu)

Fragmenti no esejas „Pavasara dvēsele” (F. Bārdas piemiņai)

Fragmenti no esejas
«Pavasara dvēsele»
(Fricis Bārda piemiņai)

Ir pavasara cilvēki ar brīnumu saucošām acīm, kas no akas negrīb ūdeni izsmelt, bet to zilo debess gabaliņu, kas ūdeni pel-
das. Tada pavasara dvēsele, zaļu, sapņainu šalkoņu pilna, bija
Fricis Bārda.

Bārdam nav dzīves istenības, «viss teika, viss sapnis, viss
pasaka» tam. Un vai nav tā: vecie stāsta pasakas, bērni klau-
sās pasakās, bet jaunie — pārdzīvo pasakas.

Jaunība ir ticība brīnumam. Jauni būdami, mēs neprasām,
vai mūsu vēlēšanās ir prātīga, attaisnojama, iespējama. Mēs
ilgojamies un ticam, ka ilgotais piepildīsies tikai tādēļ, ka mēs
to tik ļoti gaidām. Un šī ticība ir jaunības radošais skaistums,
dzīvi virzītājs spēks. Jo vecāki kļūstam, jo vairāk zūd brīnuma
gaidas (tikai retas, pavasarī **apburtas**, dvēseles to uzglabā līdz
mūža beigām), jo biežāk reibuma ziedus plauj analīzes izkopts.

Sapņa krāšņums un viņa piepildījums ir apgriezti propor-
cionāli lielumi: jo krāšņāks sapnis, jo mazāk iespējas to piepil-
dit. Bet pavasarī cilvēks to nezina, pavasarī

durvis un logus
neviens neslēdz ciet —
sapņi visu nakti
iekšā un ārā iet.

Katram dzejniekam ir «savs vistuvākais». Bārdas vistu-
vākais ir Dievs, Dieva atklāsme dabā. Dzejnieks pats saka:
«Zaļajā Dieva namā ar zvaigznēm dzied mana sirds.»

Visa daba ir dzīva. «Svārciņos vecos brīnītiņos un mie-
gojas», un marta vakaros «pa krēslu **urdziņas** ratiņos brauc»,
«vakars uz miglainām rokām nes pār kalniem mirstošo dienu»,
un «meitas tumsu smeļ un salej pagalmā traukos...».

Bārda visu pasauli redz it kā pirmo reizi, viss viņam ir
jauns un brīnumains, un tādēļ arī viņa tēli ļoti savdabīgi, viņš
baidās no visa jau daudzreiz izteiktā. Viņš nekad nerunā par
«zelta sauli», kā par to runājuši jau tūkstoš dzejnieku pirms
viņa. Pelēkā dienā lien skumju gliemezis, bet gaišā «sarkanām
pastalām bradā saule pa plavu».

Reizumis Bārdu sauc par skumju dzejnieku. Un tiešām —
viņš bieži apdziedājis skumjas, bet tās arvienu saldi sāpīgas,
tās pumpura plaukšanas sāpes, pavasara klusās **trīsas** sen-
gaidītā, bet nezināmā brīnuma priekšā. Viņa skumjas nekad
nepāriet izmisumā, viņa skumjās nekad nav stinguma. Zi-
mīgi, ka Bārdam ir sevišķi daudz pavasara dzejoļu, ir vasaras
un rudens dzejoļi, bet nav ziemas dzejoļu. Skumjām cauri ar-
vien mirdz ticība jauniem maija **paliem**, jauna āboliņa ziediem.
Bārda zina, ka katra doma dzimst sāpēs, bet arī zina, ka tā,
veidu guvusi, liksmi skauj dvēseli. Ciešanas ir pārejošas vai
arī tikai **šķietamas**:

«Ciešanas un laime ir viens, un skaistums ir viņu mērs.»

Tādā pasaules uzskatā nāvei nav dzeloņa. Nāve ir nenovēršams dabas likums, ar tādu pašu pazemīgumu, ar kādu
baidījām dzīves smaržaino skaistumu, ir jāpieņem nāve. Cil-
vēks nav izņēmums dabas radījumu ķēdē, ķīvīte ir viņa māsa,
rožu zars viņa brālis. Kā puķe un putns pieņem nāvi, tā arī cil-
vēkam tā jāpieņem.

Dzīve bija ilgas, dzīve bija trauksme, miers ir tikai nāvē.

Fricis Bārda tik ļoti mīlēja agro, brūno pavasarī. Visa viņa
būtība ir pavasaris, un arī nāvi viņš lūdž nākt, kad plaukst pir-
mās **cīruļactiņas** un pirmie pūpoli. Nāve viņam nelikās naid-
niece, nāve viņam bija draugs, māte, lielais Svētvakars. «Dzi-
vība un nāve ir viens, un mūžība ir viņu mērs.»

šalkoņa — skaņas,
kas rodas, ja vējā lokās
koki, viļņojas ūdens

apburt — šeit: pa-
klāst burvībai

urga — neliels strauts

trīsas — siki, viegli
drebuļi

pali — ūdens plūdi

šķietams — neists,
maldinošs

cīruļactiņa: plavas pu-
ķīte

Fragmenti no esejas „Baltās drānas – latvieša pasaules uzskats”

	<p>Fragmenti no esejas «Baltās drānas — latviešu pasaules uzskats»</p>
lūkot — šeit: mēģināt	<p>Kā baltais saules stars sadalās septiņās varavīksnes krāsās, tā latviešu baltās drānas ir saaukstas no septiņiem pavedieniem, un tikai, kur tie visi savijušies kopā, rodas īsts, mirdzošs baltums. Lūkosim šos septiņus pavedienus drusku sīkāk apskatīt, kā arī noskaidrot balto drānu iekšējīgo jēgu, paliekot galvenām kārtām dainu pasaulē, kur senais latvietis ir vairāk dienas un saules nekā nakts un mēness cilvēks, vairāk dzīves apliecinātājs nekā nāves slavinātājs.</p> <p>Balto drānu apdziedāšana ir tikpat veca kā latviešu tauta. Tautasdziesmā teikts:</p> <p style="padding-left: 40px;">Igauniem melnas drānas, tiem lietīpa vajadzēja; latviešiem baltas drānas, tiem saulītes vajadzēja.</p>
atpestīt — atbrīvot	<p>Igauniem svētku tērps bija melns, latviešiem — balts. Balta villaine ir skaistākais tautu meitas greznums.</p> <p>Baltam kļūt nozīmē kļūt atpestītam, kļūt skaidram, daiļam un labam reizē, jo vienīgi latviešu valodā vārds «balts» sevi sintezē estētiskas un ētiskas vērtības. Latviešu cilvēks klasiskajā uztverē nešķir daiļo no labā.</p>
ieliksmot — iepriecināt ražens — stalts, spēcīgs, labi noaudzis košs — skaists, spilgts	<p>Grūti būs kādā citā valodā atrast tik daudz sinonīmu vārdam «daiļš». Kas ieliksmo aci, to latvietis sauc gan par skaistu, greznu, krāšņu, glītu, raženu, košu. Vārds «skaists» cēlies no vecākā vārda «skaidrs», tāpat latvietim tikai tas skaists, kas skaidrs.</p> <p>Daiļuma apbrīns mūsu tautasdziesmās liecina par augstu kultūras līmeni, daiļuma vērtības nav derīgas, tās nevaio mantu, nepilda maku, estētiskais prieks rodas tikai tur, kur cilvēks ticis pāri eksistences grūtībām, vai arī, par spīti postam, par spīti melni nokvēpušajām sienām, spēj sevi saglabāt prieku par balto puķi.</p>
par spīti — spītējot; neskatoties ne uz kādām grūtībām nokvēpt — kļūt melnam dūmos	<p>Ja daiļums ir pirmais būtiskais elements latviešu pasaules uzskatā, tad otrs ir darbs. Runājot par latviešu darba izpratni, kā arī par pārējiem pavedieniem baltajās drānās, turēsimies senlatviešu tuvumā. Dievs visai cilvēcei ir viens, bet Dieva priekšstatu katra tauta izveido savādāk, padaridama to par savu ideālu piepildījumu un izteicēju.</p> <p>Latviešu Dieviņš strādā, šai ziņā citu tautu mitoloģijās grūti būs atrast analogiju. Senajam grieķim dzīvot nozīmēja pašam sevi pazīt, francūžiem dzīvot nozīmē domāt, bet latviešu ticības apliecība skan: es strādāju, tāpat esmu. Citiem vārdiem, ja es nestrādāju, es nemaz nedzīvoju cilvēciņu dzīvi.</p>
apdvēst — appūst ar savu elpu lūgsna — lūgšana	<p>Dieviņš sēj sēklu, gana zirgus, strādā visus arāja darbus, un tā zemes darbs līdz jaunākiem laikiem ir svētuma apdvēsts: arājs, pavasārī dzenot pirmo vagu, noņem cepuri un skaita lūgsnu.</p> <p>Esam sataustījuši trešo pavedienu: zemi. Latvietim zeme ir svēta, gandrīz vai svētāka nekā debess. Sēklu sējot, vienojas Dievs un cilvēks. Latvietis, kas kopš aizvēsturiskajiem laikiem pieder pie arāju tautas, ar zemi jūtas tuvāk saistīts nekā ar cilvēkiem.</p> <p>Bet zemes darbs iespējams tikai tur, kur ir miers — ceturtais pavediens latviešu baltajās drānās. Latvietis nav iekarotājs, viņš ieročus lieto tikai, ja jāizstāv pret ienaidnieku tēvu zeme, un tādās reizēs viņš kļūst nikns un ciets.</p>

ietrisēties — ietricēties

virināt — atvērt un aizvērt

iežēla — žēlums
grūtdienis — cilvēks, kas ilgstoši cieš bēdas, nabadzību

minēt — šeit: nosaukt

mīt — kāpt, likt kāju virsū

spīts — spītība
sīkstis — izturīgs, spējīgs paciest lielas grūtības
sīvs — šeit: ļoti stiprs

jo — šeit: pastiprinājuma partikula

Kur Dieviņš parādās, tur apklust cilvēku vārdi un iestājas dziļš klusums — piektais elements latviešu pasaules uzskatā. Cilvēkam tas nav iespējams, bet Dieviņš jāļū tik klusu, ka pat ievu zieds, viņam garām ejot, **neietrīsas**.

Tadēļ arī latvietim augstākais daiļums, dziļākā mīlestība izpaužas klusumā, un visvairāk apbrīnojama ir sievietē, kas prot «klusī iet, klusi nākt, klusi durvis **virināt**».

Latviešu Dieviņš ir **iežēlas** pilns. Viņa aizgādībā atrodas visi bāreniši, dzīves **grūtdieņi**. Latviešu tautasdziesmas māca, ka vecais cilvēks jāņem pie rokas un jāved apkārt peļķei, lai

nesamirktu viņa kājas, vai arī, ka vecs cilvēks jāsedina labākajā krēslā, ka, vecam cilvēkam ienākot istabā, jāceļas kājas. Ja man būtu **jāmin** dziesma, kurā vislielākā mērā izpaužas latviešu tautas ētika, tad es minētu:

Audz, māsiņa, gana skaista,
nemin citu kājiņām.

Vai arī:

Es sakūru skalā guni
liela ceļa maliņā:
lai sildās tie bērniņi,
kam nav tēva, māmuliņas.

Ja visi iepriekšējie seši pavedieni — daiļums, darbs, zeme, miers, klusums, iežēla — saskatāmi Dieviņa baltajā tērpā, tad septītais pavediens — **spīts** — atrodams tikai cilvēku drānās. Varbūt tautas vienreizīgo raksturu viszīmīgāk izsaka nepārtulkojami izteicieni, un latviešu **spīts**, šī **sīkstā**, **sīvā** spēja izturēt ir tikpat nepārtulkojams vārds kā angļu *common sense*.¹ Ir Eiropā zemes, kur verdzībai bijušas tikpat bargas formas, bet tur tā tautas (piemēram, senos prūšus) pilnīgi iznīcinājusi.

Lepna spīts izpaužas **jo** daudzās tautasdziesmās:

Liek man ļaudis liekamo,
bij' man nest nesamo.
ko panest nevarēju,
to saminu kājiņām.

Ja cilvēku un arī tautu vērtētu pēc tā, ko tā izturējusi, tad latviešu cilvēkam un latviešu tautai pienāktos viena no pirmajām vietām.

Fragmenti no eseju krājuma „Sirds mozaīka”

1. Par prieku caur ciešanās...

Fragmenti no Z. Mauriņas eseju krājuma „Sirds mozaīka”

Jo primitīvāks cilvēks, jo mazāk viņam fantāzijas, jo necīgāki viņa prieka avoti: jutekļu bauda, labs ēdiens, netraucēts miers. Jo kulturālāks kāds, jo diferencētāki un bagātāki viņa prieki, bet arī — viņa ciešanas.

Prieks bez sāpju starojuma ir pūka, kas viegli aizlido, prieks, kas rodas, pārvarot sāpes un spītējot tām, — ir zvaigzne tumšā naktī.

Dziļāko prieku pazīst tikai tas, kas dziļi cietis.

Dzīve visur ir dzīve. Dzīve ir mūsos un nevis ārpus mums. Arī pēc manis dzīvos cilvēki, un būt par cilvēku cilvēku vidū un tādām palikt mūžam, lai kāda nelaime mums uzbruktu, neskumt un nezūdiņties — lūk, tā ir dzīve! tas ir dzīves uzdevums.

Ja nepieķeramies ne cilvēkiem, ne lietām, ne arī kādai idejai vai kādam aicinājumam, tad dzīve ir vai nu bezgala garlaicīga, vai pilnīgi bezvērtīga. Nevis pieķerties šai pasaulei un tās skaistumam ir neprātīgi, neprātīgi ir pieķerties cilvēkiem un lietām tā, it kā tās būtu mūžīgas.

Mūsu dzīve tā iekārtota, ka bez sāpēm gandrīz nekas nav iegūstams. Līdzēnā ceļmalā aug puteklāini, mazi ziedi. Kas grib plūkt burvīgi smaržīgo, balto prieka puķi, tam jākāpj stāvā kalnā. Peļķē plūncinājas pīles. Kas grib gūt kaut vienu spalvu no zeltmirdzošā prieka putna, tam jāceļas pusnakts stundā, jāpamet drošais omulības krasts, jāizcīnās caur uguns jūru un jāiet vēl neviena neietais ceļš.

Sāpes cilvēku savstarpējās attiecībās rodas tādēļ, ka parasti cilvēks, arī labākais, nespēj ilgstoši būt iecītīgs sapratējs. Nekas cilvēku, šķiet, tā nenogurdina kā ilgstoša labestība. Labam būt — nozīmē pacelties sev pāri. Un pat putns nespēj mūžīgi lidot, šad tad tam jānolaizas uz zemi. Un, ja mēs no sveša cilvēka samērā viegli pancesam pār-

restības, tad no tuvcilvēka sīkākais asums sāpīgi griež pašu sirds kodolu.

2. Par labvēlību un kulturālu cilvēku...

Fragmenti no Z. Mauriņas eseju krājuma „Sirds mozaīka”

Humora apbalvoti cilvēki parasti ir labvēlīgi. Par dzīves sīkumainību un nožēlojamību viņi smejas, nezaudējot ticību pašam cilvēkam. Kas prot smieties, vēl vecuma dienās izskatās jauns: humors sevī satur nevīstošas jaunības noslēpumu.

Labvēlības izpaudums ir smaids.

Smaids ceļ tiltus no cilvēka uz cilvēku, paceļ pāri šaurajām tautu un valodu robežām, smaids ir viscilvēcības zīme, līdzīgi Sarkanajam krustam.

Neizdibināmi, kādēļ daži cilvēki mūsos izraisa labvēlību un citi atkal miglas piesātinātu garlaicību. Ideāli būtu labvēlību just pret visiem, bet to spējuši tikai svētie, un laikam arī tie tikai legendās. Ir cilvēki, kas, ienākot mūsu istabā, vēl ne vārdu nesacījuši, ar savu esmi vien jau vieglina un piesauļo mūsu dzīvi. Un ir atkal citi, kuru ierašanās vien visām domām, jūtām un lietām pārklāj pelēki dzeltenīgu miglu. Cilvēku savstarpējās attiecībās, ja tās ir bez tirdznieciska aprēķina,

Lai kā mēs cilvēkam esam pieķērušies, mēs viņa vietā nevaram ciest. Mēs viņa sāpes, psihiskās un sevišķi fiziskās, līdz zināmai robežai varam vieglināt. Uzņemoties labprātīgi daudzus upurus, mēs paši sev varam uzlikt ciešanas, mēs varam uz visiem laikiem savām lūpām liegt smaidu, bet pret nedziedināmām slimībām mūsu labvēlība bezspēcīga.

Cilvēka būtība ir pretrunīga: viņa sirdī savu mājokli uzcēlis kā Dievs, tā velns. Bet, lai cik daudz ļaunuma un nevēlēšanās mēs saskatītu cilvēkā, tad tas ir viņš un neviena cita būtne zemes virsū, kas radījis mūziku un grāmatas.

Gara uzvaru pār miesu, labestības uzvaru pār ļaunumu, daiļuma uzvaru pār neglītumu, tīrības uzvaru pār netīrību, vieduma uzvaru pār muļķību saucam par kultūru.

Mūsu laikmetā, kur atkal reiz notiek kultūras un barbarisma divkauja, der atcerēties, kas īstēni ir kultūras cilvēks?

Vispirms kulturāls cilvēks ir tas, kas bez kļūdām runā savu mātes valodu un, ja vajadzīgs, iemācās svešvalodu, ja arī ne runāt un rakstīt, tad ar sirdi saprast.

Otrkārt, kulturāls ir nevis tas, kas svešumā visu redzēto aizgrābtīgi apbrīno un piesavinās, arī ne tas, kas uzpūtīgi un paštaisni visu noraida, bet tas, kas uzmanīgi vēro, salīdzina, vērtē un beidzot paņem tikai to, kas viņa paša un viņa tautas īpatnību kāpina, šķīstī, papildina un tvirtina.

Kulturālais cilvēks no citiem pieņem tikai tik daudz, cik spēj pretim dot, un par saņemto izjūt dziļu pateicību.

Palicis vienatnē, viņš izturas, it kā atrastos izsmalcinātā sabiedrībā. Viņa veļa ir baltāka un dārgāka nekā visiem ļaudīm redzamais tērps.

Kulturālais cilvēks neizkāuc savas sāpes kā sabraukts suns, bet lūko rast remdinājumu garīgā augstsprieguma radītājā darbā, kopības apziņā ar likteņa grūdieniem un, ja tas nav iespējams, klusi aiziet pa Epikūra pieminētajiem vārtiem.

Pašsavaldīšanās ir kulturāla cilvēka augstākais tikums.

3. Par mīlestību...

Fragmenti no Z. Mauriņas eseju krājuma „Sirds mozaīka”

Kā starp biedriskumu, cienīšanu un draudzību no vienas puses, tā no otras puses — starp draudzību un mīlestību grūti novilkt robežu. Mīlestība bez draudzības ir ātri dziestošu jutekļu kvēle, iekāre vai reizēm ārpātīga kaislība, kuras postītāja liesmu, savos tēlojumos ietvēris Dostojevskis (Nastasja Fiļipovna un Rogožins, Mitja Karamazovs un Grušeņka).

Mīlestība savā pilnīgākajā izpaudumā ir draudzības šķīstīta un gaismota.

Mēs dzīvojam cilvēkā, ko mīlam, un tik daudz, cik viņu mīlam. Tikai tas, kas mīl, apzinās, kādas bagātības sevī nes. Mīlētājs mīlamā būtne aizdedzina gaismu: pēkšņi visi dārgumi, arī tumšākās slēptuvēs, top dzīvi un redzami. Kas nekad nav mīlējis, dzīvo mūžīgā naktī. Kas mīl, valda bez varmācības un kalpo bez verdzības.

Labāk ar vismīlo ellē nekā bez viņa paradīzē. Ja man pie paradīzes vārtiem paziņotu, ka es tur nesastapšu sirdij visdārgākos, es paradīzes vārtiem pagrieztu muguru. Ar vismīlo cilvēku arī ellē ieplūst gaisma.

Bet, lai mīlestība būtu kāda būdama, tā vienmēr ir spēja izraudzīties vienu vienīgo cilvēku un reiz izraudzīto sīksti glabāt, tam dāvat, ko nevienam citam nav iespējams dāvat, no tā saņemt to, ko no neviena cita negribas saņemt.

Vārds *mīlēt* ir viens, bet katrs cilvēks to savā dzīvē pilda ar citu saturu. Un tomēr — pārļaižot skatu pār visu kultūras vēsturi, var konstatēt divējādu mīlestības veidu, divējādus mīlētāju tipus.

Pirmkārt, mīlēt nozīmē ciest, cita sāpes pārdzīvot kā savas, gatavība tuvcilvēka krustu uzņemt uz saviem pleciem, vismaz uz laiku izdzēst savu *es*, lai mīlētais spētu dzīvot pilnāku dzīvi.

Otrkārt, mīlēt nozīmē apbrīnot, dievināt.

Varbūt cilvēks tikai tik ilgi dzīvo, kamēr kādam vajadzīgs. Bet cik ļoti viņš bija vajadzīgs un kam visvairāk, to parasti uzzina tikai pēc vismīļā nāves — vai arī nekad.

Tuvību nedrīkst prasīt, kā prasām parādu maksāšanu. Var kādu piespiest ar mums dalīt telpu, bet nekad, lai viņš ar mums dalītu savu sirdi. Ar likuma palīdzību var kādu piespiest pildīt pienākumu, bet nevar nevienu piespiest, lai tas pret mums justu labvēlību. Kopdzīve ar iekšēji svešu cilvēku ir vislaunākais cietums, šķiršanās tādos gadījumos nozīmē brīvības atgūšanu.

Nedrīkst ne no viena cilvēka prasīt visu. Lai cilvēks būtu diez cik pilnīgs, vienmēr viņā būs daži robi, un reizēm gadās, ka svešnieks nes puķi, ko esam ilgojušies redzēt tuvcilvēka rokās. Katrs cilvēks ir tikai Dieva dzirksts, spalgojoša un dziestoša, bet pati liesma ir tikai Dievs.

4. Draudzības prieks

Fragmenti no Z. Mauriņas eseju krājuma „Sirds mozaīka”

D r a u d z ī b a i es ticu kā saulei debesīs,
kas pie mums ziemeļos tik reti spīd.

Kas putnam ir spārni, tas cilvēkam draudzība — tā paceļ pāri zemes putekļiem.

Lai cilvēks postā neizsamistu, lai pametumā nekļūtu līdzīgs lopam, lai saukums to nepadarītu stulbu, Dievs tam dāvājis draudzības jūtas. Bet tikai viens no tūkstošiem spēj tajās ilgstoši dzīvot. Lielākai daļai draudzība ir svētdiena, kas aizņem tikai vienu septīto daļu no dzīves; daudziem draudzība ir Vasarsvētki vai Lieldienas: tās nosvin un aizmirst; bet visbiežāk gadās pagāni, kas draudzības svētku nemaz nepazīst.

Draugs pie tevis atnāk dziļā pusnakts stundā,
nesaukts un neaicināts, un paliek pie tevis, kamēr
to nomaina rīta ausma.

Skaists ir katrs draudzības akords, bet laimīgs ir ceļinieks, ko draudzības simfonija pavada pāri visiem dzīves dumbrājiem: pāri slimībai, nabadzībai, pamestībai — līdz nāves valsts vārtiem. Bet cik retas ziemeļos ir pilnīgi bezmākoņainas dienas, tik rets ir arī draugs, kas tevi pavada dzīves ceļojumā no rīta līdz pat vēlam vakaram. Draudzība ir dārgakmens, bet uzticība zelta ietvars, bez kura dimants viegli pazūd dzīves raktuvē.

Ne nauda, ne gods,
jā, pat ne veselība nesniedz tik bagātu laimi kā apziņa par dzīvo cilvēku, kas tevi saprot un gaida un kam tu esi dārgāks par visu, kam tu esi saule dzīves debesīs. Pārdomājot daudzas draudzības dižu vīru biogrāfijās, kā arī parastajā dzīvē, esmu nonākusi pie pārlicības, ka īsta, pilniskanīga draudzība tādēļ tik reti rodas, ka cilvēks cilvēka dēļ un sevišķi dzīva cilvēka dēļ tik nelabprāt ziedojas. Mironim upurē tik lielas naudas summas, kādas dzīvajam nekad neiedotu rokā, bet mirušais savā būtībā jau līdzīgs lietai, kas pacietīgi panes vislielākās aplamības.

Draudzība ir dāvana, ko cilvēks saņem neatkarīgi no saviem nopelniem un grēkiem. Draudzība jāsāk katru dienu no jauna. Ar katru saules lēktu no jauna draugs jāmīl, jāvēro, viņam jāpie-dod, viņa dēļ jāveidojas, plaši jāver visi dvēseles logi, lai vējš aizpūstu vienaldzības putekļus. Draudzība nav tikai dāvana, tā ir arī piepūle, un, kas sava drauga dēļ nav dziļi cietis, tas to nav patiesi mīlējis. Draugs nav laba grāmata, ko kurā katrā laikā arī nemazgātām rokām var noņemt no plaukta, lai bagātinātu vientuļu vakara stundu, izkļiedētu garlaicību, atrastu sapratēju. Draudzība ir dvēseļu mijiedarbības skaistākais, vārīgākais, rūpīgi kopjamais zieds, kas, ja tam nepievērš pietiekami vērības, nonīkuļo un nokalst, vēl iekām pilnīgi uzziēdējis. Ir vārdi, kas satur indi, un drausmi ir, ka izrunāto vārdu nevar paņemt atpa-kaļ. Kā indīga bulta tas reizēm aizķeras dvēselē un aizdzen to bojā. Bet ir arī vārdi, kuros ap-slēpts burvju spēks. No viena maza vārda nonī-kusi dvēsele var atspirgt, atjaunoties, — sākt zie-dēt visiem pavasara ziediem reizē.

Tu pacietīgi izturi arī tās drauga īpašības, kas, ja ir citiem, tevi pilda ar īgnumu. Draugs ir nevis labu īpašību katalogs, bet dzīvs cilvēks, kura ne-gatīvās īpašības tu tikpat labi pazīsti kā pozitīvās, nesaslejojies pret tām.

Ja draugs no tevis aiziet tādēļ, ka tu zāvājoties muti neaizklāj ar roku, tad neskumsti par to. Kā ir malu mednieki, tā ir malu draugi, kas tver tikai tavas būtības ārējās malas. Ar tiem jauki pakavē-ties vienu otru stundu, bet dvēseli viņi nebagāti-na, ziemas vidū nespēj ienest pavasari, pusnaktī neaizdedzina gaismu. Bet, nostājoties pret Diame-la draudzības izpratni, es nekādā gadījumā negri-bu teikt, ka draugs jāsaņem rītsvārkos. Nīce ir teicis, ka sava drauga dēļ mēs nevaram pietiekami skaisti uzposties, un tas ir jāsaprot kā psihiski, tā fiziski: jāuzpoš ķermenis, jāuzpoš dvēsele, jāuzpoš telpa, lai tā būtu cienīga saņemt draugu.

Grūti ir atrast draugu, bet vēl daudz grūtāk saglabāt draudzību.

Ja negribi zaudēt draugu, neatgādini viņam ne-kad, ko tu viņa labā esi darījis, cik tu viņa dēļ esi tērējis. Neizmanto pārāk ilgi sava drauga vies-mīlību. Aizbrauc tai mirklī, kad liekas, skaistā-kais vēl nāks — tad tu būsi glābis draudzības svēto gaismu.

5. Dāvināšanas prieks

Fragmenti no Z. Mauriņas eseju krājuma „Sirds mozaīka”

Patī Dzīve ir dāvana, un vai tādēļ viens no lielākiem priekiem nav dāvināšanas prieks

Īsta dāvināšana ir pazemīga, un dāvinātājs nezina, vai viņš ir ņēmējs vai devējs. Viņš ir laimīgs apziņā, ka var dot, un klusumā cenšas savu laimi slēpt. Ja dāvātājs priecājas tāpat vai arī vairāk nekā saņēmējs, tad dāvanas jēga piepildīta. Īsta dāvana ir nevis lūguma pildījums, bet tuvcilvēka iekšējās vēles atminējums. Galvenais ir pārsteigums, kā arī spēja atminēt apdāvināmā vēles. Ja to var, tad arīniecīgākā lieta gūst mirdzumu. Dāvana

top par neizstājamu dārgumu, ja dāvātājs tai ielicis daļu no sava es, kā to dara mākslinieks, veltīdams mīlam cilvēkam savu opusu.

Dāvanas galvenā vērtība nav par to izdotais naudas daudzums, bet tīrās sirds pazemība, ar kuru tā dota. Ceļmalā plūkta puķe var vairāk iepriecināt nekā liels rožu pušķis, ja ceļmalas zieds ir nests ar tīru sirdi, bet rožu pušķis patmīlīgā savtīgumā. Dāvanas pilnīgākais izteicējs ir upuris.

Ne no visiem mēs drīkstam pieņemt dāvanas, bet tikai no mīļiem un cienījamiem cilvēkiem.

Māka dāvināt no visām dzīvām būtnēm piemīt vienīgi cilvēkam un jo sevišķi fantāzijas apbalvotam. Jo vairāk kādam piemīt šis talants, jo augstāku kultūru viņš apliecina.

Lai cik dažādas būtu dāvanas, vislielākā ir pats cilvēks; ne jau katrs garāmgājējs, bet dvēselē gaidītais viesis. Cildenais, cēlais cilvēks apdāvina mūs nevis ar to, ko atnes, bet ar savu esmi: tas vien, ka viņš ir pasaulē, jau ir dāvana.

6. Par vēstulēm...

Fragmenti no Z. Mauriņas eseju krājuma „Sirds mozaīka”

... viens no smalkākiem priekiem, kas sakarā ar dvēseles izzūšanu, arvien vairāk izzūd, ir vēstules, protams tās jāatšķir no ziņojumiem. Vēstules ir impresionistisks mākslas darbs *sui generis*, intīma saruna ar tālumā esošo vai arī tuvumā esošo dārgo cilvēku, kas skaļuma bailēs mutvārdiem nevar pateikt to, ko rakstveidā.

Ir bijuši laiki, kas atsavina īpašumu, mēs dzīvojam laikā, kas tiecas atsavināt dvēseli, bet, kamēr cilvēks dzīvos, viņš saslīsies pret šo varmācību.

Vēstule ir mīļa cilvēka apciemojums. Saldi ir gaidīt pastnieka atnākšanu; viņa soļus atšķirt no neskaitāmiem citiem soļiem gaitenī un tad uztvert kluso, čaukstošo troksni, vēstulei iekrītot durvju starpā. Es nekad nevaru vēstuli atvērt citu cilvēku klātbūtnē. Kā divsarunā, tā arī vēstuli lasot, trešais ir kā korpis, kas gādā, lai saruna neiegrimtu dziļumā.

Vēstule ir sarunas māsa. Kas fiziskam ķermenim ir pastaiga, tas garam saruna, bet labu sarunas partneri vēl grūtāk atrast nekā izveicīgu vēstuļu rakstītāju. Prieka skalā saruna ieņem augstu vietu. Ja mani nakts vidū uzmodinātu un teiktu, ka tur un tur ir kāds cilvēks, sarunas mākslas virtuozs, kas labprāt ar mani patērzētu, es sajūsmā celtos, ne aukstums, ne tālais ceļš mani neatbaidītu. Bet mūsu tautā ātrāk var atrast cilvēku, kas ziedos desmit latu nekā desmit minūtes patiesas garīgas uzmanības.

Katra runāšana vēl nav saruna, tāpat kā katra rakstīšana vēl nav vēstule un rīvēšana vēl nav dzejolis. Dažs apsēžas tev pretim un runā kā

uzvilks gramafonu, izteikdams jau tūkstošreiz dzirdētus sājumus. Cits ar miglas vāli sit pa galvu, jūs jūtat savu smagumu un neauglību, viņa smagumu, visu cilvēku smagumu un muļķību. Ir domu un noskaņu slepkavas, no viņiem man vienmēr ir bijušas ārkārtīgas bailes. Bet ir arī domu un noskaņu rosinātāji: viņi izmet vienu, otru vārdu, paceļ roku, pasmaida, un visi domu pumpuri raisās. Nupat, nupat jūs vēl stāvējāt kailā birzī, un tagad koki pilnā plaukumā, putni dzied, viss mežs dziesmu un lapu zaļuma picšalkots, jūs apreibstat negaidītā skaistumā.

8. pielikums

Z. Mauriņas esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves piepildītājs” fragmentu analīze

1. Kas ir Mišels Montēns?

2. Kāds ir viņa ieguldījums Z. Mauriņas mākslinieciskajā rokrakstā?

3. Kā Z. Mauriņa raksturo Montēna esejas?

4. Kādas ētiskās vērtības rakstniece apliecina esejā?

5. Ar ko Z. Mauriņa salīdzina eseju? Ar ko – esejistus?

Skolēnu darbi

Z. Mauriņas esejas „Montēns – esejas dižmeistars un līdzsvarotās dzīves piepildītājs” fragmentu analīze

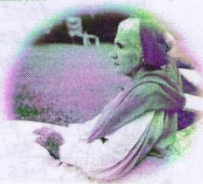

1. Kas ir Mišels Montēns?

Mišels Montēns ir franču filozofs, humanists, rakstnieks, kļāvis.

2. Kāds ir viņa ieguldījums Z. Mauriņas mākslinieciskajā rokrakstā?

Montēns ir esejas žanra nodibinātājs. Viņa atrada savu rakstnieku, tikpat skaisti kā savu vismīļā. Montēns rādīja pašmeklētāju ceļu un apgaismoja Juntas tumsu.

3. Kā Z. Mauriņa raksturo Montēna esejas?

„Lasot Montēna esijas man vienmēr ir liecies, ka es pati tās esmu rakstījusi laimīgā priekšeksistencē.” Mauriņa raksta, ka Montēna esejas „arī elegantas diskusijas”, „viņš aplūz ar savu vienkāršību.”

4. Kādas ētiskās vērtības rakstniece apliecina esejā?

Humanismu, cilvēku cieņu, cilvēcību, sirdsapziņu, sirds cēlumu, labus darbus, līdzsvarotību.

5. Ar ko Z. Mauriņa salīdzina eseju? Ar ko – esejistus?

Jenta Mauriņa salīdzina eseju ar labu sarunu. Tā ir spārnots, viņas domu izpaudums, bez materiāla smaguma. Tad esejisti šeit ir sarunas biedri.

6. Atrodiet spilgtākās esejā paustās atziņas! Kuras no tām ir tuvas jums? Kāpēc?

„Vērtība, kas nosaka vīra dārgumu, jāmeklē viņa sirdī un grūtā.”
„Neviena zinātne nav tik grūti tverama kā māksla dzīvi pareizi un dabīgi dzīvot, neviena olimība nav tik riebīga kā tā, kas mūs piespiež mūsu pašu būtību vicināt.”
„Nav nekā ētiski laba, kas mūs nepiepildītu ar prieku.”
Man vistuvāka atziņa ir tāda: „Neviens cēls gars neapstājas, bet tiecas arvien tālāk, arī pāri saviem spēkiem.” Tā man ir tuva, jo es piekšitu, ka stiprs cilvēks ar stipru dvēseli vienmēr ies tikai uz priekšu. Dzīve nav vienkārša, un lai kaut ko sasniegtu, mums vajag iet tikai uz priekšu, pārvarēt visas grūtības un neapstāties.

6. Vai, izlasījuši eseju, varat teikt, ka tā bija saruna ar jums? Kāda nozīme sarunai ir jūsu dzīvē?

Jā, var teikt, ka tā bija saruna ar mani, jo lasot šo eseju, es saprotu autoru, man bija interesanti zināt Mauriņas domas, daudzās es viņai piekšitu.
Manā dzīvē sarunai ir ļoti liela nozīme. Es domāju, ka bez tās būtu grūti dzīvot, jo cilvēkam vienmēr vajag, lai kāds viņu izklausītu, parunātu, palīdzētu. Mūsu dvēsele nevar būt vientuļa, tai vienmēr jābūt draugs un biedrs. Pateicoties sarunai, mēs celām savas attiecības.

7. Montēns atzīst tikai vienu tiesnesi – savu sirdsapziņu. Kā domājat jūs?

Es piekšitu Montēnam, jo mūsu sirdsapziņa vienmēr palīdz mums novērtēt mūsu rīcības, kļūdas. Mūsu sirdsapziņa var pat piespīt mūs ciet un mocīt, un var arī palīdzēt izlabot kļūdas rīcības. Tā var „grauzīt” no iekšpuses, tā var „gulēt”. Apkārtējie neredz mūsu sirdsapziņu, tikai mēs varam to parādīt, un tad cilvēkiem salikās uaskati par mums un mūsu dvēseli.

Skolēnu darbi

Z. Mauriņas esejas „Pavasara dvēsele” (Friča Bārdas piemīnai)
fragmentu analīze

1. Kāds cilvēks Z. Mauriņas skatījumā ir F. Bārda? Kāpēc esejas nosaukums ir „Pavasara dvēsele”?

Esejas nosaukums ir „Pavasara dvēsele”, jo Bārda ir cilvēks, kuram ir pavasara dvēsele, un viņš ir pilns ar dzīvību un gaišiem sapņiem. Viņam ir saucotais dēls un viss viņa dzīvē ir parava, lai sapnis.

2. Kā Z. Mauriņa raksturo F. Bārdas dzeju?

Bārdam raksturīgais ir dievība un liela atļautība dabā. Viņš visu pasauli redz kā vienu lietu un dodot viņa tēlā ir ļoti daudzgribīgs. Viņš dzejā runā ar nosauktu būtni, priekšmetu, tēlam ir daudz dziļāks, ir vairākas un noreizēm dzejot, bet viņam ir ļoti vienkārša dzejoļu forma. Viņam ļoti patīk runāt par dabu un par cilvēkiem, kas ir dabas daļa.

3. Vai piekriti Z. Mauriņas teiktajam, ka jaunība ir „ticība brīnumam”? Ko par jaunību varētu teikt Tu?

Es piekritu Z. Mauriņas teiktajam, jo manuprāt jaunība ir vislabākais brīnums, kas ir cilvēka dzīvē. Jaunība ir laime, kas ir pilnīga ar dzīvību un gaišiem sapņiem, kas ir pilnīga ar dzīvību un gaišiem sapņiem. Jaunība ir laime, kas ir pilnīga ar dzīvību un gaišiem sapņiem.

4. Vai piekriti domai: „jo krāšņāks sapnis, jo mazāk iespējas to piepildīt”? Pamato savu atbildi!

Man liekas, ka ir patiesība, jo, kad mēs sapņojam par daudzu, mēs domājam, ka mēs varam to piepildīt, bet, kad mēs sapņojam par vienu, mēs varam to piepildīt. Man liekas, ka ir patiesība, jo, kad mēs sapņojam par daudzu, mēs domājam, ka mēs varam to piepildīt, bet, kad mēs sapņojam par vienu, mēs varam to piepildīt.

5. Izlasi F. Bārdas dzejoļi „Pļavā”! Salīdzini savas izjūtas ar Z. Mauriņas eseju paustajām domām par F. Bārdas dzeju!

Pļavā
Nu saules zaķīšiem viss gaiss kā piepildīts.
Pie kājām katram bērzam zālē spoguļlīds.

Ai, kā tiem pašiem mīkstās zelta cirtas tīk!
Tiem visu dienu spoguļoties neapnik.

Pat nakti, gadās, kad tik pamostas,
pa tumsu pašķir zīda matus, paskatās,

kā zīlēdami nezināmo nākotni,
un redz tad - spožu zvaigžņu pilnu galotni...
(No krājuma „Zemes dēls”)

Man liekas, ka Z. Mauriņas raksturo Bārda dzeju kā dzeju, kas ir pilnīga ar dzīvību un gaišiem sapņiem. Viņš dzejā runā ar nosauktu būtni, priekšmetu, tēlam ir daudz dziļāks, ir vairākas un noreizēm dzejot, bet viņam ir ļoti vienkārša dzejoļu forma. Viņam ļoti patīk runāt par dabu un par cilvēkiem, kas ir dabas daļa.

10. pielikums

Norādījumi prezentācijas sagatavošanai literatūrā

Vērtēšanas kritēriji

Lai sekmīgi sagatavotu un prezentētu prezentāciju par kādu no piedāvātajām tēmām literatūras stundās, jāņem vērā šādi **norādījumi**:

1. Veidojot prezentāciju līdzīgi kā sagatavojot referātu ir jāievēro darba struktūra: **ievads, iztirzājums, nobeigums/secinājumi un izmantotās literatūras saraksts.**
2. Veidojot prezentācijas lielāko daļu – iztirzājumu, galvenais nav prasme savākt maksimāli daudz informācijas par izvēlēto tēmu, bet prasme izvirzīt galvenos jautājumus, problēmas, kas skar šo tēmu. Balstoties uz izvirzītajiem jautājumiem, problēmām, kuras gribam apskatīt, arī jāorientē viss savāktais materiāls. (Piemēram, veidojot prezentāciju par tēmu „Ieskats Raiņa dramaturģijā” – galvenais jautājums, kuram jāpievēršas prezentācijā, ir Raiņa dramaturģija, mazāk uzmanības šādā darbā jāvelta autora biogrāfijai un citai radošai darbībai).
3. Prezentācijai jāsniedz skaidras atbildes uz izvirzītajiem jautājumiem, maksimāli jāatklāj tēma – vēršot tēmu nevis plašumā, bet dziļumā. Informācija ir jāstrukturē, veidojot atslēgas vārdus.
4. Gatavojot prezentāciju, obligāti ir jāiekļauj vizuālie materiāli (mākslas darbu reprodukcijas, fotogrāfijas, zīmējumi, attēli, tabulas, utt.), taču vizuālo materiālu apjoms nedrīkst pārsniegt 50% no visas prezentācijas apjoma, informācijas apjoms var būt 50-75% no prezentācijas apjoma, taču var būt izņēmuma gadījumi atkarībā no tēmas specifikas.
5. Savu darbu prezentējot, liela uzmanība jāpievērš tam, kā jūsu stāstījums tiks uztverts, kā noturēt klausītāju uzmanību. Tāpēc **jādomā par valodas un uzstāšanās kultūru** – vai jūsu stāstījums ir loģisks, viegli uztverams auditorijai, kāda ir runas kultūra, vai runāšanas temps nav par ātru vai lēnu. Uzstājoties tiek vērtēta arī jūsu prasme atbildēt uz jautājumiem.

Vērtēšanas skala:

Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Punkti	1	2	3	4-5	6	7	8-9	10	11	12

Vērtēšanas kritēriji:

- 1. Darba prezentēšana** (uzstāšanās, valodas kultūra, prasme atbildēt uz jautājumiem) – **3 punkti**
 - *prezentācijas pasniegšanas stils ir estētisks, stāstījums ir auditorijai interesants un viegli saprotams, loģisks. Runas temps ir atbilstošs. Autors spēj atbildēt uz visiem uzdotajiem jautājumiem. (3 punkti)*
 - *runas stils un temps ir pieņemams, taču stāstījums ir pārāk garš vai garlaicīgs, nav auditorijas uzmanības. Autors atbild tikai uz dažiem uzdotajiem jautājumiem. (2 punkti)*
 - *prezentācijas autors prezentācijai nav gatavojies – ļoti daudz gramatisku kļūdu, nav valodas kultūras. Autors pats nespēj vai ar grūtībām lasa prezentācijā iekļauto informāciju, nespēj atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem. (1 punkts)*

- 2. Prezentācijas saturs** (prezentācijas atbilstība izvēlētajam tematam, ir ievērota darba struktūra un loģiskums, darbā izmantoti dažādi informācijas avoti) – **6 punkti**
 - *plaši izmantota informācija, precīzi atspoguļota izvēlētā tēma, atsegtas galvenās problēmas un jautājumi, daudzveidīgi izmantoti uzziņu avoti. (6 punkti)*
 - *prezentācija daļēji atbilst izvēlētajai tēmai, vai arī ja atbilst, tad izmantoti maz uzziņu avoti, prezentācija nav līdz galam pārdomāta un daļēji atsedz tēmu, ir izceltas dažas problēmas, bet pamatā ir tikai informācijas apkopojums. Prezentācijas struktūrā ir nepilnības. (4 punkti)*
 - *prezentācija neatbilst izvēlētajai tēmai un nav saprotama, vai arī ja atbilst tad prezentācijas saturā ir būtiski trūkumi – ir tikai savākta informācija, nav ievērota darba struktūra, informācijas avotu ieguve nav norādīta. (2 punkti)*

- 3. Prezentācijas vizuālais noformējums – 3 punkti**
 - *darbs glīti noformēts ar oriģinālu pieeju, strukturēts, prezentācija nav pārblīvēta ar tekstu, tas ir labi pārskatāms un uztverams, prezentācijā iekļauti pietiekami daudz un dažādi vizuālie materiāli, kuri pilnībā papildina prezentācijā iekļauto informāciju. (3 punkti)*
 - *darbs noformēts atbilstoši prasībām, nav oriģinalitātes, vizuālo materiālu skaits pietiekams, pārāk daudz teksta vai teksts daļēji strukturēts. (2 punkti)*
 - *darbā iekļauti ļoti maz vizuālie materiāli, prezentācijas noformējumam nav vienota stila, prezentācija pārblīvēta ar tekstu un grūti uztverama. (1 punkts)*

11. pielikums

Grupu darba vērtēšanas kritēriji

1. Intervija – 9 punkti

Saturs (3 punkti)

3 punkti – atbilst tematam, daudzveidīgi 8 – 10 jautājumi

2 punkti – atbilst tematam, daļēji izveidoti jautājumi, atbildes 4 – 7 jautājumi

1 punkts – atbildes nav saskaņotas ar jautājumiem, 1 – 3 jautājumi.

Oriģinalitāte, radošums (3 punkti)

3 punkti – oriģināli, izdomas bagāti jautājumi un atbildes, radoša pieeja

2 punkti – atsevišķi oriģināli jautājumi, pamatā standarta jautājumi.

1 punkts – vienveidīgi jautājumi, atbildes konspektīvas, nolasīti teksta fragmenti.

Ortogrāfijas, interpunkcijas kļūdas (3 punkti)

3 punkti – 1 - 3 kļūdas;

2 punkti – 3 - 6 kļūdas;

1 punkts – 7 vai vairāk kļūdas.

2. Mozaīka – 6 punkti

3 punkti – saturiskā atbilstība esejas fragmentam.

3 punkti – radošums, oriģinalitāte.

3. Darba prezentācija – 3 punkti

3 punkti – stāstījums ir auditorijai interesants un viegli saprotams.

2 punkti – runas stils un temps ir pieņemams, taču stāstījums ir pārāk garš vai garlaicīgs, nav auditorijas uzmanības.

1 punkts – ar grūtībām prezentē savu darbu, daudz gramatisku kļūdu, nav valodas kultūras.

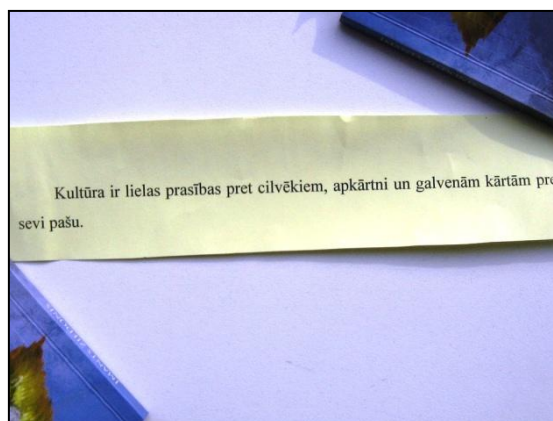
4. Sadarbība grupā – 2 punkti

2 punkti – grupā ir laba savstarpējā sadarbība, prot sastrādāties, sadalīt uzdevumus.

1 punkts - savstarpējā sadarbība sagādā grūtības, neprot sadalīt uzdevumus, nevēlas sadarboties.

12. pielikums

Zentas Mauriņas domu un atziņu lādīte

13. pielikums

Skolēnu sagatavotās prezentācijas par Z. Mauriņas dzīves gājumu

Zenta Mauriņa
Zenta Mauriņa - latviešu rakstniece,
esejiste, literatūrzinātniece, kultūrfilozofe
un tulkotāja.

Zenta Mauriņa dzimusi **1897. gada 15. decembrī**
Lejasciemā.

Vecāki :
Tēvs – ārsts **Roberts Mauriņš**.
Māte – **Melānija Mauriņa**

Māte Melānija Mauriņa
Māsa Helga

- Bērību pavadījusi Grobiņā, kur piecu gadu vecumā pārslimojusi bērnu trieku, kas uz mūžu viņu piesaistījusi ratiņkrēslam.

Zenta Mauriņa bērībā.
[ap1903. gadu], Grobiņa.

Zentas Mauriņas skolas gaitas - Liepājas krievu sieviešu ģimnāzijā

Liepājas krievu sieviešu ģimnāzija

- 1912. gadā sāk darboties sieviešu ģimnāzija, kur mācības notiek krievu valodā.
- 1919./1920. mācību gadā tiek atvērta klase ar latviešu mācībvalodu un skola iegūst pilsētas vidusskolas nosaukumu.

- Liepājas krievu sieviešu ģimnāzija mūsdienās ir Liepājas Valsts 1. ģimnāzija.

- 1913. gadā Z. Mauriņa iestājusies Liepājas krievu sieviešu ģimnāzijā, ko absolvējusi 1915. gadā ar zelta medaļu.

- Reizē ar neatkarīgās Latvijas valsts rašanos Mauriņa Grobiņā nodibināja pati savu proģimnāziju, pasniedza privātsiņas arī Liepājā.

Ģimnāziste Zenta Mauriņa 1915. gadā

- Liepājā dzīvojusi līdz 1921. gadam, kad iestājas Latvijas Universitātē.
- 1923. gadā visa Z. Mauriņas ģimene pārceļas uz Liepāju.

Darbs Rīgas Skolotāju institūtā un Latvijas Tautas universitātes Mūrmuižas nodaļā.

- 1927. mācību gadā viņa sāk strādāt kā latviešu valodas skolotāja Rīgas Skolotāju institūtā.
- No 1928. gada Z. Mauriņa kļūst par lektori Latvijas Tautas universitātē Rīgā un Mūrmuižā.
- 1929. gadā strādā pašas dibinātā literatūras studijā.

Zenta Mauriņa. [1930. gadi], Rīga. Fotogrāfs: nezināms.

- **Mūrmuīžas Tautas augstskola** ir unikāla parādība Latvijas kultūrainā.

- Savulaik tā bija viena no Latvijas Tautas augstskolas vienpadsmit nodalām, kas divdesmito gadu beigās – trīsdesmito gadu sākumā veidojās dažādos Latvijas novados.

- Mūrmuīžas Tautas Universitāte izveidojās 1921. gadā, kur varēja apmeklēt bīskopības, lopkopības, mājturības kursus.
- Lauku cilvēku vēlme pēc garīgas izglītošanās – literatūrā, zinātnē, kultūrā lika aicināt uz universitāti lasīt lekcijas arī Z. Mauriņai.
- Mūrmuīžas nodalaj kā savu apdāvinātāko audzēkni profesors A. Dauge 1926. gadā ieteica Zentu Mauriņu.
- Mūrmuīžā ciemojušies Jānis Jaunsudrabiņš, Kārlis Skalbe, Anna Brigadere u.c.

Mūrmuīžas Kungu mājā darbojās Tautas universitātes Mūrmuīžas nodaļa, kur mūsdienās ierīkota Z. Mauriņas piemiņas istaba.

- No 1930. līdz 1940. gadam Zenta Mauriņa 65 reizes brauca uz Mūrmuīžu (Sidrabeni) – un nolasīja 130 lekcijas par literatūru, mākslu, ētiku, un estētiku.

Latvijas Tautas universitātes Mūrmuīžas nodaļas klausītāji un lektori.

- Zenta Mauriņa lasīja lekcijas arī Latvijas Tautas universitātē, Krišjāņa Barona tautas augstskolā un citur.
- Taču par viņas Sidrabeni un Gaismas pili kļuva tieši Mūrmuīža, ap kuru viņa kopā ar universitātes vadītāju, agronomu un mūziķi Paulu Pētersonu pulcināja tautas gaišākos prātus, stiprākās dvēseles.

- Zentas Mauriņas teiciens – „...Es gribu būt kā ozols mūsu nama priekšā: ar saknēm tas stipri turas zemē, bet zarus stiepj pretī saulei, un, kas vakaram saule, tas cilvēkam daile un zināšanas”.

Zenta Mauriņa savā darbaistabā. [1930. gadi], Rīga.

Savā darbaistabā 1933. gada rudenis

Zenta Mauriņa (no kreisās pirmajā rindā otrā) ar Mūrmuīžas Tautas universitātes klausītājiem un direktoru Paulu Pētersonu (no labās pirmajā rindā pirmais). [ap 1925-1926. gadu], Mūrmuīža.

14. pielikums

Zentas Mauriņas garīgās higiēnas baušļi

1. Jāveido māja.

Konkrēta māja ātri uzceļama, bet iekšpasaule nav gatava pārķama; kas to nepārtraukti neveido, tas drīz sabrūk drupās.

2. Nav jābeidz brīnīties.

Kam dzīvība, mīlestība un nāve nav brīnums, vēl neaprakts jau miris.

3. Jātic un jāuzticas.

Tik tici, un tu dzīvosi; kas šaubās, aiziet bojā. – Neuzticēšanās nozāgē dzīvības saknes. Labāk desmitreiz pievilties nekā nevienam un nekad neticēt.

4. Negaidi no ābeles čiekurus un no egles ābolus.

Pārmetumu krusa sasit ābolus ābelē un čiekurus eglē. Katram stādam, katram radījumam ir tiesības uz savu vienreizību.

5. Nesaisties ar cilvēku, ja nevari panest viņa kļūdas.

6. Spriežot par cilvēku, atceries viņa dāvātos liksmības brīžus.

Kas to aizmirst, nav vērts, ka piedzimis.

7. Novēli savam līdzgaitniekam vienpatības stundas.

Īslaicīgas šķiršanās saglabā tuvību.

8. Nevis šaubīties un vilcināties, bet rīkoties un iedrīkstēties.

Nepatīkamas lietas jānokārto no paša rīta, tīkamas – jātaupa vakaram, lai netīksme ātri beigtos un prieka iecere ilgtu.

9. Miesas bads mazāk bīstams nekā gara bads.

Pat atlēts sabrūk, ja dvēsele zaudējusi savu centru.

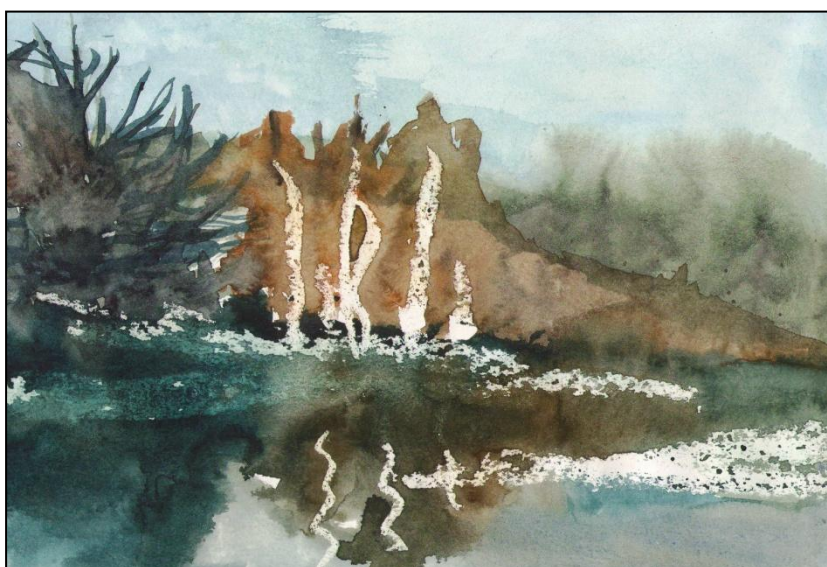
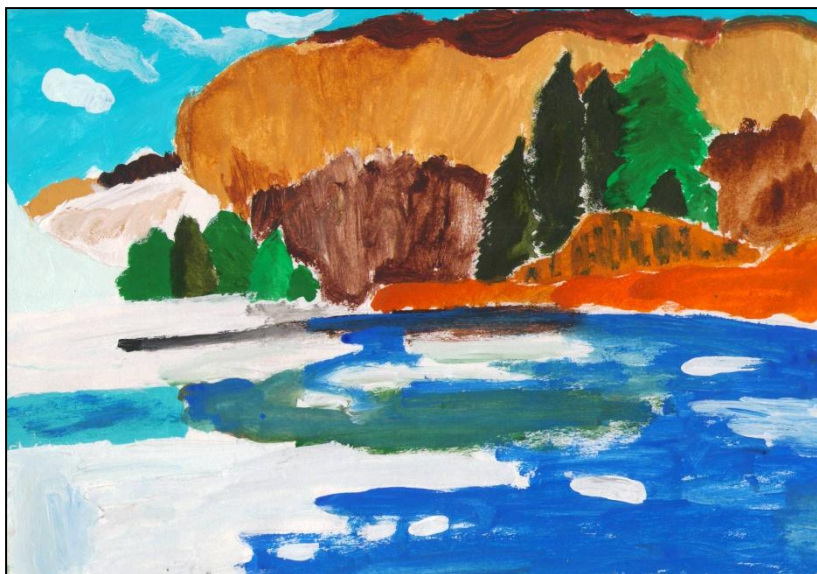
10. Dzīvo tā, it kā katra diena būtu pirmā un pēdējā.

Nāves ieslēgti, nezinām, kad tā mūs paņems savā varā.

Kas prieku vairo, kalpo Dievam.

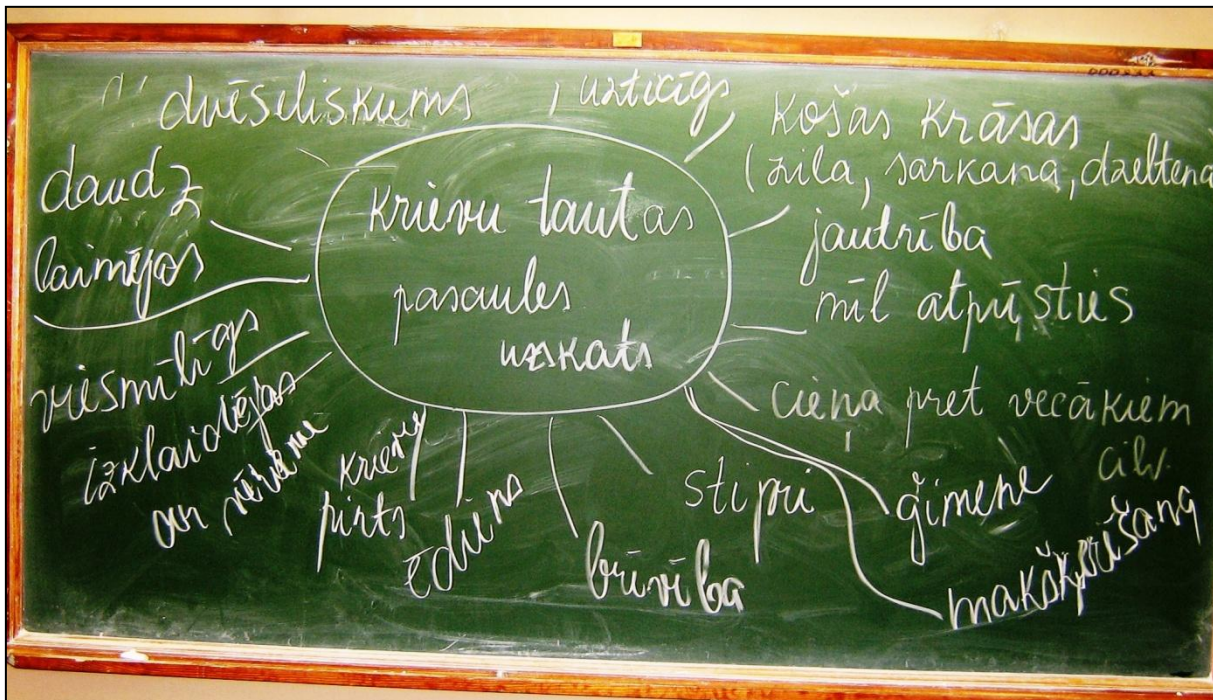
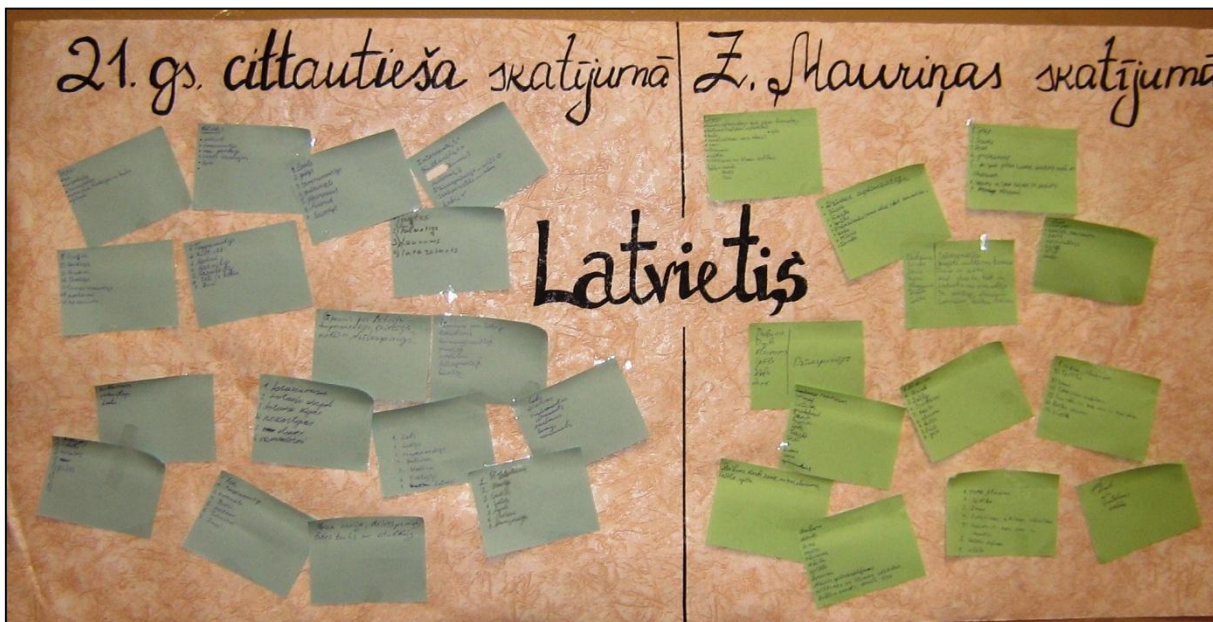
15. pielikums

Skolēnu ilustrācijas esejai „Pavasara dvēsele” (F. Bārdas piemiņai)

16. pielikums

Plakāts „Latvietis” 21.gadsimta cittautieša un Z. Mauriņas skatījumā un domu karte „Krievu tautas pasaules uzskats”

Skolēnu veidotie īsie raksti „Krievu tautas pasaules uzskats”

Kas raksturīgs krievu pasaules uzskatam?
Ar ko tas atšķiras no latviešu?

Krievu tauta, kā lācis, stiprs un drosmīgs.
Dzīvo lielā teritorijā un neqrib nevienam
to atdod.

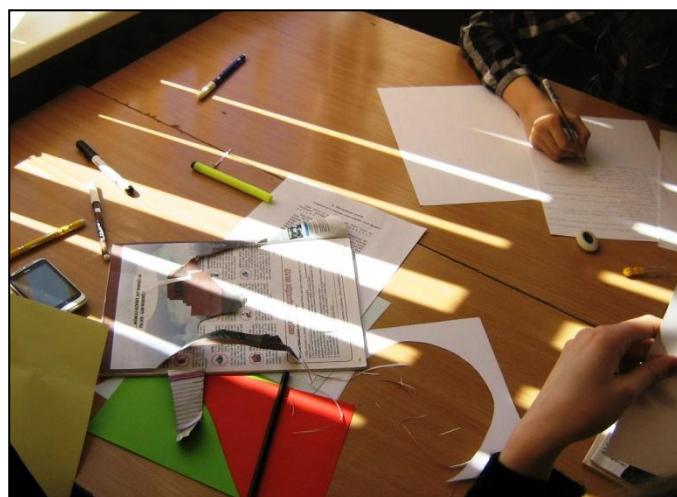
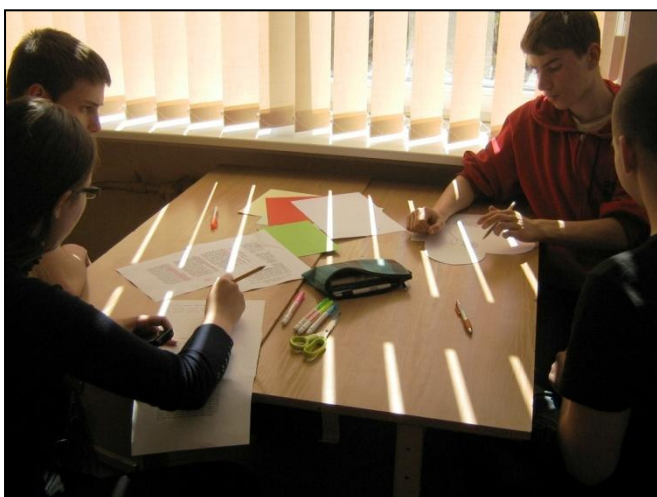
Ja kaut kāds iebruka krievu teritorijā,
viņi kā lāci ir ļoti emocionālie un
temperamentīgi.

Krievu tauta ir krāsaina, zila, sarkana
un dzeltena. Tādas krāsas asociējas ar
jauku, brīvības mīļošu, tautu. Vēl viņi
ļoti mīl savu ģimeni un ^{viņiem ir} ciēna pret
vecākiem cilvēkiem.

Bet tā kā ^{arī} ~~tas~~ citas tautas ir
atšķirušies viens no otra, tā arī krievu
tauta atšķiras no latviešu. Latvieši
nav tik temperamentīgi kā krievi. Un
viņiem ir savas citas tradīcijas un
prienšmēti kuri asociējas ar tiešam ar
latviešu vai krievu tautu. Krieviem:
Balabaika, matjoškas, krievu pirts, kadi

18. pielikums

Grupu darbs ar eseju fragmentiem no krājuma „Sirds mozaīka”

Kritēriji: 20p.
1. Intervija - 3p. - 10p
2. Mozaīka = 6p.
3. Grupu darba prezentācija
4. Sadarbība grupā 2p.

Grupu darbs ar fragmentiem no Ē. Maucīņas eseju krājuma „Sirds mozaīka” (pa ceturksnim un visu)
1. Izlasīt eseju fragmentus vākiem!
2. Intervijas veidošana ar Ē. Maucīni - balstoties uz Ē. Maucīņa raksturojumu un atbildēm (2. saraksts)
3. Ē. Maucīņa sirds mozaīkas veidošana - kā jūs redzat Ē. Maucīņa sirdi? Ar to jūs to aizpildītu? (2. saraksts)

Intervija
*Sirds - pat un atb. savam, atbilst tam
• Originalitāte, radošums
• Otrajāp, otrajāp

Skolēnu gūtais no Z. Mauriņas pārdomām esejā

- Z. Mauriņas darbi un dzīve māca gribasspēku un izturību, māca novērtēt laiku un izmantot to ar prātu.
- Ar saviem darbiem un piemēru viņa mudina cilvēku meklēt savas dzīves jēgu un saprast, ko savā dzīvē vēlas.
- Z. Mauriņa ar savu piemēru māca optimismu, māca saglabāt dzīvesprieku un neļaut grūtībām sevi salauzt. Māca nepadoties un neļauties skumjām.
- Z. Mauriņas personība, viņas pārciestais sniedz daudz, jo liek aizdomāties par dzīves grūtībām un pamata vērtībām – laiku, darbu, mīlestību, draudzību, laimi utt. Liek aizdomāties par paša dzīvi un attieksmi pret līdzcilvēkiem.
- Z. Mauriņas pārdomas likušas saprast, „kādam jābūt īstai dzīvei – pilnai ar prieku, mīlestību laimi”.
- Z. Mauriņas rakstītais liek aizdomāties par cilvēku savstarpējām attiecībām un to, cik cilvēks cilvēkam ir svarīgs.
- Z. Mauriņas darbs un dzīve mudina „rīkoties un iedrīkstēties”, mudina ticēt sev un saviem spēkiem.
- Z. Mauriņa pierāda, ka „dzīvi var nodzīvot bagātīgi, lai kādi šķēršļi un grūtības stātos ceļā”, ja cilvēkam ir „stipra, modra un mīlestības pilna” sirds.
- Z. Mauriņas darbi, domas un atziņas „atmodina prātu”.
- Z. Mauriņas darbi līdz galam saprotami tikai garīgi attīstītam cilvēkam, „parasts cilvēks varētu nesaprast galveno domu viņas darbos”.
- Z. Mauriņa likusi aizdomāties, ka „nav nekā dzīvē svarīgāka kā laiks un rīcības, kuras mēs izdarām savā dzīvē”. Svarīgi, lai cilvēks spētu cienīt katru mirkli savā dzīvē.
- Skolēni aizdomājušies, ka, iespējams, tieši slimība bijusi tā, kas pamudinājusi Z. Mauriņu kļūt par tādu cilvēku, kāda viņa bija. Slimība bijusi tas iemesls, kas licis apgūt zināšanas, iepazīt pasauli un sevi lasot, rakstot un sarunājoties.
- Z. Mauriņa likusi aizdomāties, ka pasaulē ir daudz cilvēku, kas nespēj saskatīt labās lietas savā dzīvē.
- Z. Mauriņa ar savu dzīvi un darbiem mudina dzīvot un brīnīties. „Vajag brīnīties līdz pašām beigām,” raksta skolēns, izsekot pieņēmumu, ka tieši spēja brīnīties ir ļāvusi Z. Mauriņai kļūt par ļoti populāru rakstnieci.
- Z. Mauriņa liek aizdomāties, ka cilvēks nevar dzīvot vientulībā un būt pilnīgi viens, cilvēkam vajag cilvēku, vajag kādu, kas mīlētu un būtu blakus.
- Z. Mauriņa likusi aizdomāties, ka nevajag solīt otram cilvēkam to, ko nevari izpildīt.
- Viens no Z. Mauriņas baušļiem liek aizdomāties par ticību un uzticību. Pārdomājot to, viens skolēns secinājis, ka nevajag dot otru iespēju cilvēkam, kurš tevi jau reiz nodevis.
- Z. Mauriņa bija „cilvēks ar īpašu morāli”. Cilvēks, kas spēja to, ko nespēja daudzi - „piedot cilvēkam un neskatīties atpakaļ”. Viņa zināja, kā „var uzticēties, ticēt, mīlēt un kā būt laimīgai”.
- Z. Mauriņa liek aizdomāties, cik svarīgi ir būt pašiem sev un nebaidīties rādīt savas domas un emocijas citiem cilvēkiem, neslēpt tās.
- Z. Mauriņa „sniedza lielisku piemēru daudziem cilvēkiem”.
- Z. Mauriņa izpelnījies skolēna apbrīnu ar to, ka zina, ko grib no savas dzīves.

20. pielikums.

Skolēnu iegūto vērtējumu kopsavilkums Z. Mauriņas personības un eseju apgaves stundās

Nr. p.k.	Prezentācijas par Z. Mauriņas dzīves gājumu	Radošais CV	Darba lapa par M. Montēņu	Darba lapa par F. Bārdū	Īsais raksts „Krievu tautas pasaules uzskats”	Grupu darbs „Sirds mozaīka”	Eseja „Mans guvums no Z. Mauriņas esejām”	Vidējais vērtējums (noapaļots)
	Balles	Balles	Balles	Balles	ieskaitīts/neieskaitīts	Balles	Balles	
1.	8	8	7	7	nav skolā	9	6	8
2.	negatavoja	4	5	5	ieskaitīts	5	nav skolā	5
3.	negatavoja	5	nv	5	ieskaitīts	7	nv	3
4.	negatavoja	4	nv	4	neieskaitīts	7	4	4
5.	10	9	10	10	nav skolā	nav skolā	9	10
6.	8	9	10	9	ieskaitīts	9	7	9
7.	negatavoja	7	8	8	ieskaitīts	9	8	8
8.	9	9	7	7	ieskaitīts	8	6	8
9.	negatavoja	9	7	7	ieskaitīts	8	5	7
10.	negatavoja	7	nv	6	ieskaitīts	7	4	5
11.	7	7	7	8	ieskaitīts	8	6	7
12.	nav skolā	nav skolā	nav skolā	nav skolā	nav skolā	nav skolā	nav skolā	-
13.	9	9	7	9	nav skolā	9	nav skolā	9
14.	nav skolā	nav skolā	nv	4	neieskaitīts	7	4	4
15.	negatavoja	3	nv	5	ieskaitīts	7	3	4
16.	nav skolā	nav skolā	4	3	nav skolā	7	4	5
17.	8	7	6	6	ieskaitīts	8	5	7
18.	nav skolā	nav skolā	5	7	nav skolā	8	nav skolā	7
19.	8	7	6	6	ieskaitīts	7	5	7
20.	negatavoja	nav skolā	nav skolā	nav skolā	nav skolā	nav skolā	nav skolā	-
21.	negatavoja	9	10	10	ieskaitīts	9	8	9
22.	negatavoja	6	4	6	ieskaitīts	nav skolā	5	5
23.	negatavoja	6	5	6	ieskaitīts	8	3	6
24.	negatavoja	nav skolā	6	6	ieskaitīts	7	nv	5
25.	negatavoja	7	nv	5	ieskaitīts	7	4	5
26.	negatavoja	3	nv	3	neieskaitīts	5	2	3
Kopā: 26								6

21. pielikums.

Skolotājas un skolēnu savstarpējās sadarbības izvērtējuma anketa

1. Ko esi ieguvis no stundām, kuras bija veltītas Z. Mauriņas personībai un esejām?

- Esmu iemācījies daudz ko jaunu, piemēram,

- Esmu nedaudz pilnveidojis savas zināšanas, piemēram,

- Cits (lūdzu, ierakstīt) _____

2. Kā Tev patika stundas, kuras bija veltītas Z. Mauriņai? Var uzrakstīt komentārus, kas īpaši patika/nepatika.

- Patika
- Drīzāk patika
- Drīzāk nepatika
- Nepatika

3. Vai Tu saprati Z. Mauriņas eseju fragmentos ietvertās pārdomas, atziņas?

- Sapratu
- Daļēji sapratu
- Bija grūti saprast
- Vispār neko nesapratu
- Cits (lūdzu, ierakstīt) _____

4. Kā Tu vērtē skolotājas darbu Z. Mauriņas personības un eseju apguvei paredzētajās stundās? Novērtē, ievēlot krustiņu skalā 1 – 5, kur „1” ir ļoti slikti, nepatika un „5” – ļoti labi, patika)

1	
2	
3	
4	
5	

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā «Inovātīva un praksē balstīta pedagogu izglītības ieguve un mentoru profesionālā pilnveide».

Nr.2010/0096/1DP/1.2.1.2.3./09/IPIA/VIAA/001

Diplomdarbs „Zentas Mauriņas personības un eseju apguve literatūras stundās 10. klasē mazākumtautību skolā” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē un Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Madara Eversone
(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. paed. Elita Stikute _____ __.__.201__.
(paraksts)

Recenzents: Dr. philol., asoc. profesore Ieva Kalniņa

Darbs iesniegts LU PPMF Pieaugušo pedagoģiskās izglītības centrā __.__.201__.

Dekāna pilnvarotā persona: _____ , _____
(vārds, uzvārds) (paraksts)

Darbs aizstāvēts Valsts pārbaudījuma komisijas sēdē

___. ___.201___. protokola nr. _____, vērtējums: _____

Komisijas sekretārs: _____
(vārds, uzvārds, paraksts)